

Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta medzinárodných vzťahov

*Negatívne dôsledky ozbrojených konfliktov
a ich možné riešenia*

*Negative consequences of armed conflicts
and their possible solutions*

Bratislava
2019

**Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta medzinárodných vzťahov**

***Negatívne dôsledky ozbrojených konfliktov
a ich možné riešenia***

***Negative consequences of armed conflicts
and their possible solutions***

Zborník vedeckých prác
Volume of Scientific Papers

Bratislava
2019

Recenzenti/Reviewers:

doc. Ing. Pavol Hrivík, CSc.
prof. Dr. Štefan Volner, CSc.

Zostavovatelia/Editors:

Ing. Zuzana Beňová
Mgr. Eva Vlková
Ing. Andrej Zrak

Zborník vychádza v rámci projektu KEGA č. 015EU-4/2018 *Negatívne dôsledky ozbrojených konfliktov a ich možné riešenia*.

Za obsahovú a jazykovú stránku príspevkov zodpovedajú autori./Authors are responsible for the content of their papers.

© Ekonomická univerzita v Bratislave, 2019

Vydavateľ/Publisher: Vydavateľstvo EKONÓM, 2019

ISBN 978-80-225-4653-9

OBSAH

Úvod.....	6
<i>Rudolf Kucharčík</i>	
Je možné vylúčiť' ozbrojené konflikty na západnom Balkáne?	7
Is it possible to rule out armed conflicts in Western Balkans?	
<i>Marcela Barčáková</i>	
Porovnanie kompenzácie ženských obetí vojnových zločinov na prípade Rwandy a krajín bývalej Juhoslávie.....	11
Comparism of compensation of women victims of war crimes - Case study Rwanda and countries of former Yugoslavia	
<i>Zuzana Beňová</i>	
Vybrané otázky reformy spoločného európskeho azylového systému	17
Chosen issues of the reform of common european asylum system	
<i>Katarína Brocková</i>	
Afganský bod zlomu – pokračovanie vojnového stavu, alebo mierový proces?.....	22
Afghans breaking point– continuation of warfare, or a peace process?	
<i>Lubomír Čech</i>	
Vojnový konflikt v Afganistane a jeho dopady na civilné obyvateľ'stvo	31
War conflict in afghanistan and it's consequences peer civilian population	
<i>Simona Chuguryan</i>	
Vnútromacedónsky etnický konflikt a problémy s integráciou Severného Macedónska.....	44
Internal Macedonian ethnic conflict and issues with integration of Northern Macedonia	
<i>Karol Janas</i>	
Francúzska politika v Alžírsku po druhej svetovej vojne.....	53
French policy in Algeria after world war II	
<i>Rudolf Kucharčík</i>	
Budovanie mieru a adaptácia na klimatickú zmenu.....	58
Peacebuilding and adaptation on climate change	
<i>Milan Kurucz</i>	
K niektorým otázkam súčasného turecko-kurdského vojenského konfliktu	64
Of selected issues of current turkish-kurdish armed conflict	
<i>Ludmila Lipková</i>	
Ozbrojené konflikty z pohľadu medzinárodného práva	72
Armed conflicts from the perspective of international law	
<i>Stanislav Mráz</i>	

Kurdská autonómia ako spôsob riešenia blízkovýchodnej otázky	80
Kurdish autonomy as a solution to the Middle East crisis	
<i>Jakub Szabó</i>	
O chápaní nových vojen v 21. storočí	92
Of understanding new wars in 21st century	
<i>František Škvrnda, st.</i>	
Pôsobenie medzinárodných organizácií v občianskej vojne v Somálsku	100
Operations of international organizations in Somali civil war	
<i>Natália Zagoršeková – Andrej Zrak</i>	

Vážené kolegyne, kolegovia,

dňa 6. novembra 2019 sa na pôde Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave uskutočnil workshop k výskumnej úlohe KEGA *Negatívne dôsledky ozbrojených konfliktov a ich možné riešenia*. Na workshope sa okrem pedagógov Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave zúčastnili aj zástupcovia Trenčianskej univerzity Alexandra Dubčeka v Trenčíne a Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Výsledkom workshopu je recenzovaný zborník, ktorý máte práve možnosť čítať. Témy príspevkov sú rôznorodé, ale vždy súvisia s ozbrojeným konfliktom a jeho dôsledkami.

Veríme, že aj tento zborník sa stane jedným zo zdrojov informácií k uvedenej téme a že tradícia podobných workshopov bude aj v budúcnosti na niektorej zo zúčastnených univerzít pokračovať.

Všetkým autorom príspevkov úprimne ďakujem za ich výstup.

Rudolf Kucharčík
vedúci riešiteľ projektu

JE MOŽNÉ VYLÚČIŤ OZBROJENÉ KONFLIKTY NA ZÁPADNOM BALKÁNE?

IS IT POSSIBLE TO RULE OUT ARMED CONFLICTS IN WESTERN BALKANS?

Marcela Barčáková

Katedra politológie, Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, Študentská 2,
911 50, Trenčín, Slovenská republika, e-mail: marcela.barcakova@tnuni.sk

V príspevku sa venujeme problematike ozbrojených konfliktov v krajinách západného Balkánu. Pracujeme s tézou, ktorá hovorí o tom, že ozbrojené konflikty sú medzi krajinami západného Balkánu eliminované, no zároveň nie sú vylúčené v rámci jednotlivých krajín. Cieľom práce je objasniť a poukázať na dané hrozby, reakcie a dôvody stanovenia tejto tézy. V práci využívame najmä deskriptívnu a komparatívnu metódu, no taktiež synchronnú a diachrónnu komparatívnu metódu. Hlavným záverom práce je potvrdenie stanovenej tézy s príslušným objasnením, ktoré hovorí najmä o integrácii do EÚ ako o hlavnom dôvode eliminácie týchto konfliktov.

Kľúčové slová: západný Balkán, konflikty, bezpečnosť, integrácia

The paper deals with the issue of armed conflicts in the Western Balkan countries. We are working with a thesis that armed conflicts are eliminated between the countries of the Western Balkans, but are not excluded within individual countries. The aim of this work is to clarify and point out the threats, reactions and reasons for establishing this thesis. In this work we use mainly descriptive and comparative methods, but also synchronic and diachronic comparative methods. The main conclusion of the thesis is to confirm the thesis with the appropriate clarification, which speaks in particular about EU integration as the main reason for the elimination of these conflicts.

Key words: western Balkans, conflicts, security, integration

JEL: F50

Úvod

V našom príspevku sa venujeme otázke či je možné vylúčiť ozbrojené konflikty na západnom Balkáne. V rámci práce budeme pracovať s tézou, ktorá hovorí o tom, že ozbrojené konflikty medzi krajinami západného Balkánu sú v blízkej budúcnosti eliminované, no zároveň nie sú vylúčené v rámci jednotlivých krajín.

V práci máme v prvom rade za cieľ definovanie jednotlivých ohrození, či hrozieb. Následne máme za cieľ poukázať na prekonané konflikty v rámci regiónu západného Balkánu s cieľom bližšie priblížiť identitu jednotlivých krajín a skúseností s ozbrojenými či neozbrojenými konfliktmi. Následne sa budeme venovať objasneniu našej hypotézy, potvrdeniu či naopak vyvráteniu hypotézy, ktorú sme stanovili v úvode tohto príspevku. Ako primárne zdroje budeme využívať najmä knižné publikácie prevažne zahraničných autorov, no taktiež využijeme internetový portál, na ktorom možno získať potrebné dáta a informácie. V príspevku využívame najmä deskriptívnu metódu, pri definovaní hrozieb ako takých a popise hrozieb v krajinách západného Balkánu. V príspevku využijeme taktiež diachrónnu komparatívnu metódu, pretože chceme porovnávať dáta aj na základe historického pozadia

samotných krajín. Synchronnu komparatívnu metódu využijeme pri porovnávaní daných krajín západného Balkánu.

1 Ozbrojené konflikty v budúcnosti?

Otázka či je možné vylúčiť ozbrojené konflikty na západnom Balkáne je otázkou, na ktorú je možné odpovedať veľmi obširnou a komplexnou odpoveďou. V prvom rade si je totiž potrebné uvedomiť, že samotné riziká konfliktov, či hrozby nie sú ničím statickým ale naopak, sú reakciou na niekoľko premenných, vyvíjajú sa v čase a taktiež je dôležité si uvedomiť o akú hrozbu ide. Jedná sa o hrozbu tzv. tvrdej či mäkkej bezpečnosti? V prvej časti nášho príspevku sa budeme snažiť odpovedať práve na tieto vzniknuté otázky.

V 19. a 20. storočí bol balkánsky polostrov známy ako „balkánsky sud prachu.“¹ V 21. storočí podľa niektorých teoretikov takýmto „sudom“ ostáva, no v našom príspevku chceme poukázať na procesy, resp. pohľady, kedy a prečo sa ozbrojených konfliktov medzi krajinami aktuálne nemusíme obávať.

V našom príspevku rozumieme regiónu západného Balkánu ako regiónu, do ktorého na základe histórie, kultúry a politického hľadiska nezaraďujeme Slovinsko, ktoré sa viac definuje ako krajina spadajúca do regiónu strednej Európy. Krajiny západného Balkánu teda považujeme v našom príspevku: Chorvátsko, Srbsko, Čiernu Horu, Bosnu a Hercegovinu, Macedónsko, Kosovo (aj keď nie všetky členské krajiny EÚ uznali samostatnosť Kosova) a Albánsko.²

Pre lepšie ujasnenie, hrozbu rozumieme ako primárny fenomén, ktorý na referenčnom objekte existuje nezávisle a tento fenomén môže alebo má za cieľ poškodiť konkrétnu hodnotu referenčného objektu. Môže ju realizovať jednotlivec alebo kolektívny aktér. Riziko chápeme ako určitú pravdepodobnosť vzniku škodlivej udalosti, pričom je riziko väčšinou reakciou na hrozbu. Potrebné je taktiež definovať tzv. proces sekuritizácie, ktorý je pre naše účely potrebné zohľadniť. Sekuritizáciu chápeme ako určitý proces spolitizovania daného problému, v prípade že je referenčným objektom určitý jav označený za hrozbu. Procesom sekuritizácie, politickej sekuritizácie, chápe daný objekt problém ako existenčný a reaguje na tento problém aj v rámci svojho bezpečnostného systému.³ Z tohto hľadiska možno povedať, že bezpečnosť daného štátu, resp. národná bezpečnosť je primárne určovaná práve sekuritizáciou. Týmto procesom sa bezpečnosť jednotlivcov stavia do úzadia.⁴

V rámci konfliktov, pokiaľ sa venujeme regiónu západného Balkánu, je snaha eliminovať vznik takých reakcií. Krajiny západného Balkánu sa sústreďujú na tzv. „hard security“ alebo „hard power“, čo znamená najmä vojenské jednotky, polícia, či štát. V minulosti sme boli svedkami občianskej vojny v regióne, medzinárodnými intervenciami, autoritárskymi režimami, či organizovaného zločinu v spojitosti s politickými kruhmi v krajinách. Tieto udalosti nevlývali len na samotné krajiny regiónu západného Balkánu, no taktiež na ich susedov akými sú napr. aj krajiny Európskej únie. Vplyv týchto konfliktov bol práve aj na tieto krajiny v podobe utečencov, oslabenej ekonomiky, no taktiež zo psychologického hľadiska a strachu z možných ďalších konfliktov.⁵

Priestorom, alebo inak povedané štátom, ktorý je viac ohrozený konfliktmi sú viacnárodné krajiny v regióne. V týchto krajinách je vyššie riziko občianskej vojny, či konfliktu kvôli národným identitám, národným otázkam a ich požiadavkám. Tieto krajiny sú viac zraniteľné aj z politického aspektu, následne ekonomického a koniec koncov v rámci celkovej stability v krajine. Uvedieme niekoľko príkladov: v Chorvátsku, v Bosne a Hercegovine a v Kosove žijúca etnická skupina Srbov, chorvátska etnická skupina žijúca v Bosne

¹ TEJCHMAN, M. (2016): Balkán v 20. storočí, s. 403.

² CABADA, L. a kol. (2010): Aktuální výzvy evropského integračního procesu, s. 227.

³ SMOLÍK, J. – ŠMÍD, T. a kol. (2010): Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století, s. 9-10.

⁴ STOJAROVÁ, V. et al. (2010): Security perspectives on the Western Balkan countries, s. 107.

⁵ CABADA, L. a kol. (2010): Aktuální výzvy evropského integračního procesu, s. 227.

a Hercegovine a v Kosove. V neposlednom rade je to albánska skupina žijúca na Kosove.⁶ Napriek tomu, že po občianskej vojne, ktorá vypukla v tomto regióne už prešlo niekoľko desiatok rokov, nemožno hovoriť o úplnej stabilite, či demokracii. Faktom je, že dané hrozby ozbrojených útokov sú znížené, čo je aj vďaka spoločnému cieľu a to integrácii do Európskej únie. Vstup krajín do EÚ je podmienený niekoľkými kritériami, medzi ktorými sú v neposlednom rade stabilita, fungujúca demokracia, či ochrana ľudských práv a slobôd.

Na otázku, či je možné vylúčiť ozbrojené konflikty na západnom Balkáne môžeme odpovedať veľmi katastrofickým scenárom. Ako píše Pejović (2018) vo svojej práci, tento scenár je síce rizikový a katastrofický, no za určitých podmienok možný. Región západného Balkánu so svojou minulosťou, mysliac pritom aj na občiansku vojnu v 90-tych rokoch, je priestorom, kde sa môžu udalosti vyvinúť aj spôsobom, kedy nepôjde o úspešnú integráciu do EÚ krajín západného Balkánu, ba priam naopak, udalosti vyvinú proces opačným smerom. Hovoriť môžeme napríklad o vyjadreniach Jeana Clauda Junckera, ktorý sa vyjadril, že za jeho predsedníctva nedôjde k rozširovaniu EÚ. Taktiež k daným udalostiam neprispieva ani verejná mienka z roku 2018 z Balkan Barometra, v ktorom sa respondenti z krajín západného Balkánu, na otázku ohľadom vstupu ich krajiny do Európskej únie vyjadrovali prevažne pesimisticky. Neveria, že v najbližších rokoch bude proces integrácie danej krajiny úspešne ukončený. Dokonca viac ako polovica respondentov si myslí, že vstup do EÚ pre ich krajinu nie je reálny.⁷

Pejović ďalej uvádza, že utečenecká kríza môže opäť vypuknúť vo väčšej miere kvôli tlaku z Ázie a Afriky. Extrémizmus a radikalizmus, ktoré sú v krajinách prítomné, môže prerásť do rozmerov, ktoré by znamenali vlnu destabilizačných udalostí a procesov. Nemožno teda podceňovať možnosť destabilizácie, či konfliktov v krajinách západného Balkánu.⁸

Pokiaľ sa pozrieme na sektor politickej bezpečnosti, možno povedať, že krajiny západného Balkánu nie sú stále považované za politické stabilné, pokiaľ ich porovnáme s ostatnými EÚ krajinami. V krajinách majú veľký vplyv etnického skupiny, resp. národné požiadavky a smerovania sú častokrát veľmi orientované podľa danej etnicity. Veľmi silnú pozíciu v krajinách majú aj extrémistického skupiny, či organizovaný zločin. Korupcia má taktiež veľmi silné zastúpenie v rámci fungovania týchto krajín, čo neslúži politickému ani ekonomickému sektoru v krajine. V ekonomickom sektore možno hovoriť o tzv. šedej ekonomii.⁹ Hrozby, ktoré plynú práve zo spomínaného ekonomického sektoru možno okrem šedej ekonomiky označiť aj vysoký zahraničný dlh krajín, či vysokú nezamestnanosť, najmä vysokú nezamestnanosť mladých.

Možno predpokladať, že vstupom krajín do EÚ budú musieť krajiny západného Balkánu viac dbať na bezpečnosť z rôznych sektorov ako je napr. ekonomický sektor, bezpečnostný sektor, no taktiež environmentálny sektor, či energetická bezpečnosť. Konflikty, ktoré by mohli vzniknúť ale nepredpokladáme medzi krajinami v regióne, ale v rámci samotných krajín, z dôvodov ktoré sme sa snažili objasniť v príspevku. Veríme, že krajiny aj v rámci plnenia kritérií pre vstup do EÚ, budú viac zakladať na občianskych právach a slobodách, než na nacionalistických základne.¹⁰

Záver

Pokiaľ krajiny západného Balkánu budú pokračovať v integračných procesoch do EÚ úspešne so snahou maximálnej možnej miery stabilizácie, nepredpokladáme ozbrojené konflikty v tomto regióne. Pri krajinách tohto regiónu možno uplatňovať princíp: Cesta je cieľ,

⁶ STOJAROVÁ, V. et al. (2010): Security perspectives on the Western Balkan countries, s. 107-108.

⁷ BARČÁKOVÁ, M. (2019): Vplyv euroskepticizmu na integráciu krajín západného Balkánu do Európskej únie, s. 5-7.

⁸ PEJOVIĆ, A. A. (2018): Variabilna realnost Zapadnog Balkana u kontekstu evropske integracije, s. 91-93.

⁹ STOJAROVÁ, V. et al. (2010): Security perspectives on the Western Balkan countries, s. 107-108.

¹⁰ STOJAROVÁ, V. et al. (2010): Security perspectives on the Western Balkan countries, s. 111.

alebo inak povedané, vďaka spoločnému cieľu (integrácie do EÚ) vďaka potrebnej ceste k cieľu krajiny prejdú potrebnou premenou k demokracii, politickej stabilite, rozvíjajúcej sa ekonomike, nižšej nezamestnanosti, väčšej bezpečnosti atď. V danej problematike je potrebný ďalší výskum, na ktorom budeme pracovať a taktiež neustále sledovanie a analýza aktuálnych udalostí v regióne. V príspevku sme mali za cieľ potvrdiť hypotézu, ktorá hovorila o tom, že ozbrojené konflikty medzi krajinami západného Balkánu sú v blízkej budúcnosti eliminované, no zároveň nie sú vylúčené v rámci jednotlivých krajín. Danú hypotézu považujeme za potvrdenú, s potrebným prihliadnutím na možné udalosti, ktoré sa v krajinách západného Balkánu môžu udiat' do budúcnosti.

Použitá literatúra:

1. BARČÁKOVÁ, M.: Vplyv euroskepticizmu na integráciu krajín západného Balkánu do Európskej únie. Zborník *Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov 2019*. Bratislava: Ekonomická univerzita, 2019, s. 40-46. ISBN 978-80-225-4627-0.
2. CABADA, L. a kol. (2010): *Aktuální výzvy evropského integračního procesu*. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978- 80- 7380-289-9.
3. KOLEKTÍV AUTOROV (2018): Balkan Barometer. *Public Opinion*, ISSN 2303-2594, ročník 3, číslo 3, Regional Cooperation Council, dostupné na internete na: https://www.rcc.int/seeds/files/RCC_BalkanBarometer_PublicOpinion_2017.pdf
4. PEJOVIČ, A. A. (2018): Varijabilna realnost Zapadnog Balkana u kontekstu evropske integracije. *Politička misao: časopis za politologiu*, Vol. 55, No. 1.
5. SMOLÍK, J. – ŠMÍD, T. a kol. (2010): *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. Brno: Mezinárodní politologický ústav MUNI Press. ISBN 978-80-210-5288-8, s. 9-10.
6. STOJAROVÁ, V. et al. (2010): *Security perspectives on the Western Balkan countries*. Centre for the Study of Democracy and Culture. ISBN 978-80-7325-232-8
7. TEJCHMAN, M. (2016): *Balkán ve 20. století*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum. ISBN 978-80-246-3178-3.

Kontakt:

mag. pol. Marcela Barčáková

Katedra politológie

Trenčianska univerzita A. Dubčeka v Trenčíne

Študentská 2

911 50 Trenčín

Slovenská republika

e-mail: marcela.barcakova@tnuni.sk

POROVNANIE KOMPENZÁCIE ŽENSKÝCH OBETÍ VOJNOVÝCH ZLOČINOV NA PRÍPADE RWANDY A KRAJÍN BÝVALEJ JUHOSLÁVIE

COMPARISM OF COMPENSATION OF WOMEN VICTIMS OF WAR CRIMES CASE STUDY RWANDE AND COUNTRIES OF FORMER YUGOSLAVIA

Zuzana Beňová

Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: zuzana.benova@euba.sk

Ženská časť populácie je v čase ozbrojených konfliktov vystavená špecifickým formám násillia. Sexuálne násillie možno považovať za jeden z najčastejších spôsobov porušovania práv žien a je označované za vojnový zločin aj zločin proti ľudskosti. Nasledujúci článok sa venuje práve kompenzácií ženských obetí tohto druhu násillia, ku ktorému došlo počas občianskej vojny na území bývalej Juhoslávie a genocídy v Rwande. V článku sú bližšie analyzované jednotlivé národné legislatívy a je upozornené na ich najväčšie nedostatky.

Kľúčové slová: kompenzácia, ženské obeť, vojnové zločiny, Juhoslávia, Rwanda

The female part of the population is exposed to specific forms of violence during armed conflict. Sexual violence can be seen as one of the most common violations of women's rights and is marked as a war crime and a crime against humanity. The following article deals precisely with the compensation of female victims of this type of violence during the civil war in the former Yugoslavia and the genocide in Rwanda. The article analyses national legislations of mentioned states and draws attention to their biggest negatives.

Key words: compensation, female victims, war crimes, Yugoslavia, Rwanda

JEL: F51

Úvod

Ozbrojené konflikty vnútorného aj vonkajšieho charakteru so sebou prinášajú mnohé obeť. Drvivá väčšina z nich sú práve najzraniteľnejšie skupiny obyvateľstva a síce ženy a deti. Práve ženy sú vystavované v priebehu ozbrojených konfliktov špecifickým formám násillia, vrátane toho sexuálneho. Sexuálne násillie spáchané v čase ozbrojeného konfliktu spĺňa znaky vojnového zločinu a súčasne aj zločinu proti ľudskosti. Občiansku vojnu na území bývalej Juhoslávie a genocídu v Rwande okrem iného spájala aj extrémne vysoká prítomnosť práve tohto druhu násillia vedeného primárne voči ženskej časti populácie. Následky, ktoré ženám tieto vojnové zločiny spôsobili sú trvalé. Nasledujúca štúdia sa bude venovať práve kompenzácií žien, ktoré sa v čase oboch vyššie spomenutých konfliktov stali obeťami vojnových zločinov. Článok obsahuje prehľad jednotlivých národných legislatív, ktoré sa v krajinách bývalej Juhoslávie a v Rwande dotýkajú práve kompenzácií žien, ktoré boli v čase konfliktov vystavené sexuálnemu násilliu ako vojnovému zločinu. Okrem komparácie finančného príspevku, na ktorý majú ženy v postihnutých krajinách nárok sa venujem aj najväčším nedostatkom, ktoré vidím v systéme odškodňovania ženských obetí vojnových zločinov.

Počas tvorby štúdie som vychádzala primárne z analýzy jednotlivých národných legislatív, ktoré sa týkajú práve odškodňovania ženských obetí vojnových zločinov. Rovnako

som využívala štatúty oboch ad hoc trestných tribunálov, ktoré vznikli ako reakcia medzinárodného spoločenstva na zásadné porušovanie noriem medzinárodného práva verejného v oboch konfliktoch. Hlavnou vedeckou metódou, ktorú som pri tvorbe využila bola metóda komparácie. Jednalo sa o porovnanie národných legislatív vo vyššie spomenutej oblasti.

1 Charakteristika vojnových zločinov páchaných na ženách

Ako už bolo v úvode načrtnuté okrem iných podobných znakov sú občianska vojna na území bývalej Juhoslávie a genocída v Rwande spájané aj s extrémne vysokým výskytom sexuálneho násillia vedeného primárne proti ženám. Podľa odhadov Organizácie Spojených národov bolo v čase sto dní trvajúcej genocídy na území Rwandy sexuálne zneužitých 100 000 až 250 000 žien.¹ Čo sa týka konfliktu na území dnes už bývalej Juhoslávie, vo všeobecnosti sa predpokladá, že sexuálnemu násilliu v čase vojny bolo vystavených 30 000 až 50 000 žien.² Rovnako ako v prípade Rwandy s najväčšou pravdepodobnosťou ani toto číslo nie je konečné a v skutočnosti je vyššie.

Hoci oba konflikty sú spájané s extrémne veľkým výskytom sexuálneho násillia, ktoré bolo praktizované obzvlášť brutálnym spôsobom, motívy, ktoré viedli páchatel'ov k týmto činom boli rôzne. Vychádzajúc najmä z výpovedí postihnutých žien a rovnako tak aj rozsudkov ad hoc Trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu možno konštatovať, že hlavnými motívmi sexuálneho násillia v danom konflikte bola snaha o zmenu etnického zloženia obyvateľstva, potupenie nepriateľa a vyvolanie strachu, či obáv u protivníka. Obeťami týchto vojnových zločinov boli v prevažnej väčšine najmä ženy s bosniackym pôvodom a páchatel'mi boli najmä, aj keď nielen muži srbského pôvodu. Po akte znásillnenia mali zneužitú ženy otehotnieť, čo v mnohých prípadoch skutočne viedlo k tehotenstvu a počaté deti boli už považované za srbské, nie bosniacke. Samotné rozsudky ad hoc Trestného tribunálu dokázali, že v mnohých dedinách, v ktorých bolo praktizované takéto násillie nastala zmena skladby obyvateľstva z pohľadu etnickej štruktúry. Je pravdou, že ad hoc Trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu označil sexuálne násillie praktizované v čase konfliktu za vojnovú zbraň, podľa môjho názoru je však dôležité zdôrazniť skutočnosť, s ktorou aj samotný tribunál pracoval. Podľa ním vydaných rozsudkov nemožno v prípade Juhoslávie hovoriť o tom, že by sexuálne násillie vedené proti ženám bolo otvorenou súčasťou taktiky vedenia boja. Tribunál tvrdil, že okolnosti občianskej vojny na území bývalej Juhoslávie vytvorili podmienky na to, aby sa bezprávia dopúšťali civilné osoby, čo v konečnom dôsledku viedlo k tomu, že konflikt trval relatívne dlhú dobu a bol spojený so zásadným a hrubým porušovaním medzinárodného práva verejného.

V prípade Rwandy bolo hlavným motívom sexuálneho násillia nakazenie žien vírusom HIV, čo im v konečnom dôsledku malo spôsobiť smrť, aj keď nie okamžitú. Práve tento druh násillia aj samotný Trestný tribunál pre Rwandu označil za jeden zo spôsobov vedenia genocídy. Na základe precedentného rozsudku, ktorý bol vydaný Trestným tribunálom pre Rwandu nastalo aj revidovanie Dohovoru o zabránení a trestaní zločinu genocídy. Dôsledky sexuálneho násillia spáchanom v Rwande sú viditeľné v krajine aj dnes. Množstvo žien trpí rôznymi druhmi pohlavných chorôb a vzhľadom na nízku kvalitu zdravotníctva v krajine je veľká pravdepodobnosť, že dôjde k následnému šíreniu týchto chorôb.

2 Kompenzácia ženských obetí vojnových zločinov v krajinách bývalej Juhoslávie

Finančná kompenzácia priamych a nepriamych obetí občianskej vojny v bývalej Juhoslávii spadá pod vnútroštátnu legislatívu jednotlivých štátov, to znamená, že Bosna a Hercegovina a Chorvátsko ich upravujú na základe vlastnej vnútroštátnej legislatívy. Skôr než sa budem venovať priamo samotnej kompenzácii, chcela by som upozorniť na podľa môjho

¹ Department of Public Information United Nations. (2014) "Sexual Violence: a Tool of War."

² Olujic, Maria B.. (1995) "Coercion and Torture in Former Yugoslavia." Cultural Survival Quarterly Magazine

názoru najväčší problém, ktorý pri odškodňovaní obetí sexuálneho násillia vzniká. Aby ženy mali právny nárok na finančné odškodnenie musia byť uznané za obeť sexuálneho násillia v čase konfliktu. Keďže sa jedná o veľmi kontroverznú a rovnako aj citlivú tému, obeť sa k nemu často nepriznávajú z rôznych dôvodov. Takáto situácia nenastáva v tak veľkom počte pri kompenzácií iných foriem násillia. V prípade obetí násillia sexuálnej povahy je aj s odstupom času problematické o tomto vojnovom zločine verejne hovoriť. Podľa môjho názoru je náročné zmeniť túto stigmu prostredníctvom poskytnutia finančných príspevkov, nakoľko ich výška stále dostatočne nemotivuje ženy verejne o sexuálnom násillí hovoriť. Rovnako je podstatné dodať, že aj pri rozhodnutí ženy o zločinoch hovoriť, to neznamená, že jej bude automaticky priznaný príspevok na odškodnenie. Situáciu okrem iného komplikuje aj skutočnosť, že od ukončenia konfliktu už uplynulo vyše dvadsať rokov. Ženy, ktoré podľa ich výpovede boli zneužívané sa musia napríklad v Bosne a Hercegovine a Chorvátsku podrobiť lekárskemu vyšetreniu u gynekológa, ktoré má verifikovať ich tvrdenie. Samotní gynekológovia tvrdia, že berúc do úvahy čas, kedy ku znásilneniu malo dôjsť je v súčasnosti takmer nemožné na základe vyšetrenia potvrdiť pravosť výpovede. Samotný proces dokazovania tak podľa môjho názoru neprispieva k väčšej motivácii žien o vojnových zločinoch verejne hovoriť.³

Fakt, že v čase občianskej vojny na území bývalej Juhoslávie boli primárne zneužívané ženy s bosnianskym pôvodom sa odzrkadlila v legislatíve Federácie. Na základe platných zákonov vo Federácii je znásilnenie definované ako vojnový zločin a na jeho obeť sa vzťahuje nárok na finančnú kompenzáciu. Pokiaľ je na základe rozhodnutia súdu rozhodnuté, že žena bola v čase vojny obeťou práve tohto druhu násillia má nárok na finančnú kompenzáciu vo výške 500 bosnianskych mariek mesačne, čo je v prepočte približne 256 euro.⁴ Na základe dostupných údajov a mojej analýzy výška finančného príspevku nie je pre ženy dostatočne motivujúca, aby verejne o traumách hovorili, nakoľko spomínanú podporu dostáva vo Federácii len približne 800 žien, čo je vzhľadom na celkový odhadovaný počet zneužitých bosnianskych žien veľmi malé číslo.⁵ Ako už bolo vyššie spomenuté pokiaľ si ženy vo Federácii chcú nárokovať na vyplácanie finančnej podpory je nevyhnuté, aby boli verejne uznané za obeť. Podľa môjho názoru tu dochádza k zlyhaniu verejného sektora, ktorý síce poskytuje ženám v prípade svedectiev na súde možnosť participácie v programe na ochranu svedkov, ale v prípade ich žiadosti o finančnú kompenzáciu sa na nich program už nevzťahuje. Skutočnosť, že program na ochranu svedkov v krajine funguje na relatívne vysokej úrovni možno demonštrovať tým, že porovnáme množstvo svedeckých výpovedí sexuálne zneužitých žien vo Federácii s počtom žien, ktoré od vlády dostávajú finančnú kompenzáciu. Príspevok vo výške 500 bosnianskych mariek sa aktuálne vzťahuje na približne 800 žien, ale vo Federácii sa doposiaľ podarilo zhromaždiť svedectvá až vyše 6 250 obetí sexuálneho násillia ženského pohlavia.⁶ Za týmto relatívne vysokým číslom stojí spomenutý program na ochranu svedkov, ktorý vo Federácii zabezpečuje ženám adekvátnu ochranu a tým pádom aj bezpečnosť. V prípade, že sa rozhodnú podať svedectvo, o ich totožnosti vie len malý okruh ľudí, čím sa ich motivácia svedčiť výrazne zväčšuje. To však neplatí pre prípad žiadosti o finančnú kompenzáciu, v prípade ktorej musia absolvovať občianskoprávne konanie, ktoré je verejné.

Prijatie legislatívy vo Federácii malo vplyv na právnu normotvorbu aj v Republike Srbskej. Za prijatím tejto legislatívy, ktorá by odškodnila výlučne ženské obeť vojnových zločinov stáli dva hlavné faktory. Po prvé v čase konfliktu nebolo násillie páchané len jednostranne, vo veľmi veľa prípadoch boli hrubo porušované aj práva žien so srbským pôvodom, hoci ich počet je omnoho nižší v porovnaní so ženami chorvátskeho a bosnianskeho pôvodu. Taktiež na území Republiky Srbskej žije relatívne veľa žien bosnianskeho pôvodu,

³ The Mainichi. (2018) "For women raped during Bosnian War, still no end to pain 25 years later."

⁴ Idem.

⁵ Idem.

⁶ Idem.

ktoré sa stali obeťami vojnových zločinov a vzhľadom na odlišnú legislatívu sa na nich táto legislatíva nevzťahovala. Republika Srbska prijala zákon, ktorý má zneužitým ženám zabezpečiť odškodnenie a rovnako im poskytnúť zdravotnú starostlivosť a poistenie, či pomoc pri hľadaní zamestnania. Výška mesačného finančného príspevku je približne 150 euro.⁷ Zákon síce prešiel mnohými zmenami nakoľko bol vystavený veľkej kritike, ale stále ho nemožno považovať za nediskriminačný. Hlavný problém vidím v tom, že akákoľvek forma kompenzácie a pomoci obetiam sa nevzťahuje na tie osoby, ktoré v čase trvania konfliktu bojovali na strane nepriateľa alebo boli na strane nepriateľských vojsk. Hoci tvorcovia zákona zásadne odmietajú akúkoľvek diskrimináciu je evidentné, že Republika Srbska nebude vyplácať kompenzáciu obetiam, ktoré patria k bosnianskej etnickej skupine. Vzhľadom na túto skutočnosť a federálne zloženie krajiny je vymožitelnosť práva zjavne odlišná a homogenizácia právnych noriem nevyhnutná. Nakoľko od skončenia konfliktu uplynulo už vyše dvadsať rokov by podľa môjho názoru mali obe strany v danej oblasti spolupracovať s cieľom odškodnenia všetkých obetí násilia bez ohľadu na ich pôvod a rovnako aj pôvod ich útočníkov. Podľa môjho názoru by tento krok prispel k zmierneniu napätia v regióne.

V čase občianskej vojny na území bývalej Juhoslávie zlyhala medzinárodnoprávna ochrana aj chorvátskych žien. Chorvátsky parlament prijal v roku 2015 zákon, ktorý má podľa jej tvorcov poskytnúť adekvátnu kompenzáciu zneužitým ženám. V prípade, že ženy boli v čase konfliktu sexuálne zneužité majú právo na jednorazový finančný príspevok vo výške 100 000 kuna (13 450 euro) a mesačnú podporu vo výške 2 500 kuna (340 euro), rovnako majú nárok na bezplatnú doživotnú právnu, poradenskú a lekársku starostlivosť.⁸ Chorvátsko prijatím zákona označilo znásilnenie za jeden zo spôsobov vedenia vojny, ktorý bol v čase konfliktu primárne používaný na zastrasovanie žien. Výška finančnej podpory je relatívne vysoká, čo tvorcovia tejto legislatívy odôvodnili tým, že má ženy motivovať o násilí hovoriť a tiež slúžiť ako vzor pre iné krajiny v regióne. Pre vyplatenie kompenzácie je podľa zákona nevyhnutné, aby sa preukázalo, či ženy skutočne v priebehu občianskej vojny boli sexuálne zneužité. Rozhodnutie o dokázaní skutku vykonáva súd, ktorý ku koncu roka 2016 evidoval 185 žiadostí o poskytnutie kompenzácie. V sto ôsmich dospel k záveru, že k zneužitiu reálne došlo a v štyridsiatich ôsmich prípadoch sexuálne násilie preukázané podľa súdu nebolo.⁹

3 Kompenzácia ženských obetí vojnových zločinov v Rwande

Odškodnenie žien, ktoré boli počas genocídy v Rwande sexuálne zneužité nie je na takej úrovni ako v prípade mnou vyššie spomenutých štátov a otvorene je potrebné uznať, že zlyháva. Za najvýraznejší výsledok snahy Rwandskej vlády a medzinárodného spoločenstva v oblasti pomoci preživším genocídy možno považovať zriadenie National Assistance Fund for Needy Survivors of Genocide, ktorý sa snaží poskytnúť pomoc, čo možno najväčšej skupine osôb, ktoré genocídu prežili. Rwandská vláda vyčleňuje každoročne zo svojho rozpočtu na fungovanie fondu približne 6 percent.¹⁰ Hoci predstavitelia krajiny tvrdia, že výsledky jeho existencie sú jasne viditeľné, názory odborníkov sa odlišujú a v širokej verejnosti prevláda presvedčenie hovoriace o evidentnom zlyhaní Rwandy, ale aj medzinárodného spoločenstva v oblasti odškodňovania obetí všetkých foriem násilia spáchaných v čase genocídy. Podľa mojich zistení Rwanda neprijala žiadny zákon alebo inú formu právneho aktu, ktoré by sa výlučne zaoberali odškodňovaním žien, ktoré sa stali obeťami sexuálneho násilia. Na tieto ženy sa síce vzťahuje istá suma finančných príspevkov z Národného fondu, ktorá by okrem iného

⁷ Sorguc, Albina. (2018) "Bosnian Serbs Finalise War Torture Victims Law." Balkan Transitional Justice

⁸ Radosavljevic, Zoran. (2015) "Croatia passes law to compensate war rape victims." Business Insider

⁹ Milekic, Sven. (2017) "War Rape Victim Sues Croatian Ministry." Balkan Transitional Justice

¹⁰ Smith, Grahame. (2017) "Rehabilitation for Survivors of the 1994 Genocide in Rwanda: What Are the Lessons Learned?." Issues in Mental Health Nursing

mala slúžiť na preplatenie cestovných nákladov pri návšteve lekára, či na zabezpečenie adekvátnych liekov, ale vysoká miera v chudoby v krajine mnohokrát spôsobí, že ženy o pomoc ani nepožiadajú vzhľadom na príliš veľkú vzdialenosť mestských a vidieckych oblastí a rovnako obáv zo sociálneho vylúčenia. Berúc do úvahy množstvo žien, ktoré boli nakazené vírusom HIV si dovoľím tvrdiť, že v prípade Rwandy je dôležitejšie poskytovať ženám adekvátnu zdravotnú starostlivosť než zasielanie priamych finančných transferov. Nízka vzdelanostná úroveň a nedostatočná informovanosť môžu podľa môjho názoru viesť k neefektívnemu využitiu finančných prostriedkov. Práca v teréne je podľa môjho názoru omnoho efektívnejšia. Taktiež považujem za nevyhnutné, aby bola Rwande poskytnutá materiálna, ale aj finančná pomoc zo zahraničia vo väčšom objeme ako je aktuálny objem tokov. Krajinu radíme do skupiny najmenej rozvinutých štátov sveta, čo znamená, že hospodárska situácia v krajine výrazne zaostáva za svetovým priemerom a nie je schopná samostatne bez zahraničnej pomoci existovať. Vzhľadom na túto skutočnosť podľa môjho názoru nie je možné očakávať, že krajina samostatne z vlastných zdrojov vybuduje prepracovaný systém odškodňovania obetí vojnových zločinov z času genocídy. Hoci ani systém odškodňovania, v krajinách bývalej Juhoslávie nemožno považovať za dostačujúci, Rwanda by mohla nadviazať na jeho pozitívne stránky, za tie považujem jednoznačne najmä výšku finančnej kompenzácie.

Záver

Občianska vojna na území bývalej Juhoslávie a genocída v Rwande boli spojené s extrémne vysokým výskytom sexuálneho násillia, ktoré bolo primárne nasmerované proti ženám. Fyzické a psychické traumy, ktoré obetiam tohto druhu násillia ostali sú trvalé a v mnohých prípadoch neodstrániteľné. Jedným zo spôsobov, ktorým možno zmierniť utrpenie žien je poskytnutie adekvátnej kompenzácie v podobe finančnej, či zdravotnej pomoci. Krajiny bývalej Juhoslávie, menovite Bosna a Hercegovina a Chorvátsko prijali na vnútroštátnej úrovni legislatívu, ktorá má ženám poskytnúť adekvátnu kompenzáciu. Odhliadnuc od výšky kompenzácie je podľa môjho názoru dôležité upozorniť na najzávažnejší nedostatok spojený s poskytovanou pomocou. Skutočnosť, že ženy, ktoré boli v čase konfliktu obeťami vojnového zločinu sa musia podrobiť verejnemu občianskemu konaniu, ktoré má ich tvrdenie potvrdiť, ich od samotného procesu odrádza. Strach z verejného poníženia alebo vylúčenia zo skupiny je v mnohých prípadoch taký veľký, že ženy si žiadosť ani nepodajú. Vzhľadom na to je podľa môjho názoru dôležité, zabezpečiť ženám primeranú ochranu a anonymitu, ak sa o pomoc rozhodnú požiadať. V prípade legislatívy Republiky Srbskej upozorňujem aj na skutočnosť, že priamo v zákone je diskriminačný prvok, ktorý vo svojej podstate obmedzuje jej platnosť výlučne na ženy so srbským pôvodom. Hoci som upozornila na niekoľko negatív, ktoré sú spojené s kompenzáciou ženských obetí vojnových zločinov v krajinách bývalej Juhoslávie, stále možno tieto zákony považovať za precedентné. V spomínaných krajinách došlo k prijatiu legislatívy, ktorá sa výlučne sústreďuje na tento druh násillia. V prípade Rwandy nemožno nájsť obdobnú legislatívu. Vzhľadom na celkový počet žien, ktoré boli obeťami sexuálneho násillia a závažné následky, ktorými trpia je priam nevyhnutné, aby postihnutým ženám bola zabezpečená adekvátna starostlivosť a pomoc. Nakoľko sa jedná o krajinu, ktorej príjmy nedosahujú úroveň hospodársky vyspelých štátov, považujeme za dôležité, aby ženám bola v prvom rade poskytovaná zdravotná starostlivosť, čím sa zlepší ich osobná situácia a rovnako aj zabráni šíreniu pohlavných chorôb.

Použitá literatúra:

1. *Department of the Public Information United Nations.* (2014): Sexual Violence: a Tool of War [online]. [Citované 9. 11. 2019.] Dostupné na internete: <https://www.un.org/en/>

preventgenocide/rwanda/assets/pdf/Backgrounder%20Sexual%20Violence%202014.pdf

2. KOJI, M. –BUREAU, V. (2018): For women raped during Bosnian War, still no end to pain 25 years later [online]. In: *The Mainichi*. [Citované 11. 11. 2019.] Dostupné na internete: https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/Projekte/Migration_fair_gestalten/IB_Studie_Zuwanderung_und_Digitalisierung_2019.pdf
3. MILEKIC, S. (2017): War Rape Victim Sues Croatian Ministry [online]. In: *Balkan Transitional Justice*. [Citované 12. 11. 2019.] Dostupné na internete: <https://balkaninsight.com/2017/11/20/croatia-denies-sexual-war-victim-her-status-11-20-2017/>
4. OLUJIC, M. (1995): Coercion and Torture in Former Yugoslavia [online]. In: *Cultural Survival Quarterly Magazine*. [Citované 13. 11. 2019.] Dostupné na internete: <https://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/coercion-and-torture-former-yugoslavia>
5. RADOSAVLJEVIC, Z. (2015): Croatia passes law to compensate war rape victims [online]. In: *Business Insider*. [Citované 11. 11. 2019.] Dostupné na internete: <https://www.businessinsider.com/r-croatia-passes-law-to-compensate-war-rape-victims-2015-5>
6. Rules of Procedures International Criminal Tribunal for former Yugoslavia
7. Rules of Procedures International Criminal Tribunal for Rwanda
8. SMITH, G. (2017): Rehabilitation for Survivors of the 1994 Genocide in Rwanda: What Are the Lessons Learned? [online]. In: *Issues in Mental Health*. [Citované 14. 11. 2019.] Dostupné na internete: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01612840.2017.1280574>
9. SORGUC, A. (2018): Bosnian Serbs Finalise War Torture Victims Law [online]. In: *Balkan Transitional Justice*. [Citované 12. 11. 2019.] Dostupné na internete: <https://balkaninsight.com/2018/05/28/bosnian-serbs-agree-on-torture-victims-law-05-28-2018/>

Kontakt:

Ing. Zuzana Beňová

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/b
852 35 Bratislava 5
Slovenská republika
e-mail: zuzana.benova@euba.sk

VYBRANÉ OTÁZKY REFORMY SPOLOČNÉHO EURÓPSKEHO AZYLOVÉHO SYSTÉMU

CHOSEN ISSUES OF THE REFORM OF COMMON EUROPEAN ASYLUM SYSTEM

Katarína Brocková

Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: katarina.brockova@euba.sk

Jedným z negatívnych následkov ozbrojených konfliktov je zväčša aj odchod značného počtu obyvateľov opúšťajúcich svoje domovy v obave o svoj život alebo bezpečnosť. V ostatných rokoch sa Európska únia stala útočiskom pre značný počet takýchto utečencov. Hoci migračná kríza v Európskej únii od svojho kulminačného bodu v roku 2015 mierne poľavila, zdôraznila však naliehavosť potreby zreformovať Spoločný európsky azylový systém tak, aby odrážal aktuálne potreby v oblasti riešenia humanitárnych, bezpečnostných, ekonomických i administratívnych výziev súvisiacich s príchodom utečencov na územie Európskej únie. Tento článok sa zaoberá vybranými otázkami navrhovanej reformy tohto spoločného azylového systému a vyhlídkami na jej úspešnosť v nadchádzajúcom období.

Kľúčové slová: Reforma Spoločného európskeho azylového systému, utečenci, EÚ, azyl

One of the grave consequences of armed conflicts is the departure of a significant number of persons leaving their homes in fear for their life or safety. In recent years, the European Union has become a safe haven for a significant number of these refugees. Even though the migration crisis has reached its peak in 2015 and has slightly subsided since, it shed light on the urgency of the need to reform the Common European Asylum System so that it would reflect the current needs in resolving the humanitarian, security, economic and administrative challenges connected with the influx of refugees onto the territory of the European Union. This paper aims to discuss certain aspects of the proposed reform and the outlook of its successful implementation in the coming period.

Key words: Reform of the Common European Asylum System, refugees, EU, asylum

Úvod

Európa bola až do konca 2. svetovej vojny regiónom s čistým odlivom obyvateľstva. K migrácii dochádzalo najmä v rámci Európy, pričom išlo prevažne o emigráciu. K zmene došlo až v polovici 20. storočia, odkedy prebehlo niekoľko imigračných vln, v priebehu ktorých v rámci Európy alebo do Európy okrem pracovných migrantov prúdil aj značný počet utečencov hľadajúcich azyl pred nebezpečenstvom hroziacim v krajine ich pôvodu. Ostatná vlna migrácie do krajín Európskej únie z území zmietaných vojnovým alebo iným konfliktom zintenzívnila potrebu reformy existujúceho spoločného systému azylovej ochrany, ktorý stanovuje minimálny štandard zaobchádzania so žiadateľmi o azyl a ich žiadosťami v rámci celej Európskej únie tak, aby odrážala aktuálne výzvy migračnej reality. Potreba jeho reformy vyplýva z nových skutočností v oblasti migrácie aj z dynamiky, ktorú táto téma vniesla medzi jednotlivých členov Európskej únie, ktorí sa bez jasných pravidiel nedokážu dohodnúť na spoločnom postupe v otázke riešenia prílevu utečencov na územie EÚ.

1 Reforma spoločného európskeho azylového systému

V rámci migračných vln, ktorým Európska únia čelila od 2. svetovej vojny, prichádzali do krajín EÚ v každom období okrem pracovných migrantov i utečenci v snahe získať azylovú ochranu pred nebezpečenstvom hroziacim v krajine ich pôvodu. spôsobom pritom pracovnej migrácii. Za prvú vlnu migrácie sa považuje obdobie 1950-1970, ktoré sa vyznačovalo najmä pohybom utečencov a vnútorne vysídlených osôb v rámci regiónu najmä v dôsledku 2. svetovej vojny, vnútroregionálnou migráciou pracovníkov z krajín južnej Európy a Írska do európskych priemyselných centier, imigrácia a spätná migrácia súvisiaca s koloniálnymi väzbami a s procesom dekolonizácie, ktorá sa týkala najmä krajín strednej a severnej Afriky a južnej a juhovýchodnej Ázie na jednej strane a Francúzska, Belgicka, Veľkej Británie a Holandska na strane druhej, imigráciou hostujúcich pracovníkov najmä zo severnej Afriky a Turecka v rámci programov organizovaných Nemeckom, Rakúskom a Švajčiarskom.¹ Druhá migračná vlna (1970 – 1990) v Európe sa vyznačovala najmä trvalým usídlením osôb, ktorí prišli zo severnej Afriky a Turecka a procesom spájania ich rodín, imigráciou nízkokvalifikovanej pracovnej sily zo severnej Afriky, Ázie a východnej Európy a prílevom utečencov z východnej Európy hľadajúcich útočisko v západnej Európe. Tretia migračná vlna (1990 – 2010) bola dôsledkom rozširovania Európskej únie a uplatňovania slobody voľného pohybu osôb a s tým spojeným presunom nízko- aj vysokokvalifikovanej pracovnej sily zo strednej a východnej Európy do západnej a južnej Európy, nová vlna imigrácie zo strednej a severnej Afriky, Ázie a Latinskej Ameriky do južnej Európy, vojenský konflikt na Balkáne a geopolitický vývoj na Strednom východe a v severnej Afrike spôsobil prílev ďalších žiadateľov o azyl do krajín Európskej únie.²

V prípade migrácie je nevyhnutné striktne diferencovať medzi migráciou ľudí utekajúcich pred nebezpečenstvom napríklad v dôsledku ozbrojeného konfliktu a hľadajúcich útočisko a žiadajúcich o azyl v bezpečnej tretej krajine a migráciou z iných, napríklad ekonomických, dôvodov. Právo na azyl je základným právom zakotveným okrem iného i v Ústave Slovenskej republiky³ a zároveň medzinárodnoprávny záväzok vyplývajúci pôvodne zo Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov z roku 1951. Ostatná migračná vlna kulminujúca počas migračnej krízy v roku 2015 vyzdvihla nedostatočnosť existujúcich právnych prostriedkov, ktoré má v tejto oblasti EÚ k dispozícii a nevyhnutnosť reformy spoločného európskeho systému medzinárodnej azylovej ochrany najmä z dôvodu jeho nejednotnosti a uplatňovania rozdielnych pravidiel, čo tiež viedlo k výrazným rozdielom v počte azylov udelených v jednotlivých krajinách Európskej únie a s tým súvisiacej „azylovej turistike“, teda cieleného vyhľadávania krajín s väčšou šancou udelenia azylovej ochrany. Medzi rokmi 2013 a 2017 boli v Európskej únii podané 4 milióny žiadostí o azyl.⁴ Tento vývoj spôsobil v narastajúcom napätí medzi členskými štátmi EÚ, z ktorých mnohé odmietali pri riešení vzniknutej situácie spolupracovať. Migrácia sa stala dôležitou politickou témou a mnohé politické strany získavali politický kapitál najmä vďaka antiimigračnej rétorike.

Jasné nastavenie pravidiel spoločného európskeho azylového systému je nevyhnutné aj z dôvodu narastajúcich humanitárnych problémov v utečeneckých táboroch zriadených v stredomorských krajinách ako sú Španielsko, Taliansko, Grécko, Cyprus a Malta, ktoré sú prvé v línii náporu utečencov prichádzajúcich k európskym brehom cez Stredozemné more.⁵

¹ Migration Data in Europe, Regional Data Overview, dostupné na: <https://migrationdataportal.org/regional-data-overview/europe#recent-trends>

² Ibid.

³ Článok 53 Ústavy Slovenskej republiky

⁴ World Migration Report 2018, IOM, e-ISBN 978-92-9068-763-4, dostupné na: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en_chapter3.pdf

⁵ UNHCR: Operačný portál: Situácia v Stredozemnom mori, dostupné na: <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean>

V rámci navrhovanej reformy spoločného azylového systému by malo dôjsť k (1) zvýšeniu efektivity a odolnosti voči migračným tlakom, (2) eliminovaniu stimulačných faktorov podporujúcich migráciu do EÚ ako aj sekundárne pohyby osôb, (3) zabráneniu zneužívaniu systému a poskytnutie podpory štátom najviac postihnutým migráciou.⁶

V rámci reformy predložila Európska komisia Rade EÚ sedem legislatívnych návrhov, ktorých cieľom je zdokonaľiť európsky azylový systém v týchto oblastiach: 1) revízia Dublinského systému⁷ za účelom lepšej alokácie žiadostí o azyl medzi členskými štátmi a garantovania včasného vybavenia predmetných žiadostí tak, aby nedochádzalo k neúmernému zaťažovaniu štátov na hranici EÚ zavedením korektívneho alokačného mechanizmu, 2) posilnenie nariadenia Eurodac⁸ na zlepšenie databázy odtlačkov prstov pre žiadateľov o azyl tým, že sa budú zbierať aj iné dáta ako napríklad vyobrazenie tváre a tieto údaje sa budú zbierať aj o iných cudzincoch ako žiadateľoch o azyl, ktorí sa nachádzajú v krajine neoprávnene, (3) zriadenie stálej azylovej agentúry EÚ⁹ (EASO), ktorá má zabezpečiť konvergenciu v procese posudzovania žiadostí o medzinárodnú ochranu a poskytovanie operačnej a technickej asistencie členským štátom, (4) nahradenie smernice o azylovej procedúre¹⁰ nariadením za účelom harmonizácie azylových procedúr v rámci EÚ a odstránenia ich rozdielov medzi jednotlivými členskými štátmi tak, aby boli zabezpečené práva žiadateľov o azyl a lepšia ochrana zraniteľných osôb ako aj zamedzenie zneužívania systému, (5) nahradenie kvalifikačnej smernice¹¹ nariadením za účelom harmonizácie štandardov ochrany a práv žiadateľov o azyl tak, aby boli zjednotené podmienky pre identifikáciu osôb skutočne potrebných medzinárodnú ochranu ako aj zjednotenie ich práv vo všetkých členských štátoch, (6) reforma smernice o podmienkach prijímania žiadateľov o azyl¹² tak, aby žiadatelia o azyl mohli profitovať z harmonizovaných a dôstojných štandardov prijímania, pričom dôraz je kladený na zabezpečenie práva pracovať najneskôr do 9 mesiacov po podaní žiadosti o azyl a zabezpečenie práva na vzdelávanie pre maloletých a na potrebu ustanoviť opatrovníka pre maloletých žiadateľov bez sprievodu, pričom tieto nové pravidlá majú za cieľ i limitovanie sekundárneho presunu žiadateľov do iných krajín EÚ než tej, ktorá je zodpovedná za vybavenie žiadosti, (7) zriadenie stáleho rámca EÚ pre presídľovanie, ktorý by mal nahradiť aktuálne ad hoc presídľovacie mechanizmy.¹³

Najmä posledný z legislatívnych návrhov vyvolal ostrú reakciu a odpor mnohých, najmä východných štátov Európskej únie, čo prispelo k zmrazeniu celého procesu reformy spoločného európskeho azylového systému, ktorý nezaznamenal žiadny pokrok už od júna 2018. Hoci najmä hoci navrhovaný mechanizmus si kladie za cieľ obmedziť celkový počet

⁶ Council of the EU: Reform of the EU asylum rules, dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/ceas-reform/?fbclid=IwAR1ZuUfgrjTrmq21-RDb6oTlbZk2mumFVsix1Svy3gPmpPgfRbbhDRaXpl>

⁷ European Parliament Think Tank: Reform of the Dublin System, dostupné na: [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2016\)586639](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2016)586639)

⁸ NARIADENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) č. 603/2013 z 26. júna 2013, dostupné na <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:180:0001:0030:SK:PDF>

⁹ State of the Union Address 2018: New Commission Proposal for a new reinforced EU Asylum Agency, dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:180:0001:0030:SK:PDF>

¹⁰ DIRECTIVE 2013/32/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection

¹¹ SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY 2011/95/EÚ z 13. decembra 2011 o normách pre oprávnenie štátnych príslušníkov tretej krajiny alebo osôb bez štátneho občianstva mať postavenie medzinárodnej ochrany, o jednotnom postavení utečencov alebo osôb oprávnených na doplnkovú ochranu a o obsahu poskytovanej ochrany

¹² SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY 2013/33/EÚ z 26. júna 2013, ktorou sa stanovujú normy pre prijímanie žiadateľov o medzinárodnú ochranu

¹³ Council of the European Union: EU resettlement framework Reform of the Dublin System, Press Release, dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/11/15/eu-resettlement-framework-council-ready-to-start-negotiations/>

osôb prijatých na územie Európskej únie aj úlohu a povinnosti jednotlivých členských štátov v procese ich prerozdelenia. Zároveň tento mechanizmus mal obmedziť masový a nekontrolovaný prílev utečencov na územie EÚ z dlhodobého hľadiska a poskytnúť podporu tretím krajinám, v ktorých sa koncentrujú osoby s potrebou medzinárodnej ochrany.

Záver

Vzhľadom na pretrvávajúcu krízovú situáciu v severnej Afrike, ako i v krajinách Stredného východu, je potreba reformy spoločného azylového systému Európskej únie viac než naliehavá. Vo svojej ostatnej správe na túto skutočnosť upozornili aj autori z Institut Montaigne a Terra Nova, ktorí apelovali na zachovanie práva na azyl vyplývajúce z medzinárodných dohôd vzhľadom na to, že je vo svojej podstate ohrozené.¹⁴ Hoci sa téma migrácie a najmä jej neodborné zneužívanie populistickými politikmi stala súčasťou politického boja v mnohých európskych krajinách, zostáva reforma súčasného spoločného európskeho azylového systému nevyhnutným a jediným riešením súčasnej alarmujúcej humanitárnej situácie v pohraničných stredomorských krajinách Európskej únie, ako aj v krajinách „záchytných“, s ktorými Európska únia v tejto oblasti spolupracuje. Úspešná reforma, ktorá sa očakáva od európskych inštitúcií v novom funkčnom období nielen podporí odkaz povojnovej Ženevskej konvencie zabezpečujúcej ochranu a právne postavenie ľuďom unikajúcim pred prenasledovaním, no i zvýši ich právnu istotu a transparentnosť celého procesu, čo bude mať za následok vyššiu mieru regulácie pohybu utečencov a tým i bezpečnosť štátov Európskej únie.

Zoznam literatúry:

1. Council of the EU: EU resettlement framework Reform of the Dublin System, Press Release, dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/11/15/eu-resettlement-framework-council-ready-to-start-negotiations/>
2. Council of the EU: Reform of the EU asylum rules, dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/ceas-reform/?fbclid=Db6oTibZk2mumFVsix1Svy3gPmpPgFRbbhDRaXpI>
3. DIRECTIVE 2013/32/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection
4. European Parliament Think Tank: Reform of the Dublin System, dostupné na: [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2016\)586639](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2016)586639)
5. Institut Montaigne: Saving the Right to Asylum, Report October 2018, dostupné na: <https://www.institutmontaigne.org/en/publications/saving-right-asylum>
6. Migration Data in Europe, Regional Data Overview, dostupné na: <https://migrationdataportal.org/regional-data-overview/europe#recent-trends>
7. NARIADENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) č. 603/2013 z 26. júna 2013, dostupné na <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:180:0001:0030:SK:PDF>
8. SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY 2011/95/EÚ z 13. decembra 2011 o normách pre oprávnenie štátnych príslušníkov tretej krajiny alebo osôb bez štátneho občianstva mať postavenie medzinárodnej ochrany, o jednotnom postavení utečencov alebo osôb oprávnených na doplnkovú ochranu a o obsahu poskytovanej ochrany

¹⁴ Institut Montaigne: Saving the Right to Asylum, Report October 2018, dostupné na: <https://www.institutmontaigne.org/en/publications/saving-right-asylum>

9. SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY 2013/33/EÚ z 26. júna 2013, ktorou sa stanovujú normy pre prijímanie žiadateľov o medzinárodnú ochranu
10. State of the Union Address 2018: New Commission Proposal for a new reinforced EU Asylum Agency, dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:180:0001:0030:SK:PDF>
11. UNHCR: Operačný portál: Situácia v Stredozemnom mori, dostupné na: <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean>
12. Ústava Slovenskej republiky
13. World Migration Report 2018, IOM, e-ISBN 978-92-9068-763-4, dostupné na: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en_chapter3.pdf

Kontakt:

doc. JUDr. Ing. Katarína Brocková, PhD., LL.M

Fakulta medzinárodných vzťahov

Ekonomická univerzita v Bratislave

Dolnozemska cesta 1/b

852 35 Bratislava 5

Slovenská republika

e-mail: katarina.brockova@euba.sk

AFGANSKÝ BOD ZLOMU – POKRAČOVANIE VOJNOVÉHO STAVU, ALEBO MIEROVÝ PROCES?¹

AFGHANS BREAKING POINT– CONTINUATION OF WARFARE, OR A PEACE PROCESS?

Lubomír Čech

Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: lubomir.cech@euba.sk

Článok analyzuje situáciu v Afganistane cez prizmu rokovaní o urovnání situácie v krajine. Zájmy veľkých externých hráčov, ale aj regionálnych a vnútorných síl, spomaľujú proces riešenia afganskej krízy. V Afganistane je príliš veľa vonkajších záujmov, ktoré sa stále prekrývajú a sú v rozpore. Je nepravdepodobné, že by sa tento geopolitický začarovaný kruh v strednodobom výhľade rozpadol. Obzvlášť ťažké je to v podmienkach, keď každý hráč pokračuje v presadzovaní vlastných záujmov. Hľadanie kompromisu je čoraz zložitejšie. Pokusy o tzv. mierový proces v Afganistane, keď Američania i Rusi rokujú o budúcom prímerí v Afganistane priamo s Talibanom, obchádzajúc oficiálny Kábul, nepriniesli doposiaľ výraznejšie výsledky.

Kľúčové slová: Afganská kríza, Taliban, regionálne súperenie, mierový proces

The article analyses the situation in Afghanistan through the prism of negotiations about the settlement of the situation in the country. Interests of large external players, as well as regional and internal forces, slow down the process of solving the Afghan crisis. In Afghanistan, there are too many external interests that constantly overlap and contradict. It is unlikely that this geopolitical vicious circle would fall apart in the midterm. It is extremely difficult in the conditions, where every player continues to push own interests forwards. Looking for compromise is harder by the day. The efforts for so-called peace process in Afghanistan, when Americans and Russians talk about the future peace in Afghanistan directly with Taliban, bypassing official Kabul, did not bring significant results so far.

Key words: Afghan Crisis, Regional Rivalry, Peace Process

JEL: F42, F51

Úvod

Dynamický vývoj v regióne širšej Strednej Ázie v posledných rokoch vťahuje do riešenia afganskej otázky viaceré krajiny oblasti a hlavných hráčov svetovej politickej scény. Zájmy veľkých externých hráčov, regionálnych a vnútorných síl, spomaľujú proces riešenia afganskej krízy. V Afganistane je príliš veľa vonkajších záujmov, ktoré sa stále prekrývajú a sú v rozpore. Je nepravdepodobné, že by sa tento geopolitický začarovaný kruh v strednodobom výhľade rozpadol. Obzvlášť ťažké je to v podmienkach, keď každý hráč pokračuje v presadzovaní vlastných záujmov. Hľadanie kompromisu je čoraz zložitejšie. To je jeden z hlavných dôvodov, prečo pokusy o mierový proces zakaždým zostanú stáť napol cesty. Zatiaľ bohužiaľ nemáme dôvody pre optimizmus v otázkach prímeria.

¹ Tento článok bol spracovaný v rámci projektu KEGA 015EU – 4/2018 Negatívne dôsledky ozbrojených konfliktov a ich možné riešenia.

Existuje východisko zo zložitej a dlhej afganskej krízy? V čínštine sa pre slovo kríza používajú dva znaky. Ten prvý znamená nebezpečenstvo a ten druhý príležitosť.² Podľa profesora psychológie a antropológie Johna Powella je kríza bodom zlomu a len od rozhodnutia človeka závisí, či sa z krízy vyberie cestou nebezpečenstva, alebo sa otvorí novej príležitosti. Samotná kríza nám však dáva príležitosť, aby sme na ruinách starého vybudovali niečo nové.

V poslednom roku sa zintenzívnili pokusy o tzv. mierový proces v Afganistane. Aké je vlastne postavenie a autorita súčasnej vlády v krajine, keď Američania i Rusi rokujú o budúcom prímerí v Afganistane priamo s Talibanom, obchádzajúc oficiálny Kábul? V článku sa snažíme odpovedať na túto otázku cez prizmu postojov a aktivít, ktoré v tomto smere v súčasnosti podnikli tzv. veľkí hráči (Ruská federácia a Spojené štáty americké), ale aj ďalší aktéri v regióne.

1 Možnosť prehodnotenia ruského vzťahu k hnutiu Taliban

V súvislosti s odchodom podstatnej časti amerických ozbrojených síl z Afganistanu po roku 2014, sa ruskí experti na oblasť Strednej Ázie zhodli na tom, že aj pri najlepšom scenári (súčasná vládna koalícia bude spolupracovať s Talibanom a ostatnými etnikami na platforme mäkkej islamizácie) tu bude naďalej existovať triáda hrozieb – narkotiká, obchod so zbraňami a terorizmus. Vyzývali vtedy na vypracovanie dlhodobej a dostatočne presvedčivej politiky vo vzťahu k Afganistanu v záujme vlastnej národnej bezpečnosti Ruskej federácie.³ V tejto súvislosti sa hovorilo o troch scenároch vývoja:⁴

Prvý scenár vychádzal zo zachovania status quo, tzn. politiky minima rizík. Rusko sa vtedy nachádzalo v jedinečnej situácii. Na jednej strane spolupracovalo so západnými krajinami, umožňujúc im napr. tranzit tovaru pre logistické zabezpečenie koalíčných vojsk. Na strane druhej, na rozdiel od západných krajín, malo Rusko vynikajúcu pozíciu na regionálnej úrovni a spolupracovalo pri riešení afganskej otázky s krajinami Strednej Ázie, s Iránom a Pakistanom. To vytváralo pre Rusko jedinečné postavenie a robilo ho významným hráčom v oblasti. V rámci tohto scenára malo Rusko aktívne využiť tieto spojenia s regionálnymi partnermi, nie iba v politickom dialógu, ale i v rozpracovaní širších ekonomických projektov.

Druhý scenár bol podstatne radikálnejší a predpokladal maximálnu ochranu Ruska od akýchkoľvek rizík afganskej budúcnosti. Známy ruský politológ a viceprezident Centra politických technológií Sergej Michejev v tejto súvislosti uviedol, že za najlepšie riešenie považuje také, kde si otvorené otázky budúceho Afganistanu vysporiadajú relevantní aktéri sami.⁵ Z tohto boja mal vziť víťaz, ktorý bude vhodným partnerom pre dialóg. Vychádzalo sa tu z historickej skúsenosti, že pokus o akúkoľvek reguláciu na základe konsenzu viedol v Afganistane ku konfliktu. Aj súčasná situácia signalizuje, že podobné úsilie pomoci zvonka povedie k vojne všetkých proti všetkým. Michejev vyjadril kontroverzný názor, že Afganistan by sa mal zmeniť na konglomerát viacerých menších štátov. Táto idea nebola nová a objavovala sa vo vyjadreniach afganských exilových predstaviteľov.

Tretí scenár predpokladal aktívny ruskú angažovanosť. V žiadnom prípade nie vojenskú, ale ekonomickú. Omar Nessar to definoval slovami: „Je nevyhnutné posilniť ruskú ekonomickú, kultúrnu i humanitnú prítomnosť v Afganistane. Nevieme, ako sa bude situácia vyvíjať. Ale v každom prípade je lepšie zdržiavať extrémistov v Afganistane, ako potom

² HUPKA, T. (2009): Kríza dáva nádej... [online]. In: konzervativizmus.sk. 1. 11. 2009. [Citované 10. 10. 2019.] Dostupné na internete: <http://www.konzervativizmus.sk/article.php?3041>.

³ ČECH, L. (2013): Súčasný stav a perspektívy rusko-afganských vzťahov. In: *Medzinárodné vzťahy*, 2013, ročník XI., č. 3, s. 106-123. ISSN 1336-1562.

⁴ SKOROBOGATYJ, P. (2013): Vernuť sa v Afganistan. [online]. In: Portál EKSPERT, 29. 3. 2013. [Citované 10. 10. 2019.] Dostupné na: <http://expert.ru/2013/03/29/vernutsya-v-afganistan/#comments>.

⁵ Sergej Michejev použil podstatne tvrdšie formulácie, ktoré autor tohto článku formulačne upravil (pozn. autora).

s nimi prichádzať do konfliktu na Urale.“⁶ Súhlasil s ním aj vedúci ruského centra pre vojenské plánovanie Anatolij Cyganok: „Je nevyhnutné posilňovať našu prítomnosť nezávisle od toho, či Američania zostanú v Afganistane, alebo či sa Talibanci dostanú k moci v Kábule.“ Súhlasil s nutnosťou pomoci NATO v Afganistane, ale vystupoval proti priamej vojenskej účasti Ruska: „Myslím si, že Rusku netreba zasahovať do vojenských operácií, NATO odíde z Afganistanu. Je jedno kedy – o 2 roky, o 3 roky. Idea vojenského vyriešenia afganského problému nemá zmysel. Predovšetkým treba rozvíjať ekonomickú spoluprácu. Obnoviť objekty – a je ich asi 200 – ktoré sa stavali za účasti ZSSR. Bolo vyvŕtaných 1800 studní, ktoré treba vyčistiť a upraviť. To je dôležité pre krajinu, ktorá má obrovský deficit vody. Naše ministerstvá a spoločnosti už rozpracovali projekt kábulského metra, ktorý by výrazne pomohol kolabujúcej dopravnej situácii v hlavnom meste. Afganci majú mimoriadny záujem o výstavbu ciest. Treba sa v Afganistane urýchlene etablovať, pokiaľ nás nepredbehnú iné krajiny.“⁷

Postupne sa v ruskom politickom a ekonomickom prostredí presadzoval názor, že získanie možnosti investovať do ekonomiky Afganistanu nie je iba záujem národnej bezpečnosti, ale aj výhodný biznis. Afganistan síce neponúka zisky z ropy, ale geologické prieskumy hovoria, že v krajine sa nachádzajú najväčšie svetové zásoby lítia. Má vynikajúcu geografickú polohu a obrovský 35 miliónový nenasýtený trh. Takisto prúd medzinárodnej pomoci tejto krajine bude ešte dlho štedrý a ruské firmy chcú z tohto profitovať.⁸

S odstupom niekoľkých rokov môžeme konštatovať, že sa najviac napĺňa tretí scenár. Ani jeden zo svetových, ale aj regionálnych hráčov sa nechce vzdať svojich pozícií a záujmov v regióne Strednej Ázie, vrátane Afganistanu. Najnovšie iniciatívy Ruskej federácie sme zaznamenali začiatkom februára 2019 v Moskve, kde sa konalo fórum pod názvom „Medziafganský dialóg“. Ešte pred niekoľkými rokmi si bolo ťažké predstaviť, že vedenie Talibanu bude v rámci spoločnej afganskej delegácie sedieť pri rovnakom stole spolu s Tadžikmi⁹ a šíitskými Hazarmi.¹⁰ V Moskve sa to podarilo a v priebehu dvoch dní zúčastnené strany aktívne komunicovali a dokonca prijali pomerne zásadné vyhlásenie. Moskve sa podarilo posadiť Taliban a politickú opozíciu za jeden stôl a preukázala tak, že má svoj vplyv v krajine. Táto skutočnosť bola zo strany USA, ale aj oficiálnej vlády v Kábule, prijatá s veľkou dávkou nevhôle.

Moskovské fórum spustilo aj sériu rusko-amerických stretnutí, kde obe strany rokovali o situácii v Afganistane. V niektorých záležitostiach bolo možné nájsť spoločné východisko, v niektorých ich hľadanie pokračuje, ale čo je najdôležitejšie, začal sa aktívny dialóg na úrovni dvoch významných vonkajších síl.

V máji 2019 sa v Moskve v rámci osláv 100. výročia nadviazania diplomatických vzťahov medzi Ruskom a Afganistanom uskutočnilo druhé kolo „Medziafganskeho dialógu“. Predstavitelia Talibanu definovali ako hlavný problém rokovanie so súčasťou vládou, rovnako

⁶ SKOROBOGATYJ, P. (2013): Vernuť sa v Afganistan. [online]. In: Portál EKSPERT, 29.3.2013. [Citované 10.10. 2019.] Dostupné na: <http://expert.ru/2013/03/29/vernutsya-v-afganistan/#comments>.

⁷ ČECH, L. (2013): Súčasný stav a perspektívy rusko-afganských vzťahov. In: Medzinárodné vzťahy, 2013, ročník XI., č. 3. s. 119. s. 106-123. ISSN 1336-1562.

⁸ ŽUŽANOV, S. B. (2019): Budušieje Afganistana: na perekrestke mnogich dorog. [online]. In: eurasian-defence.ru. [Citované 9. 10. 2019.] Dostupné na internete: <http://eurasian-defence.ru/?q=node/23249>

⁹ Tadžikovia v Afganistane tvoria druhú najväčšiu etnickú skupinu po Paštunoch (pozn. autora).

¹⁰ Hazárovania – národnosť z centrálnych horských oblastí Afganistanu (Hazáradžát; hlavné centrum Bamiján). Hazárovania žijú aj v Iráne (región Chorásán), Pakistane (provincia Balúčistan), Tadžikistane, Turkménsku, Spojených arabských emirátoch a Austrálii. Sú to potomkovia mongolských dobyvateľov, ktorí prišli do Afganistanu v 13. storočí a usadili sa v neprístupných horských oblastiach Hindúkuša. Živili sa prevažne polonómádsnym chovom dobytka a remeselnou výrobou (vyspelé tkáčstvo). Kultúrne ich ovplyvnili najmä Peržania. Hovoria dialektom perzského jazyka známeho ako hazáragí. Vyznávajú prevažne šíitsky islam. Nezávislosť si udržali až do 1892, keď si ich podrobil afganský emir Abdurrahmán. V 20. storočí sa mnohí Hazárovania presťahovali do miest. Počas obdobia vlády Talibanu v Afganistane (1996 – 2001) došlo viackrát, najmä v mestách, k brutálnym masakrám Hazárov (Mazáre Šerif 1998, Jakaolang 2001).

ako aj uzavretie akéhokoľvek prímeria do doby, než americká strana schváli konkrétny harmonogram úplného stiahnutia amerických vojakov z krajiny. Túto požiadavku, ktorá predtým spôsobila prerušenie rokovaní Talibanu s americkým vyjednávačom Khalilzadom, ruská strana otvorene podporila. Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že v taktickom rozmere sa medzi Talibanom a ruskou diplomaciou dosiahlo určité porozumenie, hoci v žiadnom prípade nie vo všetkých otázkach spoločného záujmu. Pokiaľ ide o Moskvu, a netreba to zastierať, hlavný bod tohto partnerstva spočíva v skutočnosti, že ide o páku nátlaku na Spojené štáty a umožňuje Rusku ovplyvniť afganskú situáciu ako celok.

V súvislosti s rokovaniami, ktoré sa začali s afganskou stranou sa natíska otázka. V akom vzťahu sú Rusko a Taliban? Ako chápať postoj Moskvy, ktorý viacerí odborníci označili za kontroverzný. Na jednej strane sa Taliban v Rusku považuje za teroristické hnutie a je na „čiernej listine“ zakázaných organizácií. Na druhej strane sa udržujú vzťahy s touto organizáciou, o čom svedčia aj neformálne rokovania, ktoré naberajú na intenzite.

Popredný ruský expert na Afganistan a oblasť Strednej Ázie Alexander Kňazev túto kontroverziu označil za formálny rozpor.¹¹ Chybu vidí v obsolétosti právnych predpisov a konzervatívnosti právneho systému, ktorý nezodpovedá dynamicky sa rozvíjajúcej realite. Zastáva názor, že Taliban proti Rusku nespáchal nič teroristického. Kňazev sa domnieva, že označenie Talibanu ako teroristickej organizácie bolo založené na nie celkom presvedčivých a podložených informáciách o väzbách Talibanu s teroristickými skupinami na severnom Kaukaze. Uznáva, že niektoré kontakty medzi nimi možno boli, ale ťažko je možné ich nazvať stabilnými.

Svoje stanovisko uzatvára názorom, že by ruská diplomacia mala v rámci OSN, s podporou spojeneckých krajín, začať proces prehodnotenia sankcií voči Talibanu a jeho štatútu teroristickej organizácie. Vyzýva k diskusii na túto tému a to napriek tomu, že sa to mnohým politikom nebude páčiť.

Za pozornosť stojí, že oficiálni zástupcovia kábulskej vlády sa na moskovských rokovaníach nezúčastnili a ani neboli pozvaní. Naznačuje to, že sa s nimi nepočíta? Taliban vníma afganskú vládu ako bábkovú vládu, ktorá uprednostňuje rozhovory s Američanmi, tzn. priamo s tými, ktorí túto vládu riadia.

Vláda Ašrafa Ghaniho je skutočne veľmi slabá, dokonca aj v porovnaní s vládou Hamída Karzaja. V čase prezidentovania Karzaja bola úloha etnických menšín vyvážená a veľké množstvo Tadžikov, Hazarov, Uzbekov atď. pracovalo v rôznych vládnych agentúrach. Preto mal podporu nielen paštunských, ale aj iných etnických skupín. Za Karzaja nedošlo k vážnejšiemu konfliktu s uzbeckými alebo tadžickými vodcami, čo bolo dosahované do značnej miery jeho schopnosťou jemnejšieho kompromisu pri zohľadnení rôznych politických záujmov.¹²

Chyba súčasného prezidenta spočíva v tom, že vykonal určitý druh etnických čistiek v štátnom aparáte a odstránil aj značnú časť Paštunov z jeho personálu z kmeňových dôvodov. Týmto výrazne zúžil okruh svojich priaznivcov. Okrem toho bez koordinácie s miestnymi elitami uskutočnil niekoľko presunov bezpečnostných úradníkov a guvernérov, čo spôsobilo konflikty s dopadmi až na vojenské operácie.

Moskva veľmi citlivo vníma diskriminačnú politiku vo vzťahu k ruským hospodárskym subjektom, ktorá trvá už päť rokov od príchodu Ašrafa Ghaniho na čelo afganskej

¹¹ ISABAJEVA, S. (2019): Afganskaja golovolomka: vsje chotjat mira, no gotovjatsja k vojne. [online]. In: berlek-nkp.com, 6. 6. 2019. [Citované 11. 10. 2019.] Dostupné na: <http://berlek-nkp.com/analytics/7631-afganskaya-golovolomka-vse-hotyat-mira-no-gotovyatsya-k-voyn.html>.

¹² Môže sa Taliban spojiť s islámským štátom? [online]. In: Asia-Plus, 17. 10. 2019. [Citované 13. 10. 2019.] Dostupné na: <https://asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/security/20191017/mozhet-li-taliban-obedinitsya-s-islamskim-gosudarstvom>.

administratívy. V praxi to vyzerá tak, že sú vyhlasované výberové konania na niektoré afganské projekty, a to aj prostredníctvom medzinárodných organizácií, ale ruské spoločnosti sú z tohto procesu vytláčované všetkými možnými prostriedkami.

Súčasný záujem Moskvy sa sústreďuje predovšetkým na oblasť bezpečnosti. To je pochopiteľné z jedného prostého dôvodu – záujem Ruska o Strednú Áziu, vrátane plánu integrácie týchto bývalých republík ZSSR do euroázijských ekonomických štruktúr. Skúsenosti minulosti hovoria, že Afganistan vždy tvoril bránu do Strednej Ázie. Dnes sa pomerne aktívne rozširujú vzťahy Ruska s Kazachstanom a Kirgizskom, menej sa darí v tomto smere vo vzťahoch s Uzbekistanom (aj keď sa situácia po smrti prezidenta Karimova začala výrazne zlepšovať)¹³ a v spolupráci s Turkménskom sa dosiahol tiež iba malý pokrok.

Kritická je situácia na hraniciach s Tadžikistanom.¹⁴ Zástupca veliteľa pohraničných jednotiek Abdusattor Shohiyon vystúpil v polovici októbra 2019 v tadžickom parlamente. Varoval, že hrozba aktivít Talibanu pre bezpečnosť štátnej hranice sa každým dňom zvyšuje. Podľa neho rastie pravdepodobnosť prielomu hranice v blízkej budúcnosti zločineckými, teroristickými a extrémistickými skupinami a ozbrojenými pašerákmi. Súvisí to podľa jeho vyjadrenia s tým, že vyhliadka na nástup Talibanu k moci v Afganistane je reálna. Najdôležitejšou otázkou pre Tadžikistan je, aké politiky bude Taliban uplatňovať voči svojim susedom. Situácia bude veľmi zlá, ak bude aj naďalej podporovať niekoľko tisíc stredoázijských džihádov, vrátane tých, ktorí sa pripojili k zakázanému islamskému štátu. Jeho baštou je práve severný Afganistan.¹⁵

Politický analytik Parviz Mullodzhanov verí, že Taliban sa bude vo svojich názoroch, stratégiách a taktike stále viac približovať ISIS a ďalším džihádistickým organizáciám. Súvisí to so zmenou generácií vo vedení hnutia. Do jeho čela nastupuje mladá generácia Talibanu. Preto možno očakávať, že úloha ideológie v politike Talibanu sa zvýši a schopnosť dlhodobých kompromisov ustúpi do pozadia.

Je tu aj ďalší fenomén – Afganistan ako najväčší svetový dodávateľ ópia a potenciálny priestor pre zázemie teroristických skupín. Rusko má obrovské problémy s afganskými drogami.¹⁶

Rastúca konfrontácia medzi Ruskom a Spojenými štátmi spôsobuje aj väčší záujem Ruska o situáciu v Afganistane. Zatiaľ má tento záujem v sebe viac politiky ako ekonomiky. Moskva hľadá vzorec pre mierové riešenie, na konečné stiahnutie všetkých zahraničných jednotiek a až potom uvažuje o participácii na hospodárskych projektoch.

2 Americké rokovania s Talibanom

Prečo zrazu toľký záujem Spojených štátov o mierové urovanie konfliktu? Od júla 2017 do augusta 2019 Spojené štáty viedli s predstaviteľmi Talibanu celkom deväť kôl rokovaní. Americký prezident chce na poslednú chvíľu splniť predvolebný sľub, že Američania opustia Afganistan. Podľa predstáv Donalda Trumpa sa tak má skončiť najdlhšia vojna

¹³ JUZA, P. (2019): Uzbekistan – nový člen Eurázijskej ekonomickej únie? [online]. In: *noveslovo.sk*, 14. 10. 2019. [Citované 11. 10. 2019.] Dostupné na https://www.noveslovo.sk/c/Uzbekistan_novy_clen_Eurazijskej_ekonomickej_unie.

¹⁴ ISKANDAROV, K. (2008): Tadžicko – afganskije otnošenija i perspektivy ich razvitija. In: *Centralnaja Azija i Kavkaz*, 2008, roč. 55, č. 1, s. 145-156.

¹⁵ ČECH, L. (2017): Islamský štát v Afganistane - hrozba destabilizácie strednej Ázie. In: *Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov 2017: zborník vedeckých prác*. Bratislava : Vydavateľstvo Ekonóm, 2017. ISBN 978-80-225-4404-7, s. 56-64.

¹⁶ ZIJA, S. A. (2019): Regionalnyje usilija Rosssiji po borbe s afganskim narkotrafikom. In: *Postsovetskije issledovanija*, 2019, zv. 2. č. 1, s. 845-853. [Citované 12. 10. 2019.] Dostupné na: <https://elibrary.ru/contents.asp?titleid=67327>.

v histórii Spojených štátov, ktorá trvá už viac ako 18 rokov. Až do septembra 2019¹⁷ sa americká strana vyjadrovala veľmi optimisticky a tvrdila, že Spojené štáty sú tesne pred dosiahnutím dohody s afganským Talibanom. Takýto krok by mal zákonite za následok ukončenie najdlhšej vojenskej operácie NATO a stiahnutie sa spojencov z Afganistanu, vrátane Slovenska, ktoré pôsobilo v tejto operácii od roku 2002.

Keď sa začali rokovania medzi USA a Talibanom v Katare, reakcia z Kábulu bola veľmi nervózna a samotná vláda v mnohých prípadoch svojim konaním zhoršila vzťahy s Talibanom. Prezident Ašraf Ghani zostáva vo funkcii iba vďaka vojenskej podpore USA. Len čo skončí (a v histórii Afganistanu už k podobnej situácii došlo v prípade prezidenta Muhamada Najibullaha, keď mu Sovietsky zväz prestal poskytovať pomoc), táto vláda nebude mať dlhé trvanie.

V celkovom hodnotení situácie by nás nemala mýliť americká podpora septembrovým prezidentským voľbám. Spojené štáty jednoducho potrebovali schváliť ďalšiu riadenú správu v Kábule – nezáleží na tom, či je to Ashraf Ghani alebo niekto iný. Súčasťou tohto plánu malo byť aj kontrolované zvýšenie podpory malým a nepríliš vplyvným skupinám pôsobiacim v Afganistane. Malo sa tak vytvoriť isté konkurenčné napätie pre Taliban, čím by sa oslabil jeho vojenská a politická pozícia. Z dlhodobého hľadiska by sa tak mohol stať flexibilnejším pri rokovaniach s Američanmi.

Americké vyjednávania osobitného zástupcu USA pre politické zmierenie v Afganistane Zalmaya Khalilzada s politickým vedením Talibanu však nepriniesli nič konkrétne.¹⁸ Podľa nášho názoru, jednostranné prerušenie rozhovorov zo strany USA v septembri 2019 má dočasný charakter. Americké prezidentské voľby sa blížia a Donald Trump bude chcieť, bez ohľadu na situáciu v Afganistane, vojnu ukončiť a krajinu opustiť.

Spojené štáty sa po útokoch z 11. septembra 2001 rozhodli, že pošlú svojich vojakov do Afganistanu. Mala to byť rýchla vojna. Cieľom bolo nájsť Usámu bin Ládina, zničiť al-Káidu a odstaviť od moci Taliban. Už v decembri Taliban zvrhli a dosadili dočasnú vládu. Taliban však vďaka podpore Pakistanu prežil, vrátil sa a aktuálne kontroluje viac ako 50 % územia krajiny a má výrazný vplyv na viac ako 70 % územia Afganistanu. Bin Ládina Američania zabili až necelých desať rokov po začiatku vojny a al-Káidu síce oslabil, no úplne ju nezničili. A dnes vyjednávajú o mieri s hnutím, ktoré odstavili od moci.¹⁹

Z intervencie sa medzitým stala vojna, ktorá sa občas prirovnáva ku konfliktu vo Vietname. Je dlhá, drahá (podľa BBC Američanov stojí 45 miliárd dolárov ročne) a prináša smrť tisíckam civilistov.

Stiahnutie aliančných ozbrojených síl je kľúčovou požiadavkou Talibanu. Zalmaya Khalilzad ešte pred septembrovým odchodom Američanov z rokovaní v Dauha deklaroval, že bol dohodnutý odchod 5 400 príslušníkov americkej armády z celkovo piatich základní do 135 dní.

Odborníci teraz čakajú, ako sa bude situácia ďalej vyvíjať. Či dôjde k oživeniu nepriateľstva, alebo novému kolu rokovaní. Oba scenáre však môžu fungovať aj súbežne. Návrh prezidenta Ashrafa Ghaniho na ukončenie nepriateľských akcií počas pôstneho mesiaca *Ramadán* ostal bez odozvy. Hnutie Taliban nereagovalo a naopak zintenzívnilo útoky na vládne sily.

Pokiaľ ide o Spojené štáty, rovnako ako Rusko, oficiálne deklarujú, že nemajú

¹⁷ V septembri 2019 došlo k atentátom v Kábule a rozsiahlym útokom Talibanu na severoafganská mestá Kunduz a Púli Chumrí (pozn. autora).

¹⁸ Spojené štáty a Taliban vedli viac než rok mierové rokovania v katarskom hlavnom meste Dauha. Militantné islamistické hnutie tu zriadilo vlastné zastupiteľstvo pod vlajkou Afganského islamského emirátu.

¹⁹ KAČMÁR, R. (2019): Koniec najdlhšej americkej vojny je bližšie, no Afganistan možno nečakajú lepšie časy. [online]. In: dennikn.sk, 5. 9. 2019. [Citované 11. 10. 2019.] Dostupné na: <https://dennikn.sk/1573578/koniec-najdlhsej-americkej-vojny-je-blizsie-no-afganistan-mozno-necakaju-lepsie-casy/?ref=in>.

v Afganistane veľké hospodárske ambície. Usilujú sa udržať si svoj globálny vplyv v regióne. V ostatnom čase dochádza z ich strany ku zmene taktiky. Začali presadzovať politiku podpory vybraným krajinám regiónu, ktorá je v mnohých prípadoch postavená na komplikovanom historickom dedičstve aj súčasnom súperení o vplyv v regióne. Ako príklad uvádzame Indiu a Uzbekistan.

3 Aké šance má Taškent a Dillí v „Novej veľkej hre“?

Uzbekistan a India ako regionálni susedia samozrejme majú v Afganistane svoje záujmy. Tie indické sú motivované indicko-pakistanským súperením a snahou Indie znížiť nadštandardný pakistanský vplyv u svojho západného suseda. Uzbekistan v časoch najväčšej vojenskej angažovanosti bol pre Američanov významný spojenec, prostredníctvom ktorého zabezpečoval podstatnú časť svojich nevojenských aktivít z hľadiska logistiky. Táto najľudnatejšia stredoázijská krajina sa netají tým, že má svoje líderské ambície v regióne.²⁰

Spojené štáty sa chcú udržať v regióne za každú cenu, ale domáce politické tlaky ich nútia riešiť niektoré záležitosti cez spojencov. Cez Indiu môžu vplývať na Pakistan a cez Uzbekistan kontrolovať realizáciu ruských záujmov v postsovietskej Strednej Ázii (pre Rusov citlivá oblasť tzv. blízkeho zahraničia).²¹

India je rastúca mocnosť s veľkými ambíciami. Ako sme už uviedli, medzi ňou a Afganistanom je Pakistan, s ktorým má pomerne dlhý a konfliktný vzťah, ktorý v najbližšej dobe nemá vyhliadky na zlepšenie. V rámci tejto konfrontácie by pre ňu bolo veľmi prospešné posilniť svoju prítomnosť a vplyv v Afganistane, najmä vo vojenskej a politickej oblasti. Okrem toho chce India v rámci hospodárskej súťaže s Čínou posilniť svoju konkurenčnú schopnosť v niektorých afganských ekonomických projektoch.

Je otázne, či sa jej to podarí. Po prvé, Čína nebude takejto aktivite nečinne prizerať. Po druhé, v Afganistane sa stretávame s kontroverzným postojom k Indii. Predovšetkým nemá podporu u väčšinového paštunského etnika. Historická pamäť stále funguje. Paštuni nevedia Indom zabudnúť, že boli aktívnou súčasťou britských expedičných zborov, ktoré v histórii viedli proti Afganistanu tri vojny. Väčšina Paštúnov naopak bola prítomná vo všetkých indicko-pakistanských konfliktoch na strane Pakistanu. Vo vzťahu k Číne neexistujú žiadne fóbie.

Uzbekistan vo svojej afganskej politike koná skôr v rámci amerických scenárov. V roku 2018 sa v Taškente konala veľká konferencia s cieľom vyriešiť situáciu v Afganistane. Neskôr sem prišla delegácia Talibanu. Dňa 3. marca 2019 sa minister zahraničných vecí Uzbekistanu Abdulaziz Kamilov a osobitný zástupca republiky pre Afganistan Ismatilla Irgashev zišli v Katare na bilaterálnom stretnutí s Mullah Abdulom Gani Baradarom, ktorý na konci februára viedol zastupiteľskú kanceláriu Talibanu v Dauha. Ako vyšlo najavo po správe publikovanej Talibanom, diskutovalo sa o otázkach mierového urovnania v Afganistane a o otázkach hospodárskej spolupráce medzi týmito dvoma krajinami.

Táto správa vzbudila medzi pozorovateľmi prekvapenie. Alexander Kňazev v rozhovore s kazašským internetovým zdrojom zona.kz zdôraznil, že diskusia o ekonomických otázkach medzi hlavou diplomacie Uzbekistanu a jedným z vodcov ozbrojenej opozície Afganistanu by mala vyvolať protest vlády v Kábule. Namiesto toho, 5. marca 2019, afganský národný bezpečnostný poradca Hamdullah Mohib prišiel do Taškentu a priateľsky rokoval so svojim

²⁰ JESENTAJEVA, A. (2019): Faktor Afganistana vo vnešnepolitickom kurze centralnoaziatskych gosudarstv. [online]. In: Postsovjetskije issledovanija, 2019, zv. 2, č. 3, s. 1111-1118. [Citované 11. 10. 2019.] Dostupné na internete: <https://cyberleninka.ru/article/v/faktor-afganistana-vo-vneshnepoliticheskom-kurse-tsentralnoaziatskih-gosudarstv>.

²¹ MACHMUDOV, R. (2019): Aktual'no li postsovietskoje prostranstvo i nakoľko real'na integracija Central'noj Aziji i Afganistana. [online]. In: caa-network.org, 27. 2. 2019. [Citované 13. 10. 2019.] Dostupné na: <https://caa-network.org/archives/15349>.

uzbeckým náprotivkom Viktorom Machmudovom a Abdulazizom Kamilovom.²² Ašraf Ghani sa pokúša teda vrátiť do hry o vplyv v krajine iným spôsobom. Aktívne využiť vlastné kontakty s oficiálnymi štruktúrami tých krajín, ktoré majú, ako napr. Uzbekistan, v regióne svoje mocenské ambície.

Záujmy Taškentu sú pochopiteľné. Afganistan je v prvom rade veľkým trhom, ktorý je atraktívny z hľadiska zavádzania nového uzbeckého hospodárskeho modelu.²³ Najmä preto, že s ostatnými susednými krajinami sa to nedarilo. Po druhé, zaujímavé dopravné projekty pre Taškent by sa mohli realizovať cez jeho územie – smerom k Iránu a k Pakistanu. Problém spočíva v tom, že Uzbekistan nemá potenciál byť akýmsi politickým moderátorom, autorom procesu afganského urovnania. Osvedčil sa však pri implementácii rozhodnutí dosiahnutých na vyššej úrovni, pričom zatiaľ skôr napĺňa zámery Washingtonu.

4 Čínske záujmy v Afganistane

Veľký záujem o Afganistan prejavuje Čína. Pred niekoľkými rokmi bola prvým z externých hráčov, ktorý začal priame rokovania s Talibanom. Peking sa neponáhľala s aktivitami v politickej oblasti a v armáde, dôraz kladie na veľké a dlhodobé hospodárske projekty – doprava, surovinové zdroje atď. Nemá záujem otvárať ďalšiu konfrontáciu so Spojenými štátmi a zhoršiť už tak negatívnu povahu vzájomných vzťahov.

Čína ovplyvňuje mnohé procesy afganského života viac, ako sme ochotní priznať. Historicky sa celé riadenie Talibanu (predtým skupín mudžahídov) realizovalo cez Pakistan,²⁴ pre ktorý je Čína dôležitým strategickým partnerom. Pakistanská strana vie veľmi dobre tento nátlakový prostriedok využiť, napríklad keď je potrebné Američanom spôsobiť určité nepríjemnosti alebo spomaliť realizáciu niektorých projektov. Typickým príkladom je plynovod TAPI (Turkménsko – Afganistan – Pakistan – India), ktorý je už dlhé roky plánovaný, no s jeho výstavbou sa stále nezačalo.

Záver

Aké východisko ponúka afganská kríza? Riešenie, ktoré uspokojí všetky zúčastnené strany je z časového hľadiska dlhodobé a obsahovo náročné. V modernom svete nemôže byť žiadna krajina úplne nezávislá, aj keď je to Čína, USA alebo Rusko. Globalizácia nie je prázdny slovom. Zahŕňa silný vzájomný vplyv. To platí ešte viac pre Afganistan, do ktorého v priebehu troch storočí vstúpilo obrovské množstvo externých hráčov s vlastnými záujmami. Konflikt musí byť riešený v etapách, najskôr na globálnej úrovni (USA – Čína, Rusko – USA atď.). Potom by malo nasledovať zapojenie regionálnych aktérov a v poslednej etape v rámci Afganistanu. To však bude veľmi ťažké a podľa nášho názoru to je úloha viac ako na jedno desaťročie.

Použitá literatúra:

1. ČECH, L (2012): *Regionálne aspekty a súvislosti medzinárodnopolitického vývoja Afganistanu*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 2011. 175 s. ISBN 978-80-225-3281-5.
2. ČECH, L. (2013): Súčasný stav a perspektívy rusko-afganských vzťahov. In: *Medzinárodné vzťahy*, 2013, ročník XI., č. 3, s. 106-123. ISSN 1336-1562.

²² Proč Taškent jedná s afghánským Talibanem? [online]. In: dw.com. [Citované 15. 10. 2019.] Dostupné na: <https://www.dw.com/ru>.

²³ JESSENTAJEVA, A. (2019): Faktor Afganistanu vo vnepolitickom kurze centralnoasiatskych gosudarstv. [online]. In: *Postsovjetskije issledovanija*, 2019, Zv. 2, č. 3. s. 1111-1118. [Citované 11.10. 2019.]

²⁴ ČECH, L (2012): *Regionálne aspekty a súvislosti medzinárodnopolitického vývoja Afganistanu*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 2011. 175 s. ISBN 978-80-225-3281-5.

3. ČECH, L. (2017): *Islamský štát v Afganistane - hrozba destabilizácie strednej Ázie*. In: *Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov 2017: zborník vedeckých prác*. Bratislava : Vydavateľstvo Ekonóm, 2017. ISBN 978-80-225-4404-7, s. 56-64.
4. HUPKA, T. (2009): Kríza dáva nádej... [online]. In: *konzervativizmus.sk*. 1. 11. 2009. [Citované 10. 10. 2019.] Dostupné na internete: <http://www.konzervativizmus.sk/article.php?3041>.
5. ISABAJEVA, S. (2019): Afganskaja golovolomka: vsje chotjat mira, no gotovjatsja k vojne. [online]. In: *berlek-nkp.com*, 6. 6. 2019. [Citované 11.10. 2019.] Dostupné na: <http://berlek-nkp.com/analytics/7631-afganskaya-golovolomka-vse-hotyat-mira-no-gotovyatsya-k-vojne.html>.
6. ISKANDAROV, K. (2008): Tadžicko – afganskije otnošenija i perspektivy ich razvitija. In: *Central'naja Azija i Kavkaz*, 2008 , roč. 55, č. 1, s. 145-156.
7. JESENTAJEVA, A. (2019): Faktor Afganistana vo vneshnepoliticheskom kurse centralnoaziatskych gosudarstv. [online]. In: *Postsovjetskije issledovanija*, 2019, zv. 2, č. 3, s. 1111-1118. [Citované 11. 10. 2019.] Dostupné na internete: <https://cyberleninka.ru/article/v/faktor-afganistana-vo-vneshnepoliticheskom-kurse-tsentralnoaziatskih-gosudarstv>.
8. JUZA, P. 2019: Uzbekistan – nový člen Eurázijskej ekonomickej únie? [online]. In: *noveslovo.sk* , 14. 10. 2019. [Citované 11. 10. 2019.] Dostupné na: https://www.noveslovo.sk/c/Uzbekistan_novy_clen_Eurazijskej_ekonomickej_unie.
9. KAČMÁR, R. (2019): Koniec najdlhšej americkej vojny je bližšie, no Afganistan možno nečakajú lepšie časy. [online]. In: *dennikn.sk*, 5. 9. 2019. [Citované 11. 10. 2019.] Dostupné na: <https://dennikn.sk/1573578/koniec-najdlhsej-americkej-vojny-je-blizsie-no-afganistan-mozno-necakaju-lepsie-casy/?ref=in>.
10. MACHMUDOV, R. (2019): Aktual'no li postsovietskoje prostranstvo i nakoľko real'na integracija Central'noj Aziji i Afganistana. [online]. In: *caa-network.org*, 27. 2. 2019. [Citované 13. 10. 2019.] Dostupné na: <https://caa-network.org/archives/15349>.
11. Môže se Taliban spojiť s islamským štátom? [online]. In: *Asia-Plus*, 17. 10. 2019. [Citované 13. 10. 2019.] Dostupné na: <https://asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/security/20191017/mozhet-li-taliban-obedinitsya-s-islamskim-gosudarstvom>.
12. Proč Taškent jedná s afganským Talibanem? [online]. In: *dw.com*. [Citované 15. 10. 2019.] Dostupné na: <https://www.dw.com/ru>.
13. SKOROBOGATYJ, P. (2013): Vernuťsja vAfganistan. [online]. In: *Portál EKSPERT*, 29. 3. 2013. [Citované 10. 10. 2019.] Dostupné na: <http://expert.ru/2013/03/29/vernutsya-v-afganistan/#comments>.
14. ZIJA, S. A. (2019): Regionalnyje usilija Rosssiji po borbe s afganskim narkotrafikom. In: *Postsovjetskije issledovanija*, 2019, zv. 2. č. 1, s. 845-853. [Citované 12. 10.2019.] Dostupné na: <https://elibrary.ru/contents.asp?titleid=67327>.
15. ŽULŽANOV, S. B. (2019): Buduščejje Afganistana: na perekrestke mnogich dorog. [online]. In: *eurasian-defence.ru*. [Citované 9. 10. 2019.] Dostupné na internete: <http://eurasian-defence.ru/?q=node/23249>.

Kontakt:

doc. PhDr. Ľubomír Čech, PhD., mimoriadny profesor

Fakulta medzinárodných vzťahov

Ekonomická univerzita v Bratislave

Dolnozemska cesta 1/b

852 35 Bratislava 5

e-mail: lubomir.cech@euba.sk

VOJNOVÝ KONFLIKT V AFGANISTANE A JEHO DOPADY NA CIVILNÉ OBYVATEĽSTVO

WAR CONFLICT IN AFGHANISTAN AND IT'S CONSEQUENCES PEER CIVILIAN POPULATION

Simona Chuguryan

Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: simona.chuguryan@euba.sk

Afganistan je dlhodobo súčasťou vojnových konfliktov, čo má zlý dopad na krajinu, ale i obyvateľstvo žijúce na jej území. Nie je možné krajinu rozvíjať ekonomicky, politicky ani kultúrne. Zlá vnútropolitická situácia a neustále boje spôsobujú zlú sociálnu a zdravotnú starostlivosť. Prístup ku vzdelaniu je pre niektorých obyvateľov veľmi ťažký. Vzdelanie sa pre nich stáva takmer nedostupné, čo následne spôsobuje nízke príjmy, zlú ekonomickú situáciu. Rastie počet chudobných ľudí a ľudí žiadajúcich o azyl. Následne dochádza k odchodu mladých ľudí z Afganistanu a narastá počet utečencov, čo nepriaznivo pôsobí na situáciu v Európe a vo svete. Prispievajú tak k prehĺbovaniu migračnej krízy.

Kľúčové slová: Afganistan, civilisti, vojnový konflikt, zranené a zabití deti

Afghanistan has long been part of war conflicts, what, has a bad impact on the country, but also on the population living in its territory. It is not possible to develop the country economically, politically or culturally. The bad internal political situation and the constant fighting cause poor social- and health care. Access to education is very limited for some people. For them, education becomes almost unavailable, what in turn causes low income and bad economic situation. The number of poor people and people seeking asylum is increasing. Subsequently, young people leave Afghanistan and the number of refugees is increasing, negatively affecting the situation in Europe and the world. They thus contribute to the deepening of the migration crisis.

Key words: Afghanistan. Civilians, war conflict, injured and killed children

JEL: F5, H7

Úvod

Afganistan, oficiálnym názvom Afganská Islamská republika, sa nachádza vo vnútrozemí Ázijského kontinentu. Afganistan susedí s Pakistanom na juhu a na východe s Iránom, Turkmenistanom, Uzbekistanom a Tadžikistan tvorí hranicu na severe a na ďalekom severovýchode je jeho susedom Čína.

Z geopolitického hľadiska má Afganistan strategickú pozíciu, pretože spája rôznorodé územia, Indický subkontinent (Pakistan), Blízky východ (Irán), strednú Áziu (Turkmenistan, Uzbekistan a Tadžikistan) a Čínu.

„Strategické geografické umiestnenie robí z Afganistanu, jednu z najzraniteľnejších krajín z hľadiska veľkej politickej hry medzi supervelmocami a atómovými mocnosťami ako sú Amerika, Čína, Rusko, India, Pakistan a Irán. Tento proces je dlhodobý a trvá už takmer štyri desaťročia, keď sa tento región stal miestom mnohých politických hier.“¹

¹ SULTANI, A. A. (2012) Afghanistan Pays the Price of its Strategic Geographical Location.

Zahraničný záujem o Afganistan bol len výnimočne spôsobený záujmom o Afganistan ako taký. Historicky bol tento štát často vnímaný len ako tranzitné územie, ktoré by mohlo prepájať iné územia dokopy a byť akýmsi koordinátorom.

Postavenie a sila jeho susedov stavia Afganistan do zložitej situácie, je obklopený dvoma nukleárnymi mocnosťami Čínou a Pakistanom a tiež Iránom, ktorý pracuje na nukleárnom programe. Vo svojej blízkosti má Afganistan aj dve ďalšie jadrové mocnosti a to Indiu a Rusko.

Stabilizácia situácie v Afganistane je závislá aj od postavenia a zahraničnej politiky jeho susedov. Samozrejme platí to aj naopak, pretože Afganistan je pre svojich susedov potenciálnym zdrojom nestability, a to z viacerých dôvodov: pretrvávanie vojnového konfliktu, export zbraní, drog, narastanie počtu utečencov, zväčšujúcej sa migrácie a v neposlednom rade prítomnosťou zahraničných vojsk na afganskom území.

Afganistan je mnohonárodnostný štát, čo do istej miery tiež prispieva k vzniku konfliktov a nestabilite afganskej spoločnosti. Afganská populácia je zložená z odhadovaných 55 etník.² Najväčšou národnosťou sú Paštúni, ktorí sa delia na mnohopočetné rody, zväzky a kmene, obývajú horské oblasti na juhovýchode krajiny. Na severe a severovýchode žijú Tadžici a Hazari. Okrem nich tam žijú Uzbeci, Turmáni, Balúčovia, Kirgizi a Kazaši. V mestách žijú Indovia a Židia.

V súčasnosti môžeme Afganistan zaradiť medzi najchudobnejšie a najmenej rozvinuté krajiny sveta, čo je dôsledok takmer štvrtstoročie trvajúceho moru, vnútorných vojen, cudzích intervencií a anarchie.³

Afganistan nedisponuje množstvom nerastných surovín ako je ropa a zemný plyn, ale pri účinnom prepojení regiónov môže zohrávať zásadnú úlohu a z tohto pohľadu sa dá jeho poloha označiť za strategickú. To je aj jeden z dôvodov neustálych ozbrojených konfliktov a občianskych vojen, ktorých je súčasťou od roku 1979, kedy došlo k sovietskej okupácii na afganskom území.

1 Teoretické vymedzenie problému

Ozbrojené konflikty a vojny boli neoddeliteľnou súčasťou ľudskej spoločnosti už od nepamäti, mali však rôzne príčiny vzniku, intenzitu a dĺžku trvania.

Začiatkom 20. storočia došlo k vzniku nových vedných odborov, disciplín, inštitúcií a rôznych projektov, ktoré sa snažili systematizovať poznatky a koncepcie o ozbrojených a vojnových konfliktoch. Jedným z nich bol aj Inštitút pre výskum mieru v Oslo – PRIO (1959), ktorý sa spolupodieľal na vytvorení databázy o konfliktoch ako súčasť projektu Uppsala Conflict Data Program – UCDP (1979).

Podľa databázy definícií UCDP je ozbrojeným konfliktom „nekompatibilita vzťahujúca sa na vládu alebo územie, kde sú použité ozbrojené sily medzi dvomi stranami, z ktorých aspoň jedny môžeme označiť ako vládne/ štátne, následkom ktorých je minimálne 25 bojových úmrtí v jednom kalendárnom roku.“⁴

Táto definícia ozbrojeného konfliktu nám poslúži ako teoretické východisko, pre vymedzenie afganskeho konfliktu, ktorý nie je možné jednoznačne kategorizovať a určiť, či ide o konflikt vnútroštátneho alebo medzinárodného charakteru. Nakoľko uvedený konflikt, neustále trvá, vyvíja sa a mení, mal už charakter oboch vymedzených kategórií.

² V krajine existuje rozmanitá škála etnických skupín. Z približne 31 milióna afganských obyvateľov tvoria 42 % Paštúni, 27% Tadžici, 9% Hazari, 9% Uzbeci, 4% Kazaši, 3% Turkménov a 2% Balúčovia a 4% tvoria „iné“ nešpecifikované skupiny. Afghanistan Population 2020.

³ ŠLACHTA, M. a kol. (2007). Ohniska napětí ve světě, s. 105.

⁴ Uppsala Conflict Data Program. Definition of Armed Conflict.

Našou snahou bude cez jeden z najdlhšie trvajúcich konfliktov poukázať na množstvo zabitých a zranených civilistov. Pokúsime sa vymedziť niektoré z negatívnych dôsledkov afganského konfliktu a jeho dopady na civilné obyvateľstvo žijúce na území Afganistanu.

2 Príčiny vojny v Afganistane

Vojna v Afganistane je dlhodobý vojnový konflikt, ktorý býva označovaný aj ako vojna Spojených štátov v Afganistane. Začiatok tohto vojnového konfliktu je datovaný dňa 7. októbra 2001, išlo o americkú vojenskú operáciu tzv. „Trvalá sloboda“. Táto vojnová operácia bola reakciou na útoky teroristickej organizácie Al-Kájdý z 11. septembra 2001 na New York a Pentagon, spustená Spojenými štátmi a Spojeným kráľovstvom.

Hlavným cieľom invázie boli:

1. nájsť Usámu bin Ládina a vysokopostavených členov Al-Ká'idy a postaviť ich pred súd,
2. zničiť Al-Kájdú,
3. odstrániť režim Talibanu, ktorý podporoval Al-Ká'idu a poskytoval ochranu jej členom,
4. Zlikvidovať „hniezdo“ teroristov, zabrániť ďalším teroristickým útokom a pokúsiť sa nastoliť demokraciu.

Ide o najdlhšie trvajúci vojnový konflikt v histórii, trvá už takmer 19 rokov, konkrétne od roku 2001 do súčasnosti. Dokonca prekonal dĺžku trvania aj dlhodobu vojnu vo Vietname (1964 – 1975), bola súčasťou studenej vojny). Preto ju mnohí označujú aj ako vojna „Nekonečná“

Hlavnými aktérmi boli USA a VB. Tieto veľmoci sa pokúsili bojovať s terorizmom. So súhlasom Bezpečnostnej rady OSN a podporou medzinárodnej koalície zvrhli vládu radikálov. Spojené štáty boli podporované Veľkou Britániou, Kanadou a Austráliou, neskôr koalíciou viac ako 40 krajín vrátane všetkých členov NATO.

3 Dopady vojnového konfliktu na civilné obyvateľstvo

Predchádzajúce vojnové konflikty, ako aj pôsobenie Talibanu spôsobili, že štát ako taký prakticky neexistoval. Vojnou zničená ekonomika spôsobila, že väčšina obyvateľstva trpela extrémnou chudobou, neexistujúcou lekárskou starostlivosťou, analfabetizmom a utláčaním žien. Milióny ľudí opustilo krajinu, milióny ľudí zomrelo, alebo zostalo trvale postihnutými následkom vojnového násillia.⁵

Myšlienka boja proti terorizmu, oslobodenie od Talibanu a nastolenie právneho štátu a demokracie v Afganistane sa nepodarili uskutočniť v takej miere ako sa predpokladalo. Napriek istému pokroku a zmenám na začiatku je dnes situácia alarmujúca a dôsledky konfliktu majú negatívny dopad na civilistov. Strata bezpečia, nestabilita spoločnosti, nutnosť presídľovania, korupcia, obchod s narkotikami, strata perspektívy do budúcnosti, rozširovanie chudoby, zlá zdravotná starostlivosť, nedostatok príležitostí na vzdelanie, psychické a fyzické traumy sú len niektoré z problémov, s ktorými sa musia civilisti vysporiadať.

Afganistan vďaka neustále pokračujúcej vojne je naďalej poznačený nedostatočnou vnútornou bezpečnosťou, chudobou, závažnými porušeniami ľudských práv, a beztrestnosťou osôb zodpovedných za závažné zločiny minulosti a súčasnosti.⁶

Afganský konflikt má eskalujúci charakter. Napriek pôsobeniu a pomoci viacerých nadnárodných (OSN: UNAMA, UNDP, UNHCR, UNDOC, Svetová banka, Európska komisia,

⁵ FIALOVÁ, Z. (2008): Analýza pôsobenia SR v projektových krajinách slovenskej ODA a návrhy pre ďalšie pôsobenie SR, s. 9.

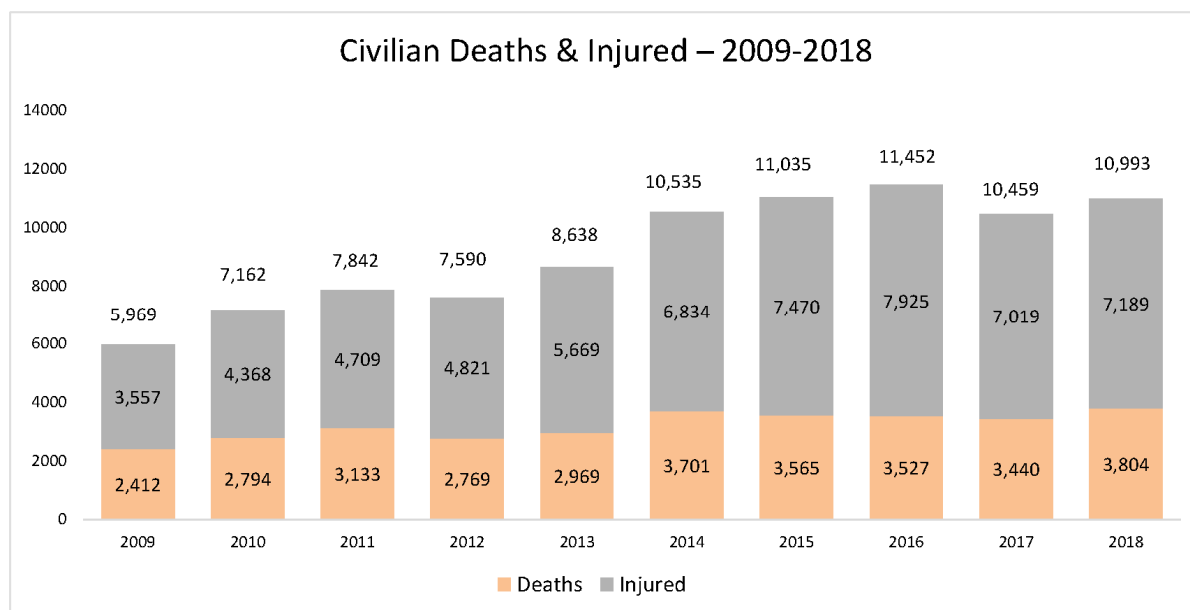
⁶ Ibid., s. 9.

NATO) a národných donorov (USA, Kanada, Veľká Británia, Nemecko, Japonsko, Taliansko, a iní) situácia vyvoláva všeobecnú nespokojnosť medzi obyvateľmi, nedôveru a skepsu, čo vedie k rastúcim sympatiám domáceho obyvateľstva k radikálom.

Počty zranených a usmrtených civilistov z databázy UNAMA

V Afganistane od roku 2002 pôsobí misia OSN – UNAMA (United Nations Assistance Mission in Afghanistan), na základe rezolúcie BR OSN. UNAMA pravidelne vydáva správy zamerané na ochranu civilného obyvateľstva, žijúceho na území Afganistanu v čase vojnového konfliktu.

Graf 1: Mŕtvi a zranení civilisti v období rokov 2009 – 2018

Prameň: CIVILIAN DEATHS FROM AFGHAN CONFLICT IN 2018 AT HIGHEST RECORDED LEVEL. (2019)

Na základe štatistických údajov UNAMA (United Nations Assistance Mission in Afghanistan) (graf: 1), môžeme konštatovať, že za nami sledované obdobie, od roku 2009 do roku 2018 došlo ku nárastu zranených civilistov, s výnimkou roku 2017, kedy počet zranení civilistov zaznamenal pokles. Aj počet usmrtených civilistov mal stúpajúcu tendenciu s výnimkou roka 2012, kedy došlo k miernemu poklesu usmrtených civilistov v porovnaní s predchádzajúcim obdobím. Nižšia miera úmrtí a zranení na civilistoch bola spôsobená zmenšením rozsahu a intenzity bojov v krajine, a tiež odsunom časti zahraničných vojsk z krajiny. Čo malo pravdepodobne vplyv na pokles úmrtí v neskoršom sledovanom období (2015 – 2017). Niektoré zdroje uvádzajú ako jeden z dôvodov, znížený záujem o situáciu v Afganistane zo strany USA a medzinárodných subjektov.

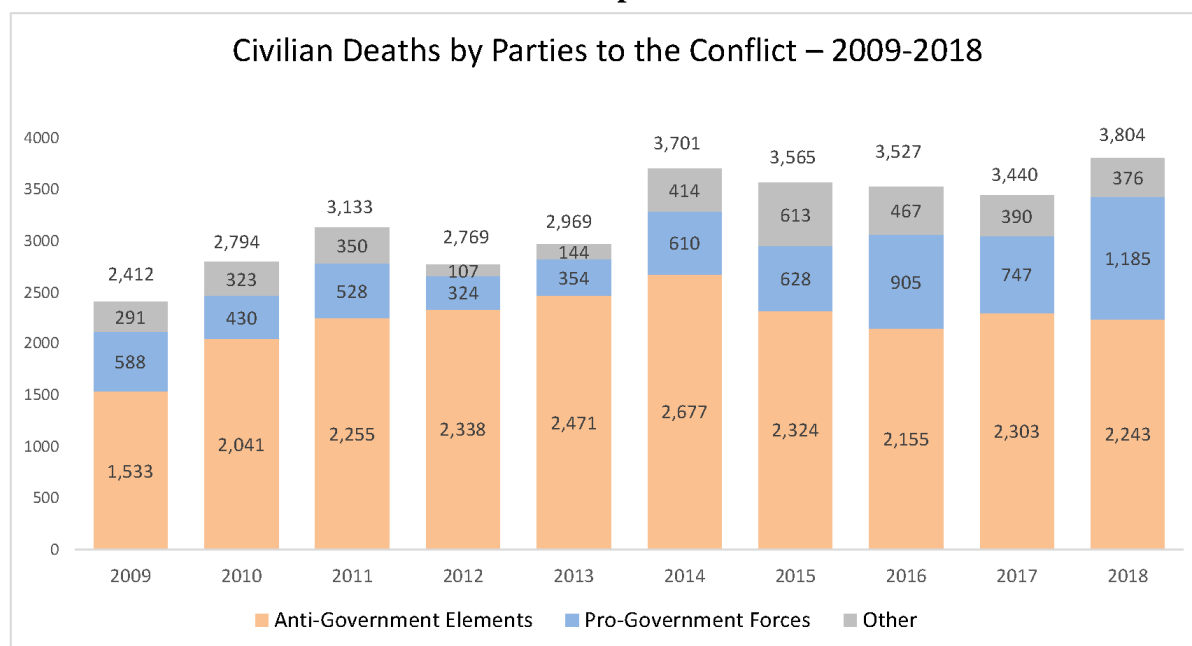
Počas rokov 2013, 2014 došlo k čiastočnému nárastu o 731 mŕtvych civilistov. Od roku 2015 došlo opäť k poklesu civilných úmrtí. Tento trend pretrvával až do roku 2017. Výrazný nárast nastal až v roku 2018. Tento rok je v neskoršom období považovaný za najhorší, čo sa týka počtu usmrtených civilných obetí.

„Po Kábule boli najvyššie počty civilných obetí zaznamenané v provinciách Helmand, Nangarhar, Kandahár, Faryab, Uruzgan, Herat, Paktya, Kunduz a Laghman.“⁷
Dokonca v roku 2018 došlo aj k nárastu zranených civilistov. Ako jeden z hlavných dôvodov je uvádzané posilnenie vplyvu Talibanu na území Afganistanu. Tiež sa k Talibanu

⁷Afganistan: Všeobecná bezpečnostná situácia. (2018).

a protivládnym silám pridáva stále väčší počet civilistov, ktorí v dôsledku konfliktu prišli o svojich blízkych.

Graf 2: Civilné úmrtia podľa strán konfliktu

Prameň: CIVILIAN DEATHS FROM AFGHAN CONFLICT IN 2018 AT HIGHEST RECORDED LEVEL. (2019)

Ako už bolo uvedené, tak ako všetky vojnové konflikty, aj tento v Afganistane má negatívny dopad hlavne na civilné obyvateľstvo. Civilisti sú terčom mnohých útokov tak zo strany protivládnych síl, ako aj provládnych a v neposlednom rade neidentifikovateľných síl. Civilisti v dôsledku rôznych útokov sú postihnutí početnými, závažnými zraneniami a často dokonca až smrťou. Vychádzajúc z údajov grafu: 2, možno konštatovať, že za obdobie od roku 2009 až po rok 2018, mali najvyšší podiel na úmrtí civilistov protivládne sily. Protivládne prvky využívajú improvizované výbušné zariadenia (IED), čo viedlo tiež k zvýšeniu počtu civilných obetí v roku 2018.

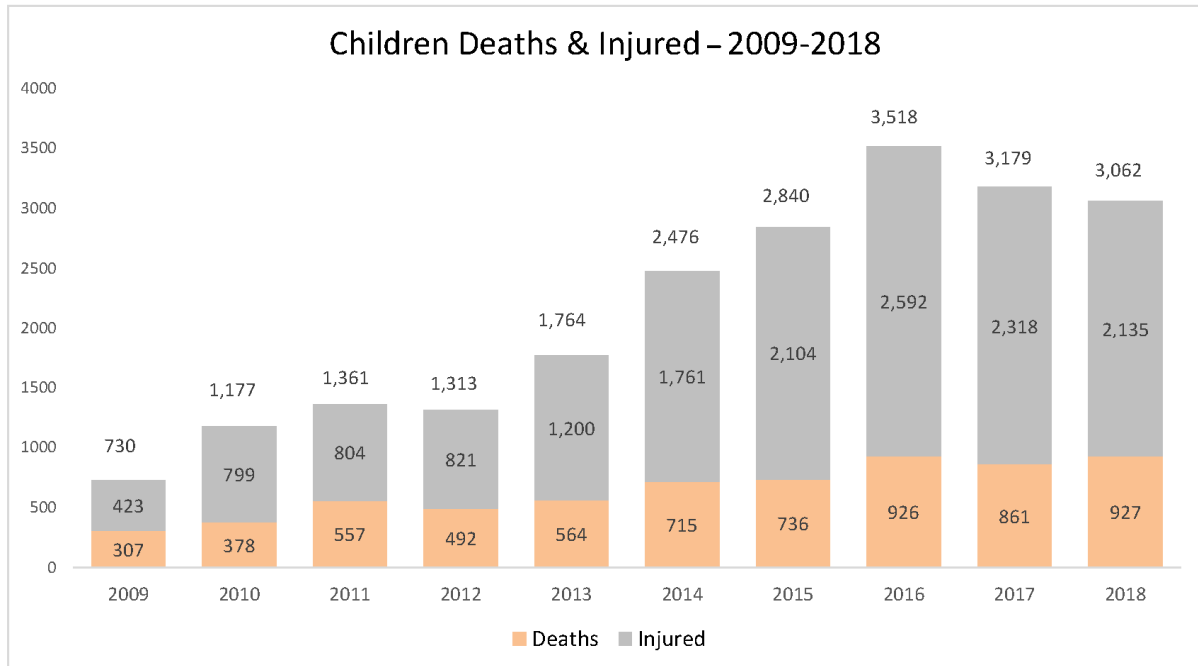
Až do roku 2014 bol zaznamenaný každoročný pravidelný nárast v počte usmrtených civilistov zo strany protivládnych síl. Výrazný nárast civilných obetí v roku 2014 bol v dôsledku šírenia strachu a zastrášovania civilného obyvateľstva zo strany protivládnych skupín, čo vyústilo do nárastu civilných vrážd. V rokoch 2015 a 2016 došlo k poklesu a od roku 2017 došlo k nárastu, pričom najviac usmrtených civilistov zo strany protivládnych síl bol zaznamenaný v roku 2018, a to 2 243 obetí.

„Podľa údajov OSN sa vojenské operácie zo strany afganských vzdušných síl i povstaleckých síl za posledné mesiace v Afganistane zintenzívnili a tento rok počet civilných úmrtí v krajine dosahuje rekordne vysokú úroveň.“⁸

V roku 2018 došlo v dôsledku provládnych síl k 1 185 obetiam na civilistoch, čo spôsobili hlavne letecké útoky a pozemné operácie.

⁸ Afganistan: (1.) dostupnosť zdravotnej starostlivosti (2.) aktuálne bezpečnostná situácia (3) nútené verbovanie. (2018).

Graf 3: Zranené a usmrtené deti 2009-2018

Prameň: CIVILIAN DEATHS FROM AFGHAN CONFLICT IN 2018 AT HIGHEST RECORDED LEVEL. (2019)

Každoročne v Afganistane zahynie, alebo sa zraní množstvo detí v dôsledku prebiehajúceho vojnového konfliktu. Deti nemajú prístup ku vzdelaniu, základnej zdravotnej starostlivosti. Alarmujúcim bol rok 2016, kedy došlo k najväčšiemu počtu zranených detí, 2 592 a 926 detí bolo usmrtených. (Graf: 3). Napriek tomu, že v roku 2017 došlo k poklesu usmrtených detí, už v nasledujúcom roku došlo opäť k nárastu obetí medzi deťmi.

V roku 2018 došlo k nárastu detských obetí z dôvodu leteckých a samovražedných útokov.

Dnešný konflikt trvá už viac ako 18 rokov, každé dieťa, ktoré sa tu narodilo, prípadne vyrástlo, poznalo Afganistan, len ako krajinu vojny, nepokojov a konfliktov. Najalarmujúcejšie na tom je, že okrem fyzických postihnutí trpia deti aj mnohými psychickými traumami, ktoré im bránia v začlenení sa do normálneho života.

4 Vybrané oblasti dopadu vojny na civilistov

Migrácia, návratilci, vnútorní presídlenci

Afganistan v súčasnosti bojuje s jednou z najväčších utečeneckých kríz, ku ktorej došlo v dôsledku eskalujúceho a nekončiacieho vojnového konfliktu. Migrácia je len jeden z jej závažných dopadov na civilistov. Ľudia utekajú z krajiny, lebo sa boja o život, nevidia perspektívu pre seba a ani svoje deti.

„Návrat a vysídľovanie v Afganistane je spôsobené neistotou a konfliktom a až 25 % celkovej populácie zažilo vystávanie v jednom bode svojho života. Od roku 2018 sa odhaduje na 800 000 neregistrovaných a 1,4 milióna registrovaných utečencov v Pakistane. Iránska islamská republika tiež hostí až 900 000 afganských utečencov a 1,4 milióna nelegálnych Afgancov, z ktorých niektorí migrujú do krajiny za účelom zamestnania alebo prechádzajú do Turecka a do Európy.“⁹

Jedným z prejavov migrácie je aj návrat utečencov späť do Afganistanu, ide o tzv. návratilcov, ktorí sa z rôznych dôvodov (nezačlenenie a neuplatnenie sa v novej krajine,

⁹ Afganistan. Increased numbers of returnees and refugees stretch health service provision in Afghanistan. WHO. (2017).

nedostatok financií, návrat za rodinou a rodinnými príslušníkmi, nezískanie azylu a pod.) vracajú do vlasti. Ich návrat je neľahký a neistý, vzhľadom na to, že prišli o svoju pôdu i strechu nad hlavou. Majú problém opätovne sa zaradiť do spoločnosti, stratia nárok na znovuzískanie svojich majetkov. Ich osud je ťažký, často majú finančné problémy a prispievajú k narastaniu všadeprítomnej chudobe. A v neposlednom rade sú postihnutí aj rôznymi traumami. Kapacita Afganistanu absorbovať navrátilcov dosiahla svoje hranice, preto je trvalá udržateľnosť návratu a reintegrácie stále ťažšia.

Práve v čase vojny opúšťajú svoje domovy vzdelanejšie a majetnejšie vrstvy, ktoré majú dostatok peňazí na odchod z krajiny a život na inom mieste. Z daného dôvodu sa len malá časť z nich vracia späť. Práve absencia tejto vrstvy spoločnosti má negatívny dopad na rozvoj afganskej spoločnosti.

Utečencom by mala byť poskytnutá príležitosť podieľať sa na obnove Afganistanu. Mala by to byť jedna z najvyšších priorít, zároveň by mala byť odstránená diskriminácia. Vrátení majú zručnosti, ktoré krajina zúfalo potrebuje.¹⁰

Pre afganskú spoločnosť je tiež charakteristické presídľovanie osôb v rámci štátu. Obyvatelia sa presúvajú z menej bezpečných oblastí do bezpečnejších, tam kde je riziko ich ohrozenia nižšie. Trend vnútorného presídľovania má klesajúcu tendenciu z dvoch dôvodov, a to že miesta bojov sa výrazne nemenia a druhým dôvodom je nedostatok finančných prostriedkov.

Bezpečnostná situácia v krajine

Celková bezpečnostná situácia Afganistanu sa v posledných rokoch zhoršila, keďže Taliban je schopný ovplyvňovať a do istej miery kontrolovať stále väčšie časti krajiny.

„Približne 15 miliónov ľudí - polovica obyvateľstva – žije v oblastiach, ktoré sú buď pod kontrolou Talibanu, alebo v ktorých je Taliban otvorene prítomný a pravidelne uskutočňuje útoky.“¹¹

Pretrvávajúce boje v krajine bránia civilnému obyvateľstvu, aby žili svoj bežný každodenný život bez strachu a obáv o seba a o svojich blízkych.

Afganistan je označovaný za jedno z najnebezpečnejších miest na život. Zhoršujúca sa bezpečnosť umožňuje zločineckým skupinám unášať afganských štátnych príslušníkov, cudzincov vrátane humanitárnych pracovníkov a vedie k pretrvávajúcemu násiliu a zabíjaniu. Súčasnú bezpečnostnú situáciu Afganistanu možno označiť za nepredvídateľnú, s možnosťou teroristických útokov. Jeden z hlavných bezpečnostných cieľov je ochrana civilného obyvateľstva, predchádzaním útokov páchaných na civilistoch.

Na zlepšenie bezpečnosti v krajine je nutné eliminovať nezákonný obchod so zbraňami. Tiež zabrániť prístupu teroristických skupín a protivládnych síl k takto získaným zbraňam a ziskom z ich predaja. Na zamedzenie týchto negatívnych vplyvov je potrebná spolupráca celého regiónu.

Afganské bezpečnostné sily, aj napriek pomoci zo zahraničia nie sú dnes schopné plne ochrániť civilistov a zaručiť im plnú bezpečnosť na svojom území.

„V Afganistane je okolo 14 000 amerických vojakov, ktorí pomáhajú afganským bezpečnostným silám s výcvikom a zasahujú proti IS (teroristická organizácia islamský štát) aj Talibanu.“¹²

Afganská spoločnosť sa radikalizuje je preto potrebné, aby afganská vláda a medzinárodní partneri podporovali vytváranie pracovných miest a tiež podmienok pre stabilné a udržateľné investície v záujme boja proti nezamestnanosti, najmä nezamestnanosti mladých

¹⁰ Afghanistan's other neighbors: Iran, Central Asia and China. (2008).

¹¹ SHARIFI, S.- ADAMOU, L. (2018): Taliban threaten 70% of Afghanistan.

¹² Nález amerického dronu zabil v Afganistane 30 civilistov. (2019).

ľudí. To je jeden zo spôsobov, ako možno zabrániť radikalizácii a prispieť k vyššej miere bezpečnosti.

Ekonomická situácia krajiny, chudoba

Ekonomická situácia v krajine je alarmujúca. Afganistan je jedna z najchudobnejších, najskorumpovanejších a najnebezpečnejších častí sveta. Okrem vojnového konfliktu k zhoršeniu hospodárskej situácie prispeli aj prírodné katastrofy, ktoré postihli krajinu. (Dlho pretrvávajúce sucho).

„Životné podmienky sú skutočne ťažké, s priemernou dĺžkou života iba 44,5 roka, 20 % populácie žije v extrémnej chudobe, 1 zo 4 detí zomrie pred dosiahnutím 5 rokov a viac ako 40 % populácie nemá prácu. Viac ako 75 % nemá prístup k základným službám.“¹³

Životná úroveň na vidieku je omnoho horšia ako v mestách. Prispieva k tomu zlá infraštruktúra, nižšia miera vzdelanosti, ako aj menšia miera rozvoja vidieka. Na vidieku a v menších mestách je nedostatok potravín a pitnej vody.

Politické a bezpečnostné problémy vláde Afganistanu aj naďalej komplikujú zavádzanie plánu rozvoja a rekonštrukcie vojnou zničenej krajiny.

V budúcnosti by rozvoju Afganistanu pomohlo, keby sa mohol aktívne podieľať na preprave nerastných surovín. Táto aktivita je nevyhnutne spojená s existenciou stability, ukončením bojov a uzavretím mieru. Potenciál Afganistanu ako tranzitnej krajiny je z hľadiska strategickej polohy v budúcnosti možný.

„Prepojením strednej Ázie s južnou Áziou a Blízkym východom by Afganistan zaujal významnú strategickú polohu. Po nastolení bezpečnosti a zlepšení infraštruktúry by Afganistan mohol prepravovať zemný plyn a elektrinu zo Strednej Ázie do južnej Ázie, vyvážať nerastné suroviny do Číny a slúžiť ako medzinárodné centrum pre pozemný obchod z prístavov v Iráne a Pakistane. Tento vývoj má väčší potenciál transformovať afganské hospodárstvo ako akákoľvek medzinárodná pomoc alebo domáce investície“¹⁴

V 80. rokoch došlo k objaveniu nálezísk nerastných surovín na území Afganistanu. Ich ťažba by mohla tiež prispieť k rozvoju a ekonomickej stabilizácii krajiny. Z dôvodu pretrvávajúceho konfliktu ako aj neskúseností s ťažbou a v neposlednom rade nedostatku finančných prostriedkov však tento spôsob obnovy a revitalizácie ekonomiky robia nereálnym.

Chudoba je jeden z najmarkantnejších dôsledkov vojnového konfliktu v afganskej spoločnosti.

V Afganistane je chudoba sústredená vo vidieckych oblastiach. Štyria z piatich chudobných ľudí žijú vo vidieckych oblastiach.¹⁵

K prehlbovaniu chudoby prispieva nedostatok pracovných miest a v neposlednom rade aj existencia prírodných katastrof, ako napríklad sucho, ktoré postihlo Afganistan.

Miera chudoby v Afganistane sa za posledných päť rokov prudko zhoršila, pretože hospodárstvo sa zastavilo a postavenie Talibanu sa rozšírilo. Zo zverejneného prieskumu vyplynulo, že viac ako polovica obyvateľstva žije s menej ako jedného dolára na deň.¹⁶

Základná zdravotná starostlivosť a vzdelávanie

Zlé podmienky prinútili vzdelanú časť afganskej populácie k emigrácii, čo následne viedlo k nedostatku lekárov, len malá časť z nich sa vrátila späť. Zlá infraštruktúra, spôsobuje, že veľká časť obyvateľov nemá prístup ani len k základnej zdravotnej starostlivosti. Ide predovšetkým o obyvateľov žijúcich v hornatých a vidieckych oblastiach krajiny.

¹³ MARTÍN, M.A.B. (2011), s. 7.

¹⁴ Afghanistan's other neighbors: Iran, Central Asia and China. (2008).

¹⁵ Poverty Reduction in Afghanistan: Despite Economic Growth, Widening Inequality.

¹⁶ JAIN, R. (2017): Afghanistan's poverty rate rises as economy suffers.

Zdravotný stav je jeden z najhorších na svete. Extrémna chudoba, nedostatok zdravotných zariadení i personálu. Príčinou je neustále trvajúci konflikt, ktorý ešte viac zhoršil alarmujúcu situáciu v afganskom zdravotníctve.

„Jeden lekár a jedna sestra pripadá na 6 000 a 2 500 osôb a počet obyvateľov na nemocničné lôžko sa pohybuje od 1 100 do 16 000.“¹⁷

Množstvo civilistov trpí psychickými chorobami a traumami, ako následkami dlhodobo pretrvávajúcej vojny.

K zlému zdravotnému stavu prispieva chronická podvýživa, nedostatočná hygiena a infekčné choroby, ktoré sú stále široko rozšírené. Zlá infraštruktúra a finančná náročnosť robí zdravotnú starostlivosť pre väčšiu časť civilného afganského obyvateľstva neprístupnou. Vďaka rozvojovej pomoci bolo v Afganistane postavených množstvo škôl. Afganistan je z hľadiska prístupu dievčat k vzdelávaniu vnímaný ako zastaralá rodová spoločnosť. Vzdelávanie je stále v niektorých častiach krajiny pre dievčatá nedostupné. Nedostatočné vzdelanie, neumožňuje nájsť si vhodné a dobre platené miesto, čo vedie k prehlbovaniu nezamestnanosti a následne k chudobe. Takýto ľudia sa potom spájajú s protivládnyimi silami, prípadne nachádzajú útočisko v užívaní narkotík. Vzdelanostná úroveň obyvateľstva je nízka v dôsledku vojnového konfliktu a jeho dopadov, ako je odchod vzdelanejších vrstiev do zahraničia, nezáujem o vzdelanie, nedostatok finančných prostriedkov, chudoba. Súčasná mladá generácia v podstate nežila obdobie bez vojny alebo boja, čo ju naučilo žiť v prítomnosti tu a teraz a nepozerať do budúcnosti. Je často kvôli traumám spôsobeným vojnou označovaná za stratenú generáciu a nevidí zmysel vo vzdelávaní.

Korupcia, ľudské práva

Spokojnosť verejnosti s výkonnosťou vlády ako aj dôvera vo verejné inštitúcie prudko klesla. Schopnosť vlády chrániť ľudské práva je v mnohých častiach krajiny oslabená. Justičný systém je oklieštený a podlieha vysokej miere korupcie, čím sa stáva len formálnym a oslabuje právny štát, ktorý nevie poskytnúť ochranu pred porušovaním ľudských práv. „Závažné porušovanie ľudských práv prebieha v celej krajine bez ohľadu na to, či táto oblasť podlieha účinnej kontrole provládných síl, alebo protivládnych prvkov.“¹⁸

Čím vyššia je miera nestability a nižšia miera bezpečnosti v krajine, tým výraznejšia miera korupcie je na všetkých úrovniach naprieč celou spoločnosťou. Snahy o jej elimináciu sú len minimálne a v čase vojnového konfliktu vnímané ako málo podstatné. „Údajne, 90 % Afgancov zažíva korupciu vo svojom každodennom živote.“¹⁹ V Afganistane bolo už v roku 2016 zriadené Centrum protikorupčného súdництва, ktoré má pomáhať afganskej vláde v boji proti rozširovaniu korupcie a prispieť k nastoleniu väčšej miery transparentnosti vo verejnom sektore.

Tak, ako vo väčšine krajín, v ktorých prebieha vojnový konflikt, dochádza k nedodržiavaniu a k porušovaniu ľudských práv, podobne je tomu i v Afganistane. „Amnesty International už roky neustále vyjadruje svoje znepokojenie nad porušovaním ľudských práv, ktorého sa dopúšťajú všetky strany v afganskom konflikte. Tým sa rozumie zabíjanie desiatok tisíc civilistov v úmyselných a nerozlišujúcich útokoch na obývané oblasti, úmyselné a svojvoľné zabíjanie tisícov mužov, žien a detí ozbrojenými hliadkami počas razií v ich domoch, neodôvodnené zadržiavanie niekoľko tisícok ľudí potom, ako boli unesení rôznymi ozbrojenými politickými skupinami, mučenie civilistov vrátane znásilňovania žien, bežné bitie

¹⁷ Afganistan: (1.) dostupnosť zdravotnej starostlivosti (2.) aktuálne bezpečnostná situácia (3) nútené verbovanie. (2018).

¹⁸ Afganistan: Všeobecná bezpečnostná situácia. (2018), 8.

¹⁹ Afganistan: Všeobecná bezpečnostná situácia. (2018), 14.

civilistov a zlé zaobchádzanie s civilistami podozrivými z prináležania k nepriateľským politickým skupinám alebo kvôli etnickej identite.²⁰

Postavenie žien a detí v krajine

Onno van Manen, riaditeľ pre ochranu detí v Afganistane, povedal: „Je veľmi znepokojujúce vidieť, že v Afganistane je takmer každý deň zabíjaných a zranených veľa detí, pretože bezpečnostná situácia nevykazuje známky zlepšenia. Pre deti je stále nebezpečnejšie zapájať sa do každodenného života. Počas cesty von, do školy, alebo pri návšteve miestnych trhov riskujú smrť alebo zranenie.“²¹ Medzi deťmi dochádza k početným zraneniam a úmrtiam v dôsledku improvizovaných výbušných zariadení a leteckých útokov. Počet zranených a usmrtených detí v tomto konflikte je alarmujúci. K najväčšiemu počtu zranených a usmrtených detí došlo v roku 2016 a to 926 zranených, a 2 592 usmrtených detí (UNAMA report).

Ďalším problémom u detí je, že mladí chlapci sú často donútení k nútenému náboru protivládnyimi prvkami. Maloletí sú následne zapájaní do bojov a rôznych útokov, čo má zlé následky na ich fyzické i psychické zdravie. Ich opätovné začlenenie do spoločnosti je takmer nemožné. Často s stávajú priekupníkmi s narkotikami, ako aj ich užívateľmi. Vďaka medzinárodnej podpore a výstavbe viacerých škôl sa situácia so vzdelávaním dievčat čiastočne zlepšila. Napriek tomu, mladé dievčatá majú stále problém s prístupom ku vzdelaniu, z dôvodu existencie segregovaných budov pre dievčatá, a tiež vychádzajúc z názorov a tradícií prevažne vo vidieckych oblastiach o nepotrebnosti vzdelania pre ženy. „Jedna z troch dievčat sa vydáva skôr ako dovŕši svoje 18 narodeniny.“²² Dievčatá sú nútené uzatvárať sobáš v rannom veku, na uzmierenie rozhádaných rodín. Ich postavenie v afganskej spoločnosti je veľmi zlé a často hraničí s porušovaním ľudských práv. Tiež nie sú ojedinelé únosy detí. Deti sú často donútené pracovať, aby zarobili peniaze na živobytie pre celú rodinu, prípadne na narkotiká pre svojich blízkych.

Narkotiká v afganskej spoločnosti

Produkcia ako aj spotreba drog v Afganistane má stúpajúcu tendenciu. Pre stále vyššie percento obyvateľov je to jediný zdroj príjmu, a rovnako často prepadajú ich užívaniu. Aj napriek realizácii protidrogových programov zo strany vlády, má obchodovanie a užívanie narkotík vysokú „popularitu“ medzi obyvateľmi. Alarmujúcim je aj fakt, že na konzumácii narkotík sa podieľa stále väčšia časť afganskeho obyvateľstva, pričom veková hranica konzumentov sa neustále znižuje. Deti musia často opustiť školu a začať pracovať, aby získali peniaze na drogy. V mnohých domácnostiach sa ópium dokonca používa ako liek, keďže prístup a finančná náročnosť zdravotnej starostlivosti je pre chudobnejších obyvateľov nedosiahnuteľná. „Afganistan je najväčším svetovým producentom ópia. V závislosti na úrode sa na globálnom trhu podieľa 70 – 80 %.“²³ Výroba a obchod s drogami rastie aj vďaka vojne. Zisky z predaja narkotík tvoria značnú časť príjmov Talibanu a Protivládnych síl. Najviac ópia sa vyprodukuje na juhu krajiny v provinciách Hilmand a Kandahár. V roku 2001 bola výroba ópia v Afganistane zanedbateľná, po roku 2001 však pravidelne rástla, až kým nedosiahla svoj vrchol v roku 2007, pričom produkovala množstvo ópia, ktoré ďaleko presiahlo úroveň výroby za posledné tri desaťročia. Niektoré odhady naznačujú, že od roku 2001 došlo k poklesu úrovne výroby o viac ako 1 000 ton, avšak výroba ópia je stále vysoká a naďalej predstavuje vážny bezpečnostný faktor v rovnici získania mieru v Afganistane.²⁴ „Ópium, surovina na výrobu

²⁰ Porušovanie ľudských práv v mene viery. Amnesty International. (2006).

²¹ Afghanistan. 20 afghan children injured after explosion near school. (2019).

²² The situation of children and women in Afghanistan. Facts and figures.

²³ COYNE, CH., J. – BLANCO, H. - ABIGAIL, R. - BURNS, S. (2016), s. 102.

²⁴ CORDESMAN, A.H. (2009). The Afghan Narcotics Industry.

heroínu, sa pestuje vo všetkých 32 afganských provinciách. Podieľa sa na ňom desatina afganskej populácie, čiže 2,3 milióna ľudí.²⁵ K rozšíreniu produkcie narkotík prispela korupcia vo verejnom sektore, nedostatok vládnych kontrol, osobné ambície vodcov, politická nestabilita, nedostatok pracovných príležitostí, nízka úroveň vzdelania a malá výnosnosť a finančné zisky z iných plodín. Viacerí sa obávajú, aby sa z Afganistanu nestal narko-štát podobný Kolumbii.

Záver

Invázia, ktorá začala už v roku 2001 viedla k viacstrannej vojne proti terorizmu trvajúcej takmer dve desaťročia a vyvolala kritiku jednak za dĺžku jej trvania a tiež ohľadom otázok jej poslania. Napriek počiatočným úspechom a istým pozitívam, dnes je pozícia civilného obyvateľstva v Afganistane alarmujúca. Afganistan sa stal krajinou hrozieb, terorizmu, extrémistov a nestability.

Naším cieľom nebolo uskutočniť analýzu afganského vojnového konfliktu. Snahou bolo cez tento ozbrojený konflikt poukázať na nezmyselnosť vojen a ich negatívne dopady na civilné obyvateľstvo a hlavne na nevinné deti. Z geopolitického hľadiska, aby došlo k ukončeniu vojny v Afganistane bude nevyhnutná spolupráca všetkých zainteresovaných strán. Dôležitú úlohu tiež zohrajú záujmy susediacich štátov s Afganistanom ako sú Čína, Irán a Pakistan a postoj medzinárodných spoločenských na čele s USA.

UNAMA podporuje všetky snahy na zvýšenie ochrany civilného obyvateľstva a vyzýva všetky zúčastnené strany, aby sa usilovali o dosiahnutie mierového urovnania.

Použitá literatúra:

1. Afganistan je narkoekonomikou. (2004). In: Trend, 2. 12. 2004. [Citované 23. 10. 2019.] Dostupné na internete: <https://www.etrend.sk/trend-archiv/rok-/cislo-December/afganistan-je-narkoekonomikou.html>
2. Afghanistan. 20 afghan children injured after explosion near school. In: Save the children, 19. október 2019. [Citované 23. 10. 2019.] Dostupné na internete: <https://www.savethechildren.net/news/20-afghan-children-injured-after-explosion-near-school>
3. Afganistan: (1.) dostupnosť zdravotnej starostlivosti (2.) aktuálne bezpečnostná situácia (3) nútené verbovanie. (2018). Liga za ľudské práva, júl 2018. [Citované 3. 11. 2019.] Dostupné na internete: https://www.hrl.sk/assets/files/obsah/102-COI_Afganistan_JUL_2018.pdf
4. Afganistan. (2017). Increased numbers of returnees and refugees stretch health service provision in Afghanistan. November 2017, WHO. [Citované 3. 11. 2019.] Dostupné na internete: <http://www.emro.who.int/afg/afghanistan-news/increased-numbers-of-returnees-and-refugees-stretch-health-service-provision-in-afghanistan.html>
5. AFGHANISTAN'S OTHER NEIGHBORS: IRAN, CENTRAL ASIA, AND CHINA. CONFERENCE REPORT. Organized by the American Institute of Afghanistan Studies and the Hollings Center for International Dialogue Istanbul, Turkey July 24–26, 2008, Report released February 2009. [Citované 23. 10. 2019.] Dostupné na internete: https://www.bu.edu/aias/reports/aon_conference.pdf
6. Afghanistan Population 2020. In: World Population Review. [Citované 25. 10. 2019.] Dostupné na internete: <http://worldpopulationreview.com/countries/afghanistan-population/>

²⁵ Afganistan je narkoekonomikou. (2004).

7. Afganistan: Všeobecná bezpečnostná situácia. Apríl 2018. Liga za ľudské práva. [Citované 25. 10. 2019.] Dostupné na internete: <https://www.hrl.sk/userfiles/files/COI/COI%20AFGANISTAN.pdf>
8. CIVILIAN DEATHS FROM AFGHAN CONFLICT IN 2018 AT HIGHEST RECORDED LEVEL – UN REPORT. 24. FEBRARY 2019. <https://unama.unmissions.org/civilian-deaths-afghan-conflict-2018-highest-recorded-level—un-report>
9. CORDESMAN, A.H. (2009). The Afghan Narcotics Industry. [Citované 25. 10. 2019.] Dostupné na internete: <https://www.csis.org/analysis/afghan-narcotics-industry>
10. COYNE, CH., J. – BLANCO, H. - ABIGAIL, R. - BURNS, S. (2016). The War on Drugs in Afghanistan: Another Failed Experiment with Interdiction. *Independent Review* 21, no. 1, s. 102.
11. FIALOVÁ, Z. (2008). Analýza pôsobenia SR v projektových krajinách slovenskej ODA a návrhy pre ďalšie pôsobenie SR. AFGANISTAN, Ministerstvo zahraničných vecí SR August 2008. [Citované 3. 11. 2019.] Dostupné na internete: [file:///C:/Users/schug/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/analyza_afganistan_zfialova_08-2008%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/schug/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/analyza_afganistan_zfialova_08-2008%20(2).pdf)
12. JAIN, R. (2017). Afghanistan's poverty rate rises as economy suffers. [Citované 3. 11. 2019.] Dostupné na internete: <https://www.reuters.com/article/us-afghanistan-economy/afghanistans-poverty-rate-rises-as-economy-suffers-idUSKBN1I818X>
13. MARTÍN, M.A.B. (2011). ANALYSIS DOCUMENT OF THE IEEE 12/2011 GEOPOLITICAL ANALYSIS OF AFGHANISTAN, (APRIL 2011), Ministry of defense. [Citované 23. 10. 2019.] Dostupné na internete: http://www.ieee.es/en/Galerias/fichero/docs_analisis/2011/DIEEEA12-2011_Geopolitica_AFganistan_GBBallesteros_ENGLISH.pdf
14. Nálet amerického dronu zabil v Afganistane 30 civilistov. In Pravda, ČTK 19. 9. 2019. [Citované 23. 10. 2019.] Dostupné na internete: <https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/526402-nalet-americkeho-dronu-zabil-v-afganistane-30-civilistov/>
15. Porušovanie ľudských práv v mene viery. Amnesty International. 1. 11. 2006. [Citované 3. 11. 2019.] Dostupné na internete: <https://www.amnesty.sk/porusovanie-ludskych-prav-v-mene-viery/>
16. Poverty Reduction in Afghanistan: Despite Economic Growth, Widening Inequality. The world bank. [Citované 3. 11. 2019.] Dostupné na internete: <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/publication/poverty-reduction-in-afghanistan-despite-economic-growth-widening-inequality>
17. Sharifi, S.- Adamou, L. (2018). Taliban threaten 70% of Afghanistan, BBC finds. BBC World Service, Kabul, 31 January 2018. [Citované 3. 11. 2019.] Dostupné na internete: <https://www.bbc.com/news/world-asia-42863116>
18. SULTANI, A. A. (2012) Afghanistan Pays the Price of its Strategic Geographical Location. In: *Daily Outlook in Afghanistan*, The leading independent newspaper, september 2012. [Citované 6. 11. 2019.] Dostupné na internete: http://outlookafghanistan.net/topics.php?post_id=5383
19. ŠLACHTA, M. a kol. (2007). Ohniska napětí ve světě. Praha: Nakladatelství české Geografické společnosti, s. r. o. s. 105
20. The situation of children and women in Afghanistan. *Facts and figures*. UNICEF. [Citované 6. 11. 2019.] Dostupné na internete: <https://www.unicef.org/afghanistan/situation-children-and-women-afghanistan>
21. Uppsala Conflict Data Program. Definition of Armed Conflict. [Citované 6. 11. 2019.] Dostupné na internete: <http://ucdp.uu.se/>

Kontakt:

PhDr. Simona Chuguryan, PhD.

Fakulta medzinárodných vzťahov

Ekonomická univerzita v Bratislave

Dolnozemska cesta 1/b

852 35 Bratislava 5

Slovenská republika

e-mail: simona.chuguryan@euba.sk

VNÚTROMACEDÓNSKY ETNICKÝ KONFLIKT A PROBLÉMY S INTEGRÁCIOU SEVERNÉHO MACEDÓNSKA

INTERNAL MACEDONIAN ETHNIC CONFLICT AND ISSUES WITH INTEGRATION OF NORTHERN MACEDONIA

Karol Janas

Katedra politológie, Trenčianska univerzita A. Dubčeka v Trenčíne, Študentská 2,
911 50 Trenčín, Slovenská republika, e-mail: karol.janas@tnuni.sk

Západný Balkán predstavuje región, v ktorom každý štát a etnikum má svoje historické, ekonomické a sociálne špecifiká. Zmena politického systému a vojnové konflikty v deväťdesiatych rokoch, prebiehajúce na území západného Balkánu, značne poškodili riadne fungovanie krajín tohto regiónu. Rozhodujúcim stabilizačným faktorom regiónu sú integračné procesy do NATO a Európskej únie. Jednou z krajín, ktoré boli zasiahnuté etnickou nestabilitou, no dnes už majú významné integračné ambície, je aj Republika Severné Macedónsko. V prípade Severného Macedónska však išlo o vnútroštátny etnický konflikt medzi macedónskym väčšinovým obyvateľstvom a albánskou menšinou. Konflikt bol jedným z hlavných dôvodov zabrzdenia macedónskych integračných ambícií. Spor priniesol napätie aj medzi Macedónskom a Albánskom a Kosovom. Spory sa viedli najmä pre postavenie albánskej menšiny, ktorá žije v západných častiach Macedónska. K stabilizácii došlo až po podpise mierovej dohody z roku 2001, známej pod názvom Ochridský rámcový dohovor. Ďalším problémom bol otvorený spor o názov štátu medzi Macedónskom a Gréckom. Keďže Macedónsko je zároveň názov severnej gréckej provincie Grécko sa dlhodobo obávalo, že by z názvu Macedónsko jeho severným susedom vyplývali územné nároky. Zároveň malo Grécko výhrady k faktu, že Macedónsko používaním daného názvu spájalo svoje tradície a kultúrne dedičstvo s gréckou históriou. Najmä s Filipom Macedónskym a Alexandrom Veľkým. Napriek snahe macedónskej politickej reprezentácie sa situácia s prístupovými rokovaniami ani po roku 2010 nezlepšovala. Macedónske integračné ambície stále narážali najmä na odpor Grécka, ktoré ich blokovalo. Prelom vo vzájomných diplomatických a hospodárskych vzťahoch nastal po macedónskych parlamentných voľbách v roku 2016. Vznik novej vlády zásadným spôsobom zmenil macedónsku politickú realitu. Nová macedónska vláda začala utlmovať etnické vnútromacedónske napätie medzi macedónskou väčšinou a albánskou menšinou. K utlmeniu napätia zásadným spôsobom prispela účasť albánskych strán vo vláde a ďalšie ústupky voči albánskej menšine vo viacerých politických, jazykových a kultúrnych oblastiach. Zároveň nová macedónska vláda začala rokovania o vyriešení dlhodobého sporu s Gréckom o názov štátu. Krajina zmenila názov na Severné Macedónsko a v roku 2018 bola podpísaná dohoda s Gréckom v Prespe. Ukončil sa tak dlhoročný spor, ktorý bránil macedónskym integračným ambíciám.

Kľúčové slová: vnútromacedónsky etnický spor, spory s Gréckom, integračné ambície

The Western Balkans is a region where each state and ethnicity has its historical, economic and social specificities. The change in the political system and the war conflicts in the 1990s in the Western Balkans have greatly damaged the proper functioning of the countries of the region. The decisive stabilizing factor of the region is the integration processes into NATO and the European Union. One of the countries that have been hit by ethnic instability is the Republic of Northern Macedonia. However, we do see significant integration ambitions of this country today. In the case of Northern Macedonia, this was a national, ethnic conflict between the Macedonian majority population and the Albanian minority. The conflict also

brought tensions between Macedonia, Albania and Kosovo. Disputes were mainly raised about the position of the Albanian minority living in the western part of Macedonia. Stabilization in this region took place only after the signing of the peace agreement of 2001, known as the Ohrid Framework Convention. Another issue was the open dispute over the name of the state between Macedonia and Greece. Since 'Macedonia' is also the name of the northern Greek province, Greece has long been concerned about potential territorial claims of Macedonia – its northern neighbour. Moreover, Greece had reservations about the fact that Macedonia used given name to link its traditions with cultural heritage of Greek history, especially with Philip II of Macedon and Alexander the Great. Despite the efforts of Macedonian political representation, accession negotiations have not proceeded after 2010. Macedonia's integration ambitions were still experiencing the Greek resistance and blocking of access. A breakthrough in diplomatic and economic relations occurred after the Macedonian parliamentary elections in 2016. The emergence of a new government fundamentally changed Macedonian political reality. The new Macedonian government has begun to reduce ethnic inter – ethnic Macedonian tensions between the Macedonian majority and the Albanian minority. Participation of Albanian parties in the government and other concessions to the Albanian minority in a number of political, linguistic and cultural areas have contributed significantly to reduction of tension. At the same time, the new Macedonian government began negotiations to resolve a long-term dispute with Greece over the name of the state. In 2018, the country changed its name to Northern Macedonia and an agreement with Greece in Prespa was signed. This act ended a long-standing dispute that hindered Macedonian integration ambitions.

Key words: Inter – ethnic Macedonian conflict, disputes with Greece, integration ambitions

JEL: F50

Úvod

Západný Balkán v posledných troch desaťročiach poznačili viaceré ozbrojené konflikty. Krvavé konflikty, ktoré sprevádzali najmä rozpad Juhoslávie boli svedectvom toho, aké ťažké je udržať krehkú stabilitu multietnického a multikultúrneho regiónu západného Balkánu. Konflikty spôsobili nielen straty na životoch a hospodárske škody, ale aj mnohé sociálne a morálne následky. Západný Balkán pritom predstavuje región s komplexnými vzťahmi, kde každý štát a etnikum má svoje historické, ekonomické a sociálne špecifiká. Zmena politického systému a vojnové konflikty prebiehajúce na území západného Balkánu značne ovplyvnili množstvo oblastí, potrebných k riadnemu fungovaniu krajín tohto regiónu. Problémom je aj to, že mnohé politické, ekonomické a právne inštitúcie vo viacerých krajinách západného Balkánu si neplnia svoje primárne funkcie. Navyše v dôsledku nepriaznivého historického vývoja bojujú ekonomiky regiónu s viacerými problémami ako sú vysoká nezamestnanosť, korupcia v štátnych inštitúciách, organizovaný zločin či tieňová ekonomika. V poslednom období však možno pozorovať pozitívne zmeny. Rozhodujúcim stabilizačným faktorom regiónu sú integračné procesy do NATO a Európskej únie.¹ U čoraz väčšieho množstva krajín je viditeľný príklon k demokracii. Prebieha postupná implementácia politických reforiem a je veľká snaha o ekonomickú obnovu regiónu. V tejto oblasti sa angažuje i medzinárodné spoločenstvo. Významnou je pomoc zo strany Európskej únie, ktorá sa snaží o posilnenie bezpečnosti a stability regiónu. V dôsledku násilných konfliktov, ktoré prebiehali v regióne západného Balkánu, si Európska únia stanovila ako jednu zo svojich priorít podporovať rozvoj mieru, stability, prosperity a slobody v týchto krajinách pričom základným cieľom je vytvoriť situáciu, v ktorej je nemysliteľná expanzia vojenského konfliktu. Európska únia na západnom Balkáne podporuje vzájomnú spoluprácu a postupné začleňovanie jeho krajín do európskych a transatlantických štruktúr. Integrácia krajín západného Balkánu do Európskej únie prebieha

¹ VYSTAVEL, J. (2015): Spolupráca medzi Srbskom a NATO: nevyhnutnosť alebo pragmatizmus, s. 334.

formou Asociačného a stabilizačného procesu. Bol zavedený v roku 1999 práve s cieľom formalizovať spoluprácu s piatimi krajinami západného Balkánu.² V rámci tohto procesu Európska únia postupne uzatvára s jednotlivými krajinami bilaterálne stabilizačné a asociačné dohody, ktorých cieľom je úprava vzájomnej spolupráce pri zohľadnení individuálnych podmienok. Asociačný a stabilizačný proces sa zakladá na partnerstve, v ktorom Európska únia ponúka súbor obchodných koncesíí, hospodárskej a finančnej podpory a zmluvných vzťahov. Stabilizačný proces je podporovaný finančnou asistenciou v rámci programu CARDS (Program pomoci EÚ pre rekonštrukciu, rozvoj a stabilizáciu), ktorý bol vytvorený v roku 2000.³ Tým sa však pomoc zo strany Európskej únie neskončila. Európska rada na svojom zasadnutí v roku 2003 v Solúne prijala tzv. Solúnsku agendu pre západný Balkán. Jej hlavným cieľom je smerovanie k európskej integrácii. Vďaka solúnskej agende sa založili európske partnerstvá ako prostriedok realizácie európskej perspektívy krajín západného Balkánu. Cieľom európskych partnerstiev je pomôcť krajinám s ich reformami a prípravou na budúce členstvo, pričom všetky krajiny západného Balkánu majú šancu stať sa budúcimi členmi Európskej únie.⁴ Krajiny západného Balkánu boli zároveň poberateľmi finančnej predvstupovej pomoci v rámci IPA (Instrument for Pre-accession Assistance) pre programové obdobie 2007 – 2013. Fondy IPA boli zamerané na pomoc pri príprave na členstvo v Európskej únii. Zameriaval sa na prechodovú pomoc, regionálnu a cezhraničnú spoluprácu, regionálny rozvoj, rozvoj ľudských zdrojov a rozvoj vidieka.⁵ Jednou z krajín, ktoré boli zasiahnuté etnickou nestabilitou, no dnes už majú významné integračné ambície, je aj Republika Severné Macedónsko. Hoci Republika Severné Macedónsko nebola významnejšie postihnutá bojovými aktivitami pri delení Juhoslávie, vojnový konflikt sa jej nevyhol. V prípade Severného Macedónska však išlo o vnútroštátny, etnický konflikt medzi macedónskym väčšinovým obyvateľstvom a albánskou menšinou, ktorá tvorí približne štvrtinu obyvateľstva krajiny. Konflikt bol jedným z dôvodov zabrzdenia macedónskych integračných ambícií ako aj zhoršenia vzájomnej ekonomickej spolupráce s krajinami Európskej únie.⁶

Hlavným cieľom práce je analyzovať najdôležitejšie príčiny zabrzdenia integračných procesov Severného Macedónska do európskych a atlantických štruktúr. Či už ide o vnútromacedónsky etnický spor alebo problémy s Gréckom, ktoré dlhodobo blokovalo macedónske integračné ambície. V článku použijeme empiricko-analytické hľadisko a taktiež deskriptívnu a komparatívnu metódu, s využitím primárnych zdrojov ako vedecké a odborné články a publikácie. Sekundárnym zdrojom budú informácie získané z tlače a z publikovaných materiálov Európskej komisie.

1 Problémy s integráciou do európskych a atlantických štruktúr

Integračné ambície prakticky od vzniku Macedónska ovplyvňovali sankcie Bezpečnostnej rady Organizácie spojených národov voči Juhoslovanskej zväzovej republike, ktoré mali dopad aj na Macedónsko a jeho hospodársky rozvoj. Takmer ihneď po vyhlásení macedónskej nezávislosti sa pridala otvorený spor o názov nového štátu medzi Macedónskom a Gréckom, ktoré blokovalo možnosti vstupu do medzinárodných organizácií. Pôvodný, v ústave zakotvený názov dnešného Severného Macedónska, bol Macedónsko. No Macedónsko je zároveň názov severnej gréckej provincie. Grécko sa dlhodobo obávalo, že pokiaľ by krajinu uznalo pod jej ústavným názvom, implicitne by z toho jeho severným susedom vyplývali územné nároky. Zároveň má Grécko výhrady k faktu, že Macedónsko používaním daného názvu spája svoje tradície a kultúrne dedičstvo s gréckou históriou, konkrétne s Filipom

² PEJNOVIĆ, V., S. (2014): Regional Cooperation in the Western Balkans, s. 648,

³ UŠIAK, J. – LASICOVÁ, J. – BARAN, J. (2009): Integrácia ako konštrukcia novej Európy, s. 56-82.

⁴ PEJNOVIĆ, V., S. (2015): Security through ethnicity in macedonian case, s. 350.

⁵ MAJCHÚT, I. (2013): Západný Balkán pred prahom Európskej únie, s. 136.

⁶ JANAS, K. (2017): Progress in Slovak - Macedonian relations,, s. 428-435.

Macedónskym a Alexandrom Veľkým.⁷ Na základe toho Grécko dlhodobo blokuje integračné ambície Macedónska. Nakoniec sa našlo kompromisné riešenie v názve. Bývalá republika Juhoslávie Macedónsko (FYROM), ktoré uznalo aj Grécko. Slovenská republika ako aj mnohé iné štáty uznávali aj macedónsky názov Macedónsko, prípadne Macedónska republika, rovnako ako aj medzinárodný názov FYROM.⁸ Napriek tomuto kompromisu však Grécko naďalej blokovalo macedónske integračné ambície, čím významne sťažovalo krajinám Európskej únie, vrátane Slovenskej republiky, možnosti významnejšieho zintenzívnenia vzájomných hospodárskych a politických vzťahov.⁹

Akékoľvek sľubne sa rozvíjajúce vzájomné vzťahy opäť zmrazilo medzinárodná situácia na západnom Balkáne.¹⁰ K pretrvávajúcim problémom s Gréckom sa pridalo napätie medzi Macedónskom na jednej strane a Albánskom a Kosovom na strane druhej. Spory sa viedli najmä pre postavenie albánskej menšiny, ktorá žije v západných častiach Macedónska.¹¹ Vďaka tomu prešlo Macedónsko od vyhlásenia samostatnosti zložitým vnútorným vývojom. Vzťahy s početnou albánskou komunitou sa zhoršili najmä po vypuknutí vojnového konfliktu v neďalekom Kosove. Do Macedónska v tomto čase prišlo viac ako 350 000 albánskych utečencov z Kosova, ktorí zásadným spôsobom zmenili národnostnú štruktúru v krajine.¹² Príchod utečencov však robil problémy aj macedónskej ekonomike, ktorá nebola pripravená na zvládnutie takého množstva utečencov. Najmä ak časť z nich sa už do Kosova nevrátila a rozhodla sa usadiť v Macedónsku. V krajine to spôsobilo napätie, ktoré sa prenieslo aj na medzinárodnú úroveň. Situácia v Macedónsku bola veľmi napätá a upokojiť ju musela až policajná misia Európskej únie. Zároveň viaceré európske krajiny poskytli Macedónsku humanitárnu pomoc. Humanitárna pomoc do Macedónska prišla v roku 1999 aj zo Slovenskej republiky. V tomto období sa vzťahy Macedónska s európskymi krajinami začínali stabilizovať. Dobré sa rozvíjajúce vzťahy sa však v roku 2001 opäť skomplikovali. Stagnáciu spolupráce tentoraz opäť spôsobili vnútorné problémy v Macedónsku.¹³ Kríza etnických vzťahov medzi macedónskym a albánskym obyvateľstvom v Macedónsku sa opätovne vyostrila. V roku 2001 napätie vyvrcholilo a objavili sa aj ozbrojené strety.¹⁴ Spor sa začal koalíčnou krízou, ktorá vypukla v roku 2001. Dôsledkom koalíčnej krízy bola radikalizácia postojov Albáncov, žijúcich v Macedónsku a prepuknutie ozbrojeného konfliktu. Konflikt bol krátky no mal vážny dopad na spolužitie macedónskej väčšiny a albánskej menšiny. Okrem politických problémov priniesol aj problémy v ekonomike a zahraničnom obchode. K stabilizácii došlo až po podpise mierovej dohody, známej pod názvom Ochridský rámcový dohovor. Podpísali ho 31. augusta 2001 zástupcovia albánskych a macedónskych strán, ako aj Európskej únie a USA, ktoré mierový proces garantovali. Závery Ochridského rámcového dohovoru boli implementované do macedónskej ústavy. Ochridský rámcový dohovor zabezpečil zastúpenie albánskej menšiny v štruktúrach štátnej správy a samosprávy ako aj určil rámce pre používanie albánčiny vo verejnom živote.¹⁵ Vnútromacedónsky konflikt sa Ochridským rámcovým dohovorom síce podarilo ukončiť, no napätie v krajine ostalo

⁷ JAKIMOVSKA-TOSIČ, M. – TANESKI, Z. – ZAJÍČKOVÁ M. (2015): Macedónsko-slovenské literárne, kultúrne a jazykové vzťahy.

⁸ ROSŮLEK, P. (2014): Antická dimenze makedonské identity, spor o název země s Řeckem & Albanci v Makedonii, s. 614-615.

⁹ NOVOTNÁ, M.: Bilaterálna diplomacia EÚ s nečlenskými štátmi na európskom kontinente, s. 120-134.

¹⁰ KAZANSKÝ, R. (2015): The Theory of Conflict. Banská Bystrica: Belianum 2015.

¹¹ ONDREJCSÁK, R. (2002): Albánska otázka, Kosovo a Macedónsko: problémy, história a súvislosti, 24-26.

¹² BAKRESKI, O. – ANDONOV, O. – VASILEVSKI, G. (2016): The Security dilemmas of the Balkan States on the refugee transit route: Closed or Channeled Borders?, s. 443.

¹³ ILIEVA, J. –DODOVSKA, I. – CONEV, B. (2016): Multiculturalism and Multi-confessionalism in the Balkans and in Macedonia, s. 4-18.

¹⁴ ŠKVRNDA, F. (2015): Vzniká nové ohnisko napätia na Balkáne?

¹⁵ VELJANOVSKA, K. (2014): Peace agreements in the role of peacekeeping and post-conflict peace building, s. 4-27.

a pretrvalo ďalšie roky. Časť macedónskej spoločnosti totiž vnímala dohovor ako príliš veľké ústupky voči albánskej menšine.¹⁶ Pretrvávajúce napätie malo veľmi negatívny dopad na macedónske integračné ambície ako aj na hospodársku spoluprácu s krajinami Európskej únie.¹⁷ Situácia sa ešte viac skomplikovala po smrti macedónskeho prezidenta B. Trajkovského, ktorý bol jedným z najdôležitejších podporovateľov naplňania záverov Ochridského rámcového dohovoru. Žiaľ, slovenský prezident R. Schuster bol posledným štátnikom, ktorý s B. Trajkovským v roku 2004 oficiálne rokoval pred leteckým nešťastím, pri ktorom macedónsky prezident zahynul.¹⁸ V macedónskej spoločnosti spôsobovalo rozčarovanie aj to, že ani po uzákonení rozsiahlych ústupkov voči macedónskej menšine sa im nedarilo posunúť v integračnom procese. No až do roku 2005, kým sa neujasnili postavenie Macedónska k Európskym štruktúram, boli hospodárske vzťahy so Slovenskou republikou na nedostatočnej úrovni. Macedónsko sa naďalej snažilo naplniť svoje integračné ambície.¹⁹

2 Zmeny v integračnom procese po voľbách v roku 2016

Macedónskej strane sa okrem vnútroetnického problému dlhodobo nedarilo odstrániť ďalší závažný problém, ktorý mal dopady na macedónske integračné ambície. Išlo o vlečúci sa spor o názov štátu medzi Gréckom a Macedónskom. Tento spor zabrzdil na dlhé roky nielen macedónske európske ale aj atlantické integračné ambície. Pre odpor Grécka získalo Macedónsko status kandidátskej krajiny do Európskej únie až v roku 2005. V novembri 2005 bolo, po vypracovaní správy Európskou komisiou, oficiálne uznané Európskou radou ako kandidátska krajina.²⁰ Komisia sa vyjadrila, že prístupové rokovania môžu začať, keď krajina dosiahne dostatočný stupeň v požiadavkách na členstvo. Úlohou Komisie bolo podrobné monitorovanie postupu Macedónska v otázkach najmä politických a ekonomických ako aj sledovanie ďalších reforiem. V januári 2006 Európska rada uznala európske partnerstvo s bývalou juhoslovanskou republikou Macedónsko.²¹ Situácia sa navonok zlepšovala a Macedónsko od roku 2007 intenzívne apelovalo na začatie rokovaní o vstupe krajiny do Európskej únie.²² Napriek tomu sa však prístupové rokovania dlho nepohli.²³ Prístupové rokovania neboli otvorené ďalších desať rokov. Opätovne ich zablokovalo Grécko pre spory o názov krajiny. Na základe odmietavého postoja Grécka prijala Európska rada rozhodnutie o odložení otvorenia macedónskych prístupových rokovaní až do vyriešenia sporu.²⁴

Situácia s prístupovými rokovaniami sa ani po roku 2010 nezlepšovala. Macedónske integračné ambície stále narážali najmä na odpor Grécka, hoci Macedónsko malo najmä pri vstupe do NATO dlhodobú podporu viacerých krajín vrátane Slovenskej republiky.²⁵ Európska rada po roku 2010 viackrát podporila udelenie štatútu kandidátskej krajiny na členstvo v Európskej únii. O Macedónskom členstve sa rokovalo v decembri 2012, decembri 2014 a decembri 2015, no začatie rokovaní vždy narážalo na odpor Grécka. Prelom vo vzájomných diplomatických a hospodárskych vzťahoch nastal po macedónskych parlamentných voľbách v roku 2016. Boli vypísané po viacerých škandáloch na macedónskej politickej scéne

¹⁶ VASILEVSKI, G. - ANDONOV, O. (2015): Cultural and ethno-national differences: Factor of Security and Integration in the Balkans, s. 358-361.

¹⁷ BARČÁKOVÁ, M.: Integračné procesy do Európskej únie krajín západného Balkánu (vybrané krajiny), s. 8-22.

¹⁸ Pravda, 4. marca 2004.

¹⁹ BARČÁKOVÁ, M.: Vplyv euroskepticizmu na integráciu krajín západného Balkánu do Európskej únie, s. 40-46.

²⁰ ANTUŠOVÁ, A. – BREZÁNI, P. – KYSEL, M. – STRÁŽAY, T. (2005): Analýza možných oblastí intenzifikácie spolupráce SR so štátmi západného Balkánu po vstupe do EÚ.

²¹ Sme, 16. júna 2006.

²² EUROPEAN COMMISSION (2008): Western Balkans: Enhancing the European perspective. COM(2008) 127 final. Brussels: European commission, 5.marca 2008.

²³ BALCO, M. – VERMEŠOVÁ, H. (2013): Zhodnotenie dialógu Belehrad – Priština, s. 515.

²⁴ ANDONOV, O. – GLAVINOV, A. (2013): The Balcan regional security aspect – impact of the Macedonian-Greek conflict, s. 528-535.

²⁵ ČERI, L. (2013): Vojenská diplomacia 2012, s. 328.

a podozreniach na nezákonné odpočúvanie opozície. Predčasné parlamentné voľby boli síce dvakrát odložené, no nakoniec sa uskutočnili 11. decembra 2016. Prebehli pokojne za štandardných podmienok pri vysokej účasti a v súlade s medzinárodnými normami a odporúčaniami OBSE. Macedónsko sa však po voľbách dostalo do patovej situácie. Vo voľbách zvíťazila Macedónska konzervatívna strana VMRO-DPMNE pod vedením vtedajšieho premiéra N. Gruevského. Nepodarilo sa mu však vytvoriť nový kabinet, nakoľko nezískal podporu niektorej menšej strany, zastupujúcej albánsku menšinu. Macedónsky prezident však odmietal poveriť zostavením vlády lídra opozičných socialistov Z. Zajeva. Situácia bola napätá a čakalo sa najmä aké stanovisko zaujmú politické strany, zastupujúce albánsku menšinu, bez ktorých ani jedna strana nemohla zostaviť vládu. Výsledky volieb tak opäť nebezpečne priblížili možnosť opätovného vypuknutia vnútromacedónskeho etnického konfliktu. Povolebnú situáciu navyše eskalovalo to, že menšinové albánske strany podpísali spoločnú politickú platformu v albánskej Tirane. Išlo o susedný štát, z ktorého na adresu zvrchovanosti Macedónska zaznievali viaceré rozporuplné vyjadrenia, ktoré nenapomáhali upokojeniu politickej situácie. Navyše v macedónskej spoločnosti boli dlhodobo pochybnosti o lojálnosti albánskej politickej reprezentácie k macedónskemu štátu, keďže macedónski Albánci boli v úzkom styku okrem albánskych aj s kosovskými predstaviteľmi.²⁶ K stupňujúcemu sa napätiu prispievalo i to, že macedónsky prezident naďalej odmietal ustúpiť a nechcel poveriť vodcu opozície zostavením vlády. Keďže situácia bola veľmi napätá a vnútromacedónskymi politickými prostriedkami sa zdala neriešiteľná. Európska únia sa obávala eskalácie napätia a preto sa rozhodla zohrať úlohu sprostredkovateľa medzi rozhodujúcimi aktérmi na macedónskej politickej scéne. No v tejto zložitej situácii sa ani predsedovi Európskej rady D. Tuskovi v apríli 2017 nepodarilo presvedčiť macedónskeho prezidenta G. Ivanova, aby umožnil vytvorenie novej vlády. A to napriek tomu, že socialisti jednoznačne deklarovali, že vytvorili parlamentnú väčšinu so stranami etnických Albáncov. Macedónsky prezident však odmietal umožniť vytvorenie vlády, v ktorej by mali zastúpenie albánske strany, ktoré podpísali v Tirane spoločnú platformu. Situácia bola veľmi výbušná a dlhodobo ťažko udržateľná bez ustúpenia jednej strany. Inak hrozilo opätovné vypuknutie vnútorného konfliktu. Nakoniec však aj pod medzinárodným tlakom prezident ustúpil a vznik vlády umožnil. Z. Zaev získal 17. mája 2017 mandát na vytvorenie novej vlády. Parlament už pod vedením albánskeho bol T. Xhaferiho vyjadril 31. mája 2017 dôveru novej vláde. Hoci sa spočiatku predpokladalo, že politické napätie sa bude naďalej stupňovať, stal sa opak. Vznik novej vlády zásadným spôsobom zmenil macedónsku politickú realitu. Nová macedónska vláda Z. Zaeva začala utlmovať etnické vnútromacedónske napätie medzi macedónskou väčšinou a albánskou menšinou. K utlmeniu napätia zásadným spôsobom prispela účasť albánskych strán vo vláde a ďalšie ústupky voči albánskej menšine vo viacerých politických, jazykových a kultúrnych oblastiach. Zároveň nová macedónska vláda začala rokovania o vyriešení dlhodobého sporu s Gréckom o názov štátu. Predseda macedónskej vlády Zaev uviedol, že macedónska strana je ochotná na kompromisné riešenie a pridať geografické spresnenie k názvu krajiny. Macedónsko by tak vyšlo v ústrety požiadavkám Grécka. Zaev však trval na obojstranne korektných rokovaniach, ktoré by rešpektovali dôstojnosť macedónskeho ľudu. Po zložitých rokovaniach medzi macedónskou a gréckou stranou Grécko navrhlo pre Macedónsko prívlastky ako Nové alebo Severné, ktoré bolo ochotné akceptovať. Hoci tieto návrhy vyvolali v Macedónsku odpor časti verejnosti, macedónska vláda nakoniec ustúpila. Macedónsky premiér Z. Zaev oznámil, že jeho vláda je ochotná prijať zemepisný prívlastok Severné k svojmu názvu. Krajina tak zmenila názov na Republika Severné Macedónsko.

²⁶ PEJNOVIĆ, V., S. (2019): Serbian-albanians relations and pressure from the West, s. 303.

Záver

Rozhodnutie macedónskej vlády bolo vo vzájomných vzťahoch s Gréckom prelomové. Následne prišlo v Prespe k podpisu zmluvy medzi gréckym a macedónskym predsedom vlády 17. júna 2018, ktorá znamenala ukončenie dlhoročného sporu. Po ratifikácii zmluvy gréckou a macedónskou stranou Grécko odblokovalo macedónske integračné ambície. Republika Severné Macedónsko mohla konečne začať rokovania o prijatí do Európskej únie a NATO. Rýchlejšie napredujú rokovania o integrácii do NATO. Dôležité bolo rozhodnutie hláv štátov a predsedov vlád zo zasadnutia NATO v dňoch 11. až 12. júla 2018, ktorým sa rozhodli vyzvať Severné Macedónsko na začatie prístupových rokovaní o vstupe do aliancie, Generálny tajomník NATO J. Stoltenberg počas návštevy Skopje v roku 2019 pochválil macedónsku stranu za pokračujúce reformy ako aj za záväzok zvýšiť výdaje na obranu na 2 % HDP. Vyjadril nádej, že Severné Macedónsko by sa mohlo stať členom NATO už v roku 2020.²⁷ Dohoda s Gréckom otvára aj perspektívu členstva v Európskej únii. Tieto rokovania sa však skomplikovali, po tom, čo v roku 2019 Francúzsko prekvapivo použilo právo veta a v predvečer summitu v Luxemburgu prístupové rokovania Severného Macedónska zablokovalo. Spôsobilo to obrovské sklamanie najmä macedónskej strane, ktorá na posun v rokovaní čakala od roku 2005 a urobila množstvo veľmi bolestivých opatrení, aby ich odblokovala. Po zablokovaní prístupových rokovaní hrozilo na macedónskej politickej scéne opätovné vystupňovanie vnútropolitického napätia. Situácia sa čiastočne upokojila po tom, čo macedónsky premiér ohlásil, že vypíše na 12. apríla 2020 predčasné voľby, ktoré nanovo zadefinujú macedónsky postoj k integračným ambíciám.²⁸

Použitá literatúra:

1. ANDONOV, O. – GLAVINOV, A. (2013): *The Balcan regional security aspect – impact of the Macedonian - Greek conflict* In: *Bezpečnostné fórum 2013*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, 2013, zv. II., s. 528-535. ISBN 978-80-557-0497-5.
2. ANTUŠOVÁ, A. – BREZÁNI, P. – KYSEL, M. – STRÁŽAY, T. (2005): *Analýza možných oblastí intenzifikácie spolupráce SR so štátmi západného Balkánu po vstupe do EÚ*. Bratislava: Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, 2005.
3. BAKRESKI, O. – ANDONOV, O. – VASILEVSKI, G. (2016): *The Security dilemmas of the Balkan States on the refugee transit route: Closed or Channeled Borders?* In: *Bezpečnostné fórum 2016*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2016, zv. II., s. 439-447. ISBN 978-80-557-1094-5
4. BALCO, M. – VERMEŠOVÁ, H. (2013): *Zhodnotenie dialógu Belehrad – Priština*. In: *Bezpečnostné fórum 2013*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, 2013, zv. II., s. 508-516. ISBN 978-80-557-0497-5.
5. BARČÁKOVÁ, M. (2019): *Integračné procesy do Európskej únie krajín západného Balkánu (vybrané krajiny)*. In: *Aktuálne otázky európskej politiky*. Trenčín: TnUAD, 2019, s. 8-22. ISBN 978-80-8075-838-7.
6. BARČÁKOVÁ, M. (2019): *Vplyv euroskepticizmu na integráciu krajín západného Balkánu do Európskej únie*. In: *Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov*. Bratislava: Ekonóm, 2019, s. 40-46. ISBN 978-80-225-4627-0.
7. ČERI, L. (2013): *Vojenská diplomacia 2012*, s. 328. In: *Bezpečnostné fórum 2013*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, 2013, zv. I., s. 320-336. ISBN 978-80-557-0496-8.

²⁷ Trend, 3. júna 2019.

²⁸ HNonline, 20. októbra 2019.

8. EUROPEAN COMMISSION (2008): *Western Balkans: Enhancing the European perspective*. COM(2008) 127 final. Brussels: European commission, 5. marca 2008.
9. HNonline, 20. októbra 2019.
10. ILIEVA, J. – DODOVSKA, I. – CONEV, B. (2016): Multiculturalism and Multi-confessionalism in the Balkans and in Macedonia. In: *Politologické Fórum*, 2016, roč. 5, č. 2, s. 4-18.
11. JAKIMOVSKA – TOSIČ, M. – TANESKI, Z. – ZAJÍČKOVÁ M. (2015): *Macedónsko-slovenské literárne, kultúrne a jazykové vzťahy*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, Ústav pre výskum kultúrneho dedičstva Konštantína a Metoda, 2015. ISBN 978-80-558-0783-6.
12. JANAS, K. (2017): Progress in Slovak - Macedonian relations. In: *Medzinárodné vzťahy 2017: Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. Bratislava: Ekonóm, 2017, s. 428-435.. ISBN 978-80-225-4488-7.
13. KAZANSKÝ, R. (2015): *The Theory of Conflict*. Banská Bystrica: Belianum 2015.
14. MAJCHÚT, I. (2013): Západný Balkán pred prahom Európskej únie. In: *Bezpečnostné fórum 2013*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2013, zv. I., s. 126. 133-140. ISBN 978-80-557-0496-8.
15. NOVOTNÁ, M. (2019): Bilaterálna diplomacia EÚ s nečlenskými štátmi na európskom kontinente. In: *Aktuálne otázky európskej politiky II*. Trenčín: TnUAD, 2019, s. 120-134.. ISBN 978-80-8075-838-7.
16. ONDREJCSÁK, R. (2002): Albánska otázka, Kosovo a Macedónsko: problémy, história a súvislosti . In: *Mezinárodní politika*, 2002, roč. 26, č. 8 , s. 24-26.
17. PEJNOVIĆ, V. S. (2014): Regional Cooperation in the Western Balkans. In: *Bezpečnostné fórum 2014*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2014, zv. II. s. 645-657. ISBN 978-80-557-0678-8.
18. PEJNOVIĆ, V., S. (2015): Security through ethnicity in macedonian case. In: *Bezpečnostné fórum 2015*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, 2015, zv. I., s. 347-355. ISBN 978-80-557-0849-2.
19. PEJNOVIĆ, V., S. (2019): Serbian-albanians relations and pressure from the West. In: *Bezpečnostné fórum 2019*. Banská Bystrica: Interpolis, 2019, s. 300-309. ISBN 978-80-972673-9-1.
20. Pravda, 4. marca 2004.
21. ROSŮLEK, P. (2014): Antická dimenze makedonské identity, spor o název země s Řeckem & Albanci v Makedonii. In: *Bezpečnostné fórum 2014*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2014, zv. II., s. 609-620. ISBN 978-80-557-0678-8.
22. Sme, 16. júna 2006.
23. ŠKVRNDA, F. (2015): Vzniká nové ohnisko napätia na Balkáne? In: *Nové Slovo*, 22. mája 2015.
24. Trend, 3. júna 2019.
25. UŠIAK, J. – LASICOVÁ, J. – BARAN, J. (2009): Integrácia ako konštrukcia novej Európy. In: *Politické vedy*, 2009, roč. 12, č. 2, s. 56-82.
26. VASILEVSKI, G. – ANDONOV, O. (2015): Cultural and ethno-national differences: Factor of Security and Integration in the Balkans. In *Bezpečnostné fórum 2015*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2015, zv. II., s. 357-362. ISBN 978-80-557-0849-2
27. VELJANOVSKA, K. (2014): Peace agreements in the role of peacekeeping and post-conflict peace building. In: *Politologické fórum*, 2014, roč. 3, č. 2, s. 4-27.

28. VYSTAVEL, J. (2015): Spolupráca medzi Srbskom a NATO: nevyhnutnosť alebo pragmatizmus. In: *Bezpečnostné fórum 2015*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2015, zv. I., s. 329-338. ISBN 978-80-557-0849-2.

Kontakt:

doc. PhDr. PaedDr. Karol Janas, PhD.

Katedra politológie

Trenčianska univerzita A. Dubčeka v Trenčíne

Študentská 2

911 50 Trenčín

Slovenská republika

e-mail: karol.janas@tnuni.sk

FRANCÚZSKA POLITIKA V ALŽÍRSKU PO DRUHEJ SVETOVEJ VOJNE¹

FRENCH POLICY IN ALGERIA AFTER WORLD WAR II

Rudolf Kucharčík

Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: rudolf.kucharcik@euba.sk

Francúzsko patrí už mnoho storočí medzi rozhodujúcich hráčov svetovej, resp. európskej politiky. Počas 19. storočia si vybudovalo obrovskú koloniálnu ríšu. Svoj vplyv si upevnilo predovšetkým v Afrike a vo francúzskej Indočíne. Medzi kľúčové francúzske neurópske územia patrilo Alžírsko. To nemalo status kolónie. Stalo sa súčasťou Francúzska a rozdelené bolo na tri departmenty. Národnoslobodzovací boj vypukol v Alžírsku v roku 1954. Jeho výsledkom bola osemročná vojna. Osobou, ktorá mala situáciu v Alžírsku vyriešiť sa stal generál Charles de Gaulle. Výsledkom jeho politiky bolo vyhlásenie nezávislého Alžírska v roku 1962.

Kľúčové slová: Francúzsko, Alžírsko, Charles de Gaulle

For many centuries, France has been one of the leading players in the world and European policy for many centuries. During the 19th century, it built a huge colonial empire. It strengthened its influence mainly in Africa and French Indochina. Algeria was one of the key French non-European territories. It had no colony status. It became part of France and was divided into three departments. National-liberation struggle broke out in Algeria in 1954. The result was an eight-year war. General Charles de Gaulle became the person to resolve the situation in Algeria. The result of his policy was the declaration of independent Algeria in 1962.

Key words: France, Algeria, Charles de Gaulle

JEL: F5, H7, N4

Úvod

Francúzska prítomnosť v Alžírsku sa datovala od roku 1830 (Francúzi pri obsadzovaní tohto územia porazili Osmanskú ríšu). Na rozdiel od ostatných oblastí v Afrike však malo Alžírsko rozdielny status. Nepatrilo medzi kolónie, ale stalo sa integrálnou súčasťou Francúzska, na ktorom platili výlučne francúzske zákony. Ďalším špecifikom bola masová migrácia Francúzov z Európy na toto územie. Počet Francúzov (tzv. *pieds noirs*), ktorí sa na území Alžírska usadili presiahol v roku 1962 jeden milión. Práve ich prítomnosť neskôr komplikovala francúzske politiku, keďže *pieds noirs* boli zásadne proti nezávislosti Alžírska na Francúzsku. Situáciu sťažovala aj skutočnosť, že podľa článku 86 ústavy piatej republiky členské štáty Francúzskeho spoločenstva mohli získať nezávislosť v prípade, že sa na tom uznesie ich parlament a následne jeho hlasovanie potvrdia občania toho-ktorého územia v referende. Alžírsko však status členského štátu nemalo, keďže bolo integrálnou časťou Francúzska. Francúzska vojenská prítomnosť dosiahla v roku 1959 počet 600 000 mužov. Celkovo sa do roku 1962 dotkla 1 500 000 Francúzov.

¹ Príspevok je výsledkom riešenia výskumnej úlohy KEGA 015EU-4/2018 Negatívne dôsledky ozbrojených konfliktov a ich možné riešenia.

1 Výsledky

Francúzska koloniálna politika prešla niekoľkými etapami. Jej základom bola univerzalistická tradícia, ktorá predpokladala, že je sebecké, aby sa na kolónie nevzťahovali princípy revolúcie. Úlohou Francúzov preto mala byť civilizovať ostatné národy.² Po strate Indočíny narastala frustrácia predovšetkým vo francúzskej armáde. A keď stratilo Francúzsko Maroko a Tunisko, armáda už otvorene revoltovala. Okrem toho Francúzi žijúci na týchto územiach boli jasne proti prípadnej nezávislosti daných krajín. Francúzi v metropolitnom Francúzsku, ale nenamietali prípadnú nezávislosť. V období štvrtej republiky boli francúzske územia v Afrike súčasťou Francúzskej únie – patrili do kategórie TOM a tvorili dve federácie – Západoafrickú federáciu (Mauretániu, Sudán, Senegal, Guineu, Pobrežie slonoviny, Hornú Voltu a Dahomey) a Rovníkovú africkú federáciu (Kongo, Gabon, Čad, Stredoafrickú republiku, Togo, Kamerun). Madagaskar nepatril k žiadnej z nich.³

Prípad Alžírska bol ale rozdielny. Predovšetkým tam žilo viac ako milión Francúzov (išlo asi o 10 % alžírskej populácie) a aj Francúzi z metropolitného územia vnímali Alžírsko ako súčasť Francúzska (Alžírsko bolo riadne rozdelené na tri departmenty, ktoré tvorili súčasť Francúzska).⁴

Po druhej svetovej vojne si navyše „Francúzsko rovnako ako Británia nemohlo dovoliť, aby sa svojich kolónií vzdalo, tak sa uchýlilo k taktickému sľubu reforiem. Zatiaľ sa síce nehovorilo o možnej nezávislosti, ale predmetom rozhovorov bolo prijatie Afričanov na najvyššie posty v krajine; možnosť určitej miery autonómie tak mala nalákať nacionalistických politikov k spolupráci.“⁵ Požiadavkám na nezávislosť, resp. na čoraz širšiu mieru samosprávy sa logicky nemohol vyhnúť ani sever Afriky. Ten sa však na rozdiel od Indočíny stal domovom pre oveľa vyšší počet Francúzov. Tlak na vyhlásenie nezávislosti prichádza zo všetkých troch oblastí – Tuniska, Maroka, Alžírska. Proti politickým požiadavkám sa v tejto oblasti postavili francúzski osadníci, ktorí odmietali priznať Arabom väčšie práva pri správe krajiny. Situácia vyvrcholila v roku 1954, a to vypuknutím povstania v Alžírsku. Vojna v Alžírsku vypukla 1. novembra 1954 – tri mesiace po ukončení vojny vo francúzskej Indočíne. Z francúzskeho pohľadu bol charakter vojny odlišný od vojny v Indočíne. Vietnam bol kolóniou a po druhej svetovej vojne de facto cudzou krajinou. Alžírsko (ako sme už spomenuli) bolo súčasťou Francúzska. Tri alžírske departmenty tak boli integrálnou súčasťou regionálneho usporiadania Francúzska.

Francúzi sa následne pri riešení situácie v Alžírsku dopustili niekoľkých zásadných chýb:⁶

- francúzski politici sa riadne neoboznámili s alžírskymi reáliami a oblasť vnímali francúzskou kontinentálnou optikou;
- nesprávne vyhodnotili zdroj sily a popularity povstaleckých hnutí – napr. alžírsky Front národného oslobodenia – (predpokladali, že ich sila pochádza len z podpory okolitými arabskými štátmi – predovšetkým z Egypta; nebrali do úvahy silu a vplyv alžírskeho nacionalizmu);
- pri potlačení povstania Francúzi použili metódy, ktoré znemožnili budúce rozhovory (napr. mučenie);
- zdiskreditovali sa vo svojej zahraničnej politike (postoj k Indočíne, následná porážka, resp. absolútny debakel počas Suezskej krízy, strata prestíže v arabskom svete a s tým spojené oslabenie veľmocenského statusu).

² TINT, H. (1972): French Foreign Policy since the Second World War, s. 186.

³ NUENLIST, Ch. et al. (eds.). (2010): Globalizing de Gaulle. Interantional Perspectives on French Foreign Policies, 1958-1969, s. 253.

⁴ TINT, H. (1972): French Foreign Policy since the Second World War, s. 192.

⁵ REID, R. J. (2009): Dějiny Afriky, s. 2019.

⁶ FERRO, M. (2001): Dějiny Francie, s. 342-343.

V tejto situácii sa väčšina politických predstaviteľov zhodla na tom, že osobou, ktorá krajinu z krízy vyvedie, môže byť Charles de Gaulle (proti sa postavil napr. neskorší prezident a dlhoročný de Gaullov oponent socialista François Mitterand). Charles de Gaulle sa následne stal predsedom vlády s plnou mocou. Mal pred sebou dve úlohy – vyriešiť krízu v Alžírsku a pripraviť nový ústavný text. Dňa 15. mája 1958, ešte pred oficiálnym uvedením do funkcie predsedu vlády sa Charles de Gaulle vyslovil nasledovne: „V minulosti mi naša krajina z hĺbky srdca prejavila dôveru, aby som ju dovedol k záchrane. Dnes čelíme ďalšej skúške a dávam vám vedieť, že som pripravený prevziať moc v republike.“⁷ Francúzski Alžírčania mali od Charlesa de Gaulla jasné očakávania. Generál Massu pôsobiaci v Alžírsku a jasne podporujúci Charlesa de Gaulla sa vyjadril nasledovne „generál de Gaulle musí súhlasiť s integráciou, pretože sa k moci dostal prostredníctvom alžírkeho hnutia, ktoré tento postup podporuje.“⁸ Samotný de Gaulle pravdepodobne nikdy neveril, že je možná úplná integrácia Alžírsku v rámci Francúzska. Integrácia bola predstavou obhajcov tzv. Algérie française. Myšlienka integrácie nahradila v druhej polovici 50-tych rokov inú politiku – asimiláciu. Tá predpokladala asimiláciu moslimov a ich prispôbenie sa francúzskej realite. Tento postup sa však ukázal ako nereálny a chybný. Integrácia naproti tomu predpokladala zachovanie kultúrnych rozdielov medzi Alžírčanmi (moslimami) a Francúzmi (pieds noirs).

Charles de Gaulle neveril v úspech ani jedného z vyššie uvedených prístupov. „Pokúste sa integrovať olej a ocot. Zatrepte fľašou. O chvíľu sa opätovne od seba oddelia. Arabi sú Arabi, Francúzi sú Francúzi. Myslíte si, že Francúzi dokážu absorbovať desať miliónov moslimov, ktorých bude zajtra dvadsať miliónov a pozajtra štyridsať? Ak sa zameriame na integráciu, ak sa na všetkých Berberov a alžírskych Arabov budeme pozeráť ako na Francúzov, ako im zabránime, aby sa usadili v metropolitnom Francúzsku, kde je životný štandard o toľko vyšší? Moja dedina sa prestane volať Colombey-les-deux-Eglises a bude sa volať Colombey-the-two-Mosques.“⁹

Postoj Charlesa de Gaulla k Alžírsku sa vyvíjal. Pôvodne predpokladal, že Alžírčania sa môžu stať plnoprávnymi občanmi Francúzska, neskôr sa pokúsil o integráciu alžírskych duší. Ďalším projektom mal byť vznik tzv. africkej Kalifornie, ktorá by okrem Alžírsku zahŕňala aj bývalé francúzske kolónie, ktoré boli bohaté na ropu. Výsledkom jeho politiky v Afrike bol však vznik nezávislého Alžírsku a ďalších štátov v priestore bývalej francúzskej koloniálnej ríše v Afrike.¹⁰

Rozhodujúcim momentom sa stal prejav Charlesa de Gaulla 16. septembra 1959, keď povedal: „Verím, že je dôležité prehlásiť, že dôjde k sebaurčeniu... požiadam Alžírčanov v 12 departmentoch, aby sa vyjadrili o svojej budúcnosti a celý francúzsky národ, aby ratifikoval ich voľbu.“¹¹ Týmto prehlásením Charles de Gaulle uznal existenciu špecifickej alžírkej entity a priznal Alžírčanom právo, aby vytvorili vlastný štát.

Francúzskymi politickými a vojenskými elitami organizovaný odpor vyústil v Alžírsku do tzv. týždňa barikád, ktorý vypukol 24. januára 1960. Charles de Gaulle sa k nemu postavil jasne v televíznom príhovore 29. januára 1960, počas ktorého bol oblečený vo vojenskej uniforme: „Na základe mandátu, ktorým ma poveril ľud a v zmysle národnej legality, ktorú stelesňujem 20 rokov, žiadam všetkých, aby ma podporili, nech sa stane čokoľvek.“¹²

Politika Charlesa de Gaulla voči Alžírsku tak vyústila do vzniku nezávislého alžírkeho štátu. S týmto postojom sa stotožnila aj väčšina Francúzov, o čom svedčia výsledky referenda z 8. 1. 1961 (graf 1) o sebaurčení Alžírsku, resp. výsledky referenda, ktoré sa týkali súhlasu so

⁷ JACKSON, J. (2018): De Gaulle, s. 462.

⁸ FERRO, M. (2001): Dějiny Francie, s. 351.

⁹ JACKSON, J. (2018): De Gaulle, s. 511.

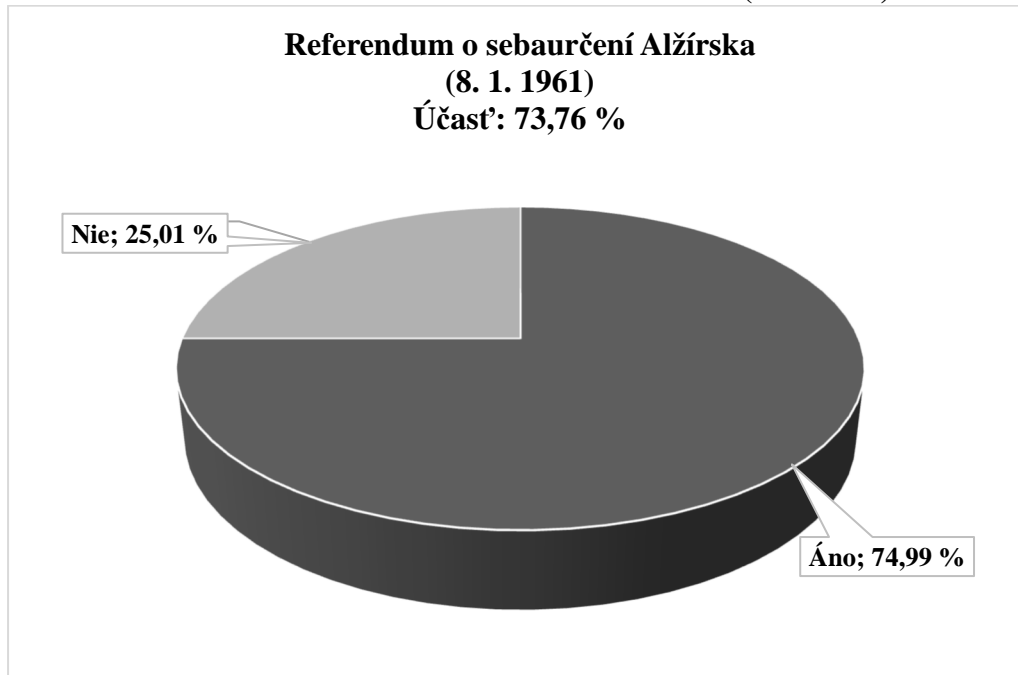
¹⁰ LÜTHY, H. (1965): De Gaulle: Pose and Policy. In: Foreign Affairs, online.

¹¹ BERSTEIN, S. (1989): The Republic of de Gaulle 1958-1969, s. 37.

¹² MOLČANOV, N. N. (1973): Generál de Gaulle, s. 343.

znením Evianských dohôd (graf 2). Podľa Evianských dohôd z 18. marca 1962 malo o nezávislosti Alžírsku rozhodnúť referendum, ktoré sa malo uskutočniť do šiestich mesiacov od ich podpisu (uskutočnilo sa 8. 4. 1962). Dohody predpokladali úzke hospodárske prepojenie medzi Francúzskom a Alžírskom. Francúzske ropné koncesie mali byť platné až do roku 1970. Dohody predpokladali aj zachovanie vojenskej prítomnosti Francúzska v Alžírsku. Francúzski osadníci získali alžírsku občianstvo (do troch rokov stratili francúzske).

Graf 1: Referendum o sebaurčení Alžírsku (8. 1. 1961)

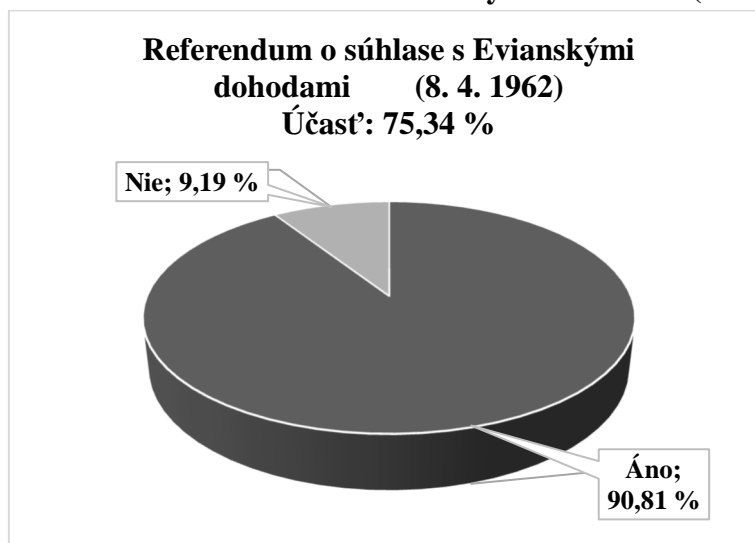
Zdroj: Conseil Constitutionnel

Záver

Francúzsko predpokladalo, že po podpísaní Evianských dohôd bude akákoľvek alžírsku vláda ochotná spolupracovať s Francúzskom. Prvý problém nastal krátko po ich podpísaní, keď sa medzi alžírskou politickou elitou rozpútal boj o moc. Na strane jednej bola dočasná alžírsku vláda a jej reprezentanti, ktorí dohody pripravovali a na strane druhej Ben Bella a jeho stúpenci. Problémom pre Francúzov bol aj fakt, že alžírski politickí lídri sa začali prikláňať k realizácii tzv. Tripoliského programu, ktorý bol prijatý v máji 1961. Tento program nepreferoval spoluprácu s Francúzskom. Naopak, opakovala sa v ňom rétorika lídrov tretieho sveta. Alžírsku vláda sa v nasledujúcom období nevyhla znárodňovaniu majetku Európanov.¹³

¹³ NUENLIST, Ch. et al. (eds.). (2010): Globalizing de Gaulle. Interantional Perspectives on French Foreign Policies, 1958-1969, s. 237.

Graf 2: Referendum o súhlase s Evianskými dohodami (8. 4. 1962)

Zdroj: Conseil Constitutionnel

Použitá literatúra:

1. BERSTEIN, S. (1989): The Republic of de Gaulle 1958-1969. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 259 s. ISBN 0-521-27239-4.
2. Conseil Constitutionnel. [Online.] [Citované 11. 8. 2019.] Dostupné na internete: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/referendum-sous-la-ve-republique/tableau-recapitulatif-des-referendums-de-la-veme-republique>
3. FERRO, M. (2001): Dějiny Francie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 704 s. ISBN 80-7106-888-8.
4. JACKSON, J. (2018): De Gaulle. 1. vydanie. Cambridge: Harvard University Press, 2018. 887 s. 978-0-674-98721-0.
5. LÜTHY, H. (1965): De Gaulle: Pose and Policy. In: Foreign Affairs. [Citované 11. 8. 2019.] Dostupné na internete: <https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/1965-07-01/de-gaulle-pose-and-policy>
6. MOLČANOV, N. N. (1973): Generál de Gaulle. Praha: Svoboda, 1976, s. 450.
7. NUENLIST, Ch. et al. (eds.) (2010): Globalizing de Gaulle. Interantional Perspectives on French Foreign Policies, 1958-1969. Plymouth: Lexington Books, 2011. 318 s. ISBN 978-0-7391-4249-3.
8. REID, R. J. (2009): Dějiny Afriky. 1 vydanie. Praha: Grada Publishing, a. s., 2011. 331 s. ISBN 978-80-247-3079-0.
9. TINT, H. (1972): French Foreign Policy since the Second World War. 1 vydanie. Londýn: Weidenfeld and Nicolson Ltd. 273 s.

Kontakt:

PhDr. Rudolf Kucharčík, PhD.

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/b
852 35 Bratislava 5
Slovenská republika
e-mail: rudolf.kucharcik@euba.sk

BUDOVANIE MIERU A ADAPTÁCIA NA KLIMATICKÚ ZMENU

PEACEBUILDING AND ADAPTATION ON CLIMATE CHANGE

Milan Kurucz ^a

^a Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: milan.kurucz @euba.sk

Dôležitou súčasťou multilaterálnych mierových operácií sa stal súbor opatrení, ktorý dostali názov budovanie mieru. Opatrenia realizované v rámci budovania mieru sa sústreďujú na odstránenie ekonomických, sociálnych a politických príčin ozbrojených konfliktov. Spolu s rastúcim vplyvom klimatickej zmeny na prírodné a spoločenské systémy sa ukázalo nevyhnutným riešiť v rámci mierových operácií aj otázky týkajúce sa dopadov klímy na krajiny a regióny, v ktorých došlo k ukončeniu násilných konfliktov. Cieľom tohto príspevku je preskúmať niektoré aspekty integrovania adaptácie na klimatické zmeny do operácií na budovanie mieru.

Kľúčové slová: klimatická zmena, budovanie mieru, mierové operácie, ozbrojený konflikt

An important part of multilateral peacekeeping operations have become measures called peace building. These measures focus on eliminating the economic, social and political causes of violent conflicts. Along with the increasing of climate change on natural and social systems, it has proved necessary to address the climate influence on post-conflict countries and regions in peacebuilding operations. The aim of this contribution is to examine some aspects of integrating adaptation to climate change into peace-building operations.

Key words: climate change, peacebuilding, peace operation, armed conflict

JEL: F50, Q58

Úvod

Riešenie vnútroštátnych a medzištátnych ozbrojených konfliktov je súčasťou multilaterálneho úsilia, ktoré je vo väčšine prípadov koordinované OSN ale podieľa sa na ňom široké spektrum ďalších medzivládnych a mimovládnych organizácií. V roku 2018 OSN vykonávalo 14 mierových operácií s rôznym rozsahom nasadenia vojenského a civilného personálu. Ide zvyčajne o zložité, dlhodobé operácie, ktoré sa sústreďujú v prvom rade na zastavenie násilia a ochranu civilného obyvateľstva. Od deväťdesiatych rokov dvadsiateho storočia sa ich dôležitou súčasťou stali operácie, ktoré dostali názov budovanie mieru. Ich cieľom je zabránenie opätovnému vypuknutiu násilia a dosiahnutie udržateľného mieru. Opatrenia realizované v rámci budovania mieru sa sústreďujú na odstránenie ekonomických, sociálnych a politických príčin ozbrojených konfliktov. Spolu s rastúcim vplyvom klimatickej zmeny na prírodné a spoločenské systémy sa ukázalo nevyhnutným riešiť v rámci mierových operácií aj otázky týkajúce sa dopadov klimatickej zmeny na krajiny a regióny, ktorých došlo k ukončeniu násilných konfliktov, keďže tieto javy pôsobia ako určité katalyzátory príčin násilia a vojen v oblastiach vo zvýšenej miere vystavené nepriaznivým prírodným podmienkam. Cieľom tohto príspevku je preskúmať niektoré problémy integrovania adaptácie na klimatické zmeny do operácií na budovanie mieru.

1 Budovanie mieru ako súčasť mierových operácií

Koniec studenej vojny a nové javy v medzinárodných vzťahoch nastolili potrebu posilniť úlohu OSN v zachovaní mieru a bezpečnosti a účinnosť jej pôsobenia v tejto oblasti. S týmto zámerom poverila Bezpečnostná rada OSN v roku 1992 vtedajšieho generálneho tajomníka OSN Boutrosa Boutrosa-Ghaliho vypracovaním odporúčaní týkajúcich sa efektívnejšej realizácie mierových operácií. V dokumente pod názvom Agenda pre mier Boutros-Ghali odporúčal poskytnúť v riešení konfliktov širší priestor preventívnej diplomacii. Navrhol rozlíšenie operácií na nastoľovanie mieru (peacemaking) a udržiavanie mieru (peace keeping). Kým udržiavanie mieru zostáva v tradičnom rámci rozmiestnenia síl OSN v oblasti konfliktu so súhlasom zúčastnených strán, zatiaľ nastoľovanie mieru zahŕňa dosiahnutie uzavretia dohody mierovými prostriedkami, ale aj možnosť vynútenia mieru na základe kapitoly VII Charty OSN. Dôležitou inováciou, ktorú priniesli návrhy generálneho tajomníka OSN je integrovanie do mierových operácií aktivít označených ako budovanie mieru (peacebuilding).

V Agende pre mier je budovanie mieru definované ako „akcia na identifikáciu a podporu štruktúr, ktoré budú posilňovať a upevňovať mier s cieľom, aby sa predišlo opätovnému sklznutiu do konfliktu“.¹ Budovanie mieru je súčasťou multidimenzionálnych mierových operácií a zahŕňa bezpečnostné politické, sociálne a hospodárske opatrenia realizované po ukončení konfliktu. Zameriava sa na redukciu a odstránenie príčin, ktoré viedli k vzniku a eskalácii ozbrojeného konfliktu, prípadne sú jeho katalyzátorom. Budovanie mieru však môže byť aj súčasťou preventívnych opatrení na zníženie rizika vypuknutia ozbrojeného konfliktu. Často sa však prelína s operáciami na udržanie mieru, ktoré sa zameriavajú na dohľad nad dodržiavaním mierových dohôd respektíve dohôd o prímerí uzavretými stranami konfliktu.

V literatúre zameranej na problematiku budovania mieru sa poukazuje na jeho štruktúrovanosť a členitosť, a to tak vecnú, ako aj časovú vyplývajúcu z multikauzality ozbrojených konfliktov, z veľkého rozsahu aktérov, ktorí sa na nich podieľajú alebo sú nimi zasiahnutí.²

Prvou podmienkou udržateľného mieru je bezpečnostná stabilizácia spoločnosti zasiahnutej ozbrojeným konfliktom. Táto dimenzia budovania mieru zahŕňa demobilizáciu bojovníkov zapojených do bojov, ich odzbrojenie a reintegráciu. Súčasťou opatrení, ktorých cieľom je bezpečnostná stabilita je aj likvidácia nevybuchnutej munície. Paralelne s týmito krokmi prebieha aj reforma bezpečnostného sektora, ktorá predpokladá vytvorenie funkčných bezpečnostných zložiek zaisťujúcich bezpečnosť občanov i štátu.

Keďže rozsiahle ozbrojené konflikty vedú k ochromeniu alebo úplnej likvidácii štátu, pre zabezpečenie mierového fungovania spoločnosti je dôležitá obnova štátnych orgánov a verejnej správy a vytvorenie transparentných inštitúcií. Pre efektívne riešenie základných potrieb spoločnosti je dôležitá obnova legitimity štátu, vytvorenie podmienok pre demokratický politický proces, vrátane slobodných volieb. Pre celkovú stabilizáciu spoločnosti je mimoriadne významné, aby štát dokázal vytvoriť podmienky pre zabezpečenie základných služieb pre obyvateľstvo, ako sú školstvo, zdravotníctvo, zásobovanie vodou a sanitárne podmienky. Podstatným z hľadiska spoločenskej a politickej stability postkonfliktných spoločností je návrat utečencov a vysídleného obyvateľstva a ich reintegrácia do miestnych spoločenstiev.

Riešenie ekonomických a sociálnych príčin ozbrojených konfliktov je jednou z najdôležitejších úloh súvisiacich s vytvorením podmienok pre trvalo udržateľný mier. Aktivity v tejto oblasti sa zameriavajú na revitalizáciu ekonomiky a zamestnanosť, obnovu dopravnej infraštruktúry a telekomunikačnej siete. Rastúci význam má riešenie ekologických

¹ UN (1992). Agenda for peace

² Napríklad: BARNETT, M. et al. (2007). Peacebuilding: What is in a name?

problémov postkonfliktných spoločností v rozvojových krajinách, keďže štruktúra ich ekonomík je mimoriadne citlivá na zmenu prírodných podmienok, vrátane nedostatku zdrojov.

Na budovaní mieru v štátoch, kde došlo k ukončeniu konfliktu sa podieľa viac medzinárodných organizácií, krajín, mimovládnych organizácií. Popri OSN, sú to jej špecializované agentúry (napríklad UNDP, IMF, Svetová banka, UNEP), ale aj ďalšie svetové alebo regionálne organizácie medzinárodné organizácie (napríklad OECD, EÚ, OBSE). Vysoký počet externých aktérov a viac odvetvový ráz uskutočňovanej operácie kladie vysoké nároky na horizontálnu i vertikálnu koordináciu činností, ktorá však nie je vždy rovnako efektívna. Vzhľadom na uvedené skutočnosti Bezpečnostná rada a Valné zhromaždenie OSN vytvorili v roku 2005 Komisiu OSN pre budovanie mieru (UN Peacebuilding Commission), ktorá je medzivládny poradným orgánom a k jeho hlavným úlohám patrí zjednotenie všetkých relevantných aktérov, poradenstvo a vypracovanie návrhov integrovaných stratégií budovania mieru.

Kľúčovou z hľadiska efektívnosti činností v jednotlivých oblastiach je správne stanovenie priorít na základe poznania konkrétnej situácie a konkrétnych príčin konfliktu. Napríklad v Sierra Leone sa v revitalizácii ekonomiky kládol dôraz na ťažobný priemysel a sektor nerastných surovín, keďže konflikt v tejto krajine vznikol (1991-2002) kvôli ťažbe diamantov a príjmy z tejto činnosti boli rozhodujúcim zdrojom financovania nákupu zbraní aktérmi bojov. Ťažobný sektor sa stal zároveň prototypom transparentnosti.³ Do úvahy pri stanovení cieľov je potrebné vziať aj regionálne špecifika v danej krajine. Hospodársku a sociálnu situáciu, ako aj etnické zloženie jednotlivých oblastí.

Realizácia cieľov budovania mieru v jednotlivých krajinách je finančne náročná. Týka sa to najmä zabezpečovania služieb v školstve, zdravotníctve, budovania dopravnej infraštruktúry a ekologických projektov. Značná časť aktivít je financovaná zo zdrojov rozvojovej pomoci.⁴

Keďže operácie budovania mieru sa realizujú najmä v krajinách globálneho juhu a ich riadenie a financovanie sa uskutočňuje z globálneho severu, mnohí ľudia v postkonfliktných štátoch ich vnímajú ako súčasť širších mocenských vzťahov, v ktorých aktéri z globálneho severu a miestnych elít majú rozhodujúce slovo.⁵ To v značnej miere ovplyvňuje postoj obyvateľstva k uskutočňovaným projektom a mieru ich efektívnosti, ktorá je najmä z dlhodobého hľadiska závislá od miery jeho stotožnenia sa s prebiehajúcimi procesmi a najmä aktívnou účasťou na revitalizácii a rozvoji inštitúcií a vzťahov.

Legitimita budovania mieru v očiach domácich aktérov si vyžaduje, aby medzinárodné normy a inštitúcie prinášané zvonka boli kombinované s väčším uznaním dôležitosti miestnych hodnôt, tradícií, s reagovaním na miestne potreby.⁶

2 Klimatická zmena a ozbrojený konflikt

Podstatným pre riešenie dôsledkov klimatických zmien v rámci budovania mieru je poznanie vzťahu medzi ozbrojeným konfliktom a klimatickou zmenou. Ide predovšetkým o vyjasnenie toho, či existuje priama kauzálna súvislosť medzi týmito dvomi javmi. V odbornej literatúre dnes prevláda názor, že klimatická zmena nie je bezprostrednou príčinou vypuknutia konfliktu.⁷ Klimatická zmena pôsobí skôr ako multiplikátor takých rizík a hrozieb ako je slabé spravovanie štátu, chudoba, historické krivdy, etnické rozdiely a pod. Zhoršovanie životných podmienok v dôsledku sucha alebo povodní, degradácia pôdy, rozširovanie púštnych oblastí nedostatok vody a potravín a s nimi súvisiaca vynútená migrácia obyvateľstva v podmienkach

³ MATTHEW, R., HAMMILL, A. (2012), Peacebuilding and adaptation to climate change, s. 271

⁴ OECD (2012) Evaluating peacebuilding activities in settings of conflict and fragility, s. 22

⁵ MAC GINTY, R. (2013), Introduction, s. 3

⁶ DONAIS, T. (2012), Peacebuilding and local ownership, s. 3

⁷ MOMBJÖRK, M. et al (2016). Climate related security risk, s.15

neefektívnej štátnej správy, nedostatku finančných prostriedkov, veľkých sociálnych a regionálnych rozdielov zvyšujú riziko stupňovania už existujúcich napätí a ich prerastania do ozbrojených konfliktov.

Skutočnosť, že neexistujú presvedčivé dôkazy o priamej príčinnej súvislosti medzi klimatickou zmenou a ozbrojeným konfliktom, neznamená, že je možné prehliadať riziká, ktoré súvisia s klímou. Spolu s ich identifikáciou je potrebné venovať pozornosť tým faktorom, ktoré znižujú riziko eskalovania konfliktov na ozbrojené konflikty.⁸

Na druhej strane dlhotrvajúce konflikty alebo ich následky zhoršujú dopady klimatickej zmeny na jednotlivé spoločnosti alebo štáty, ktoré sú, prípadne boli, účastníkmi konfliktu. Napríklad situácia na Blízkom východe dlhodobo zhoršuje možnosti riešenia nedostatku vody. Politické prostredie charakterizované napätím a nedôverou medzi štátmi bráni efektívnejšiemu vodnému hospodárstvu, využívaniu efektu spolupráce medzi štátmi regiónu.⁹ Problémy s vodou v tomto regióne môžu byť katalyzátorom nových konfliktov.

3 Adaptácia na klimatické zmeny ako súčasť budovania mieru

Podľa niektorých hodnotení z desiatich krajín, v ktorých v roku 2018 prebiehali mierové operácie OSN s najväčším počtom vojenského a civilného personálu, je osem vystavených mimoriadne silným vplyvom klimatických zmien. Ide o Somálsko, Konžskú demokratickú republiku, Južný Sudán, Afganistan, Mali, Stredoafričku republiku, Darfur a Abyei.¹⁰ S výnimkou Afganistanu, ide o africké krajiny a tento kontinent je všeobecne jedným z najzraniteľnejších z hľadiska klimatickej zmeny a s ňou spojených negatívnych vplyvov. Ide o také problémy ako rastúci nedostatok vody, znižovanie plôch vhodných na poľnohospodárstvo a s tým súvisiaci problém podvýživy, klesajúce zásoby rýb vo veľkých jazerách v dôsledku rastúcej teploty vody.¹¹

Z hľadiska všeobecných metód, ktorými spoločnosť čelí zmenám klímy (znižovanie emisie skleníkových plynov a adaptácia) sa z pochopiteľných dôvodov budovanie mieru musí sústrediť na adaptáciu. Podľa definície Medzivládneho panelu pre klimatickú zmenu (IPCC) je adaptácia sociálneho systému prispôbením sa k aktuálnej alebo očakávanej klíme, zmiernením škôd alebo ich predídením a využitím výhodných možností. V prírodných systémoch zásahy človeka umožňujú prispôbenie k očakávanej klíme a jej vplyvom.¹² Adaptačné opatrenia sa teda dotýkajú vytvárania sociálnych a ekonomických podmienok pre zvládnutie záťaží spôsobených dôsledkami klimatickej zmeny, a to tak na lokálnej, ako aj celoštátnej úrovni. Ide predovšetkým o znižovanie úrovne chudoby, o vytváranie plánovacích kapacít, monitorovacích procesov, distribúciu poľnohospodárskych plodín odolných voči suchu, ale aj presuny obyvateľstva z oblastí neobývatelných v dôsledku klimatickej zmeny.

Kľúčovým a zároveň najzložitejším je identifikácia tých klimatických faktorov, ktoré ovplyvňujú bezpečnostnú situáciu v danej krajine. To si vyžaduje, aby hlavní aktéri jednotlivých operácií poznali nielen pozadie konfliktu, ale aj klimatické podmienky, v ktorých pôsobia (Krampe). Dôležité je, aby napríklad riadenie klimatických rizík bolo integrované do štruktúry budovania mieru. S jeho absenciou bola konfrontovaná napríklad vláda Rwandy po skončení občianskej vojny, keď musela vyriešiť problém umiestnenia miliónov ľudí, ktorí počas vojny boli nútení opustiť svoje domovy. Vytvorila nové sídla v chránených lesných oblastiach a povolila poľnohospodárske aktivity v svahovitom teréne, čo v podmienkach

⁸ MOMBJÖRK, M. et al. (2016). Climate related security risk, s.16

⁹ BROWN, O., CRAWFORD, A. (2009). Rising teperatur, rising tensions, s. 18

¹⁰ KRAMPE, F. (2019). Climate change, peacebuilding and sustaining peace, s. 2

¹¹ IPCC (2014). Climate change. Summary for policymaker, s. 21

¹² IPCC (2014). Climate change. Summary for policymaker, s.5

rastúceho výskytu prúvalových dažďov malo negatívne dopady na pôvodu i životné podmienky ľudí. Následné presídlenie celých dedín bolo ekonomicky, logisticky i politicky veľmi zložitú.¹³

Adaptácia na klimatické zmeny ako súčasť budovania mieru býva často poskytovaná formou technickej pomoci donorov, vlád a mimovládnych organizácií. Jej správne nastavenie súvisí popri dostatočnom poznaní klimatických podmienok aj so zohľadnením širších sociálno-politických a kultúrnych kontextov danej krajiny. Ide o to, že v mnohých prípadoch majú miestne politické a ekonomické elity privilegovaný prístup k zdrojom, čo im umožňuje prostredníctvom klientelizmu privlastniť si časť fondov určených na adaptačné opatrenia. To môže posilňovať napätie v spoločnosti, viesť k porušovaniu ľudských práv a ku konfliktom namiesto zvyšovania odolnosti spoločnosti voči klimatickým zmenám.¹⁴

Záver

Rôzne prejavy klimatickej zmeny majú väčší či menší vplyv na príčiny vzniku ozbrojených konfliktov. Preto je dôležité, aby bola adaptácia na klimatické zmeny súčasťou operácií na udržanie mieru, ktorých hlavným cieľom je dosiahnutie trvalého mieru v krajinách zasiahnutých vojnami a ozbrojenými konfliktmi. Predpokladom pre efektívnu integráciu je čo najpresnejšia identifikácia konkrétnych klimatických podmienok a ich interakcie s politickými, hospodárskymi a sociálnymi procesmi v danej krajine. Adaptácia na klimatické zmeny je náročná na financie, ktoré post konfliktné krajiny musia čerpať z vonkajších zdrojov. V súvislosti s tým sa stáva veľmi citlivou otázkou transparentnosť ich využívania, najmä v prípadoch privilegovaného prístupu miestnych politických a ekonomických elít k zdrojom. Podstatným zostáva predchádzanie konfliktom, ktoré si vyžaduje spájanie globálnych a lokálnych prístupov. Na globálnej úrovni v prvom rade ide predovšetkým o riešenie problémov súvisiacich postavením rozvojových krajín v medzinárodnom hospodárskom a politickom systéme spolu s posilňovaním ich odolnosti voči klimatickej zmene a vytváraním zodpovedajúcich kapacít.

Použitá literatúra:

1. BARNETT, M., KIM, H, O'DONNELL, M., SITEA, L (2007). Peacebuilding: What is in a name? In: *Global governance*, roč. 13, č. 1, 2007, s. 35-58
2. BROWN, O., CRAWFORD, A. (2009). *Rising temperatures, rising tensions. Climate change and the risk of violent conflict in the Middle East*. Winnipeg: Institute for sustainable development, 2009. [online]. [citované 12.11.2019.] Dostupné na internete: https://www.iisd.org/pdf/2009/rising_temps_middle_east.pdf
3. DONAIS, T. (2012), *Peacebuilding and local ownership. Post-conflict consensus-building*. London, New York: Routledge, 2012, ISBN 978-0-415-58874-4
4. IPCC (2014). *Climate change. Summary for policymaker*, 2014. [online]. [citované 17.11.2019.] Dostupné na internete: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/ar5_wgII_spm_en.pdf
5. KRAMPE, F. (2019). *Climate change, peacebuilding and sustaining peace 2019* [online]. [citované 12.11.2019.] Dostupné na internete: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1336029/FULLTEXT01.pdf>
6. MAC GINTY, R. (2013), Introduction. In: Mac Ginty, R. (ed.) *Routledge handbook of peacebuilding*. London, New York: Routledge, 2013, ISBN 978-0-415-690-195
7. MATTHEW, R., HAMMILL, A. (2012), Peacebuilding and adaptation to climate change. In: Jensen, D., Lonergan, S. (eds.), *Assessing and restoring natural resources*

¹³ MATTHEW, R., HAMMILL, A. (2012), Peacebuilding and adaptation to climate change, s. 276-277

¹⁴ SMITH, D., VIVEKANANDA, J. (2012). Climate change, conflict, fragility, s. 78-79

in post-conflict peacebuilding. London, New York: Routledge, 2012, ISBN 978 1135918804

8. OECD (2012). *Evaluating peacebuilding activities in settings of conflict and fragility: Improving learning for results*. [online]. [citované 19.11.2019.] Dostupné na internete: <http://www.oecd.org/dac/conflict-fragility-resilience/publications/4312151e.pdf>
9. SMITH, D., VIVEKANANDA, J. (2012). Climate change, conflict, fragility: Getting the institution right. In: Schefran, J., Brzoska, M., Brauch, H. G., Link, M. M. (eds.) *Climate change, human security and violent challenges for social stability*. Heidelberg: Springer, 2012, ISBN 978-3-642-28625-4
10. UN (1992). *Agenda for peace*. [online]. [citované 25.11.2019.] Dostupné na internete: https://www.un.org/ruleoflaw/files/A_47_277.pdf

Kontakt:

doc. Milan Kurucz, CSc.

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/b
852 35 Bratislava 5
Slovenská republika
e-mail: milan.kurucz@euba.sk

K NIEKTORÝM OTÁZKAM SÚČASNÉHO TURECKO-KURDSKÉHO VOJENSKÉHO KONFLIKTU

OF SELECTED ISSUES OF CURRENT TURKISH-KURDISH ARMED CONFLICT

Ludmila Lipková

Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: ludmila.lipkova@euba.sk

Príspevok sa zaoberá postavením Kurdov v regióne Blízkeho východu najmä v Turecku, Iraku, Iráne a Sýrii, kde žije najviac kurdskeho obyvateľstva. Analyzujeme problematiku neexistencie nezávislého Kurdistanu, súčasnú situáciu v postavení kurdskeho obyvateľstva, ich historické i súčasné snahy o vytvorenie autonómie. Osobitnú pozornosť venujeme úlohe Kurdov v boji proti Islamskému štátu v Iraku a v Sýrii. Posledná časť príspevku sa zaoberá vzťahom Turecka k autonómnej oblasti Rojava, na území Sýrie a príčinami vojenského zásahu tureckej armády na vytvorenie „bezpečnej zóny“ v šírke 32 km na hraniciach Sýrie s Tureckom. Záver je venovaný perspektíve možnosti vytvorenia nezávislého Kurdistanu.

Kľúčové slová: Blízky východ, boj proti Islamskému štátu, vytvorenie „bezpečnej zóny“ na hranici Sýrie a Turecka

The paper deals with the position of Kurds in the Middle East region, especially in Turkey, Iraq, Iran and Syria, where the most Kurdish population lives. We analyze the issue of the absence of independent Kurdistan, historical causes, the current situation in the position of the Kurdish population, their historical and current efforts to create autonomy. We pay particular attention to the role of the Kurds in the fight against the Islamic State in Iraq and Syria. The last part of the paper deals with Turkey's relationship to the Autonomous Region of Rojava, in Syria, and the causes of the Turkish military intervention to create a "safe zone" of 32 km across the border of Syria with Turkey. The conclusion is devoted to the prospect of creating an independent Kurdistan.

Key words: The Kurds, the Middle East, the fight against the Islamic State, the creation of a "safe zone" on the border of Syria and Turkey

JEL: K33

Úvod

Kurdi patria k indoeurópskemu etnosu. Od nepamäti žili na severe Mezopotámie. Ich historická vlasť sa nachádza v horských oblastiach dnešného Iraku, Iránu, Sýrie a Turecka, je označovaná ako Kurdistan. Kurdi žijú na juhovýchode Turecka, na severe Sýrie, severovýchode Iraku a severozápade Iránu. Kurdske menšiny žijú aj v Kazachstane, Libanone, Arménsku a Gruzínsku.¹ Kurdi vyznávajú niekoľko náboženstiev. Väčšinou sa hlásia k sunnitom, ale aj šiitom, jezidom, kresťanom, židom a zoroastriánom. V Kurdistane žije 25 – 30 miliónov Kurdov.² Najviac Kurdov žije v Turecku 15 – 23 mil. (18 %), v Iráne 8,1 mil. (10 %), v Iraku 7 mil. (17 %), v Sýrii 1,7 mil. (9 %).³ Kurdi sú štvrtý najväčší národ na Blízkom Východe (po Iráncoch, Turkoch a Iračanoch). Kurdi sú najväčší národ na svete bez vlastného štátu.

¹ The Editors of Encyclopaedia Britannica (2019): Kurd.

² BBC. (2019a): Who are the Kurds?.

³ JAM-NEWS. (2019): Kto takiye kurdy i pochemu oni nakhodyatsya pod udarom.

V histórii bolo zaznamenaných niekoľko pokusov o vytvorenie vlastného štátu Kurdov. Po ukončení Prvej svetovej vojny a po rozpade Osmanskej ríše bola podpísaná Dohoda zo Sevres, ktorá okrem iného predpokladala vznik nezávislého Kurdistanu. Turecký parlament však odmietol túto zmluvu ratifikovať, a preto nedošlo k jej realizácii ani ku vzniku nezávislého Kurdistanu.⁴ Kurdský národ na území Kurdistanu – na území Turecka, Iránu, Iraku a Sýrie bojuje za vytvorenie autonómie. Štáty, na území ktorých Kurdi bojujú za vytvorenie nezávislého štátu Kurdistan, tieto ich snahy odmietajú.

1 Kurdi v Iraku a v Iráne

V *Iraku* žije významná kurdská menšina. Z celkového počtu obyvateľov Iraku 39,7 milióna,⁵ Kurdi tvoria asi 7 miliónov.⁶ V súlade s Ústavou z roku 2005 je Irak federácia a Kurdistan má priznanú autonómiu. Oficiálne v Iraku platia dva úradné jazyky – arabský a kurdský.⁷ Podobne ako v Turecku a v Sýrii sa snaží iracká kurdská menšina získať nezávislosť územia, na ktorom žije. Roku 2017 vyhlásila regionálna kurdská vláda v Iraku referendum. Susedné štáty a USA žiadali irackých Kurdov, aby sa referendum nekonalo. Napriek tomu sa dňa 25. 9. 2017 irackom Kurdistanu uskutočnilo referendum za nezávislosť, za ktorú hlasovalo 92 % zúčastnených občanov. Referendum bolo označené aj ako „kexit“, t. j. odtrhnutie Kurdistanu od Iraku. Výsledky tohto referenda neboli nikým uznané. Autonómia Kurdov v Iraku nebola podporená USA ani centrálnou irackou vládou. Súčasne sa prejavili mnohé vnútorné problémy medzi irackými Kurdmi. V snahe zmarit' výsledky referenda uvalila iracká vláda na región sankcie, zakázala medzinárodné finančné operácie a medzinárodné letecké spojenie s oblasťou. K sankciám sa pridalo i Turecko a Irán. V polovici októbra 2017 uskutočnila iracká armáda operáciu za navrátenie kontroly nad kurdskými regiónmi, ktoré vyhlásili autonómiu. Predstavitelia irackých Kurdov prejavili ochotu rokovať s centrálnou vládou a zmraziť výsledky referenda. Irán a Turecko sa obávali, že úspešné referendum povedie k analogickým krokom i u ich kurdskeho obyvateľstva. Rovnaké obavy mala i Sýria.

⁴ Moderní dějiny. (2009): Turecko podpsalo v Sevres mírovou smlouvu.

⁵ World Population Review. (2019a): Iraq Population 2020.

⁶ BEŇ, E. (2019): Kurdska avtonomiya: na smenu nadezhdam prishol novyy krizis.

⁷ Constituteproject. (2019): Iraq's Constitution of 2005.

Výsledkom referenda a následného postoja centrálnej vlády a susedných štátov bolo zotrvanie irackého Kurdistanu ako súčasť federácie v Iraku.

Na území irackého Kurdistanu v okolí mesta Kirkúk sa nachádzajú tretie najvýznamnejšie ložiská ropy v Iraku, ktoré sú odhadované na 13,5 mld barelov.⁸ Ťažba a predaj ropy sú základom pre ekonomickú samostatnosť irackého Kurdistanu. Toto územie je ekonomicky významné i pre centrálnu vládu.

Na území irackého Kurdistanu operujú kurdské milície Pašmerga (= ten, kto čelí smrti), ktorých história sa začína ešte koncom 19. storočia. Pašmerga zohrala významnú úlohu pri porážke Islamského irackého a sýrskeho štátu (ISIS) v Iraku, ktorý bol vyhlásený v roku 2013 islamskými bojovníkmi.⁹ Kurdské milície Pašmerga boli boji proti Islamskému štátu vyzbrojované aj USA. Pašmerga bola spojencom Západu. Po prípadnom vyhlásení samostatnosti Kurdistanu a stiahnutí kurdských milícií pašmergov, by bol bývalý boj proti Islamskému štátu oslabený.

V Iráne žije tiež početná kurdská menšina. Obyvateľstvo Iránu tvorí 83,5 mil.¹⁰ z toho Kurdi tvoria asi 10 % obyvateľstva. Počas Druhej svetovej vojny, keď ZSSR okupoval časť Iránu, bol v roku 1941 vytvorený na území Iránu prvý kurdský nezávislý štát Kurdska republika Mahabad (1941 – 1946).¹¹ Po odchode vojsk ZSSR z územia Iránu v roku 1946 Kurdska republiku iránsky šach zrušil. V roku 1979 Kurdi v Iráne podporili islamskú revolúciu. V roku 1979 bolo územie iránskeho Kurdistanu krátko pod kontrolou Kurdov.¹² Režim mullokracie však Kurdov nepodporuje.¹³

2 Kurdi v Turecku

V Turecku žije z celkového počtu 84 miliónov obyvateľstva¹⁴ 15 – 23 mil. Kurdov. Ich počet nie je možné jednoznačne určiť. Mnohí obyvatelia Turecka sa dodatočne hlásia k svojmu kurdskému pôvodu, a preto sa ich počet môže zväčšovať. Rôzne zdroje udávajú rozmedzie v počte kurdského obyvateľstva Turecka. Ako sme už uviedli, po zániku Osmanskej ríše malo kurdské obyvateľstvo nádej na vznik samostatného štátu. Táto nádej sa však nenaplnila. Po vzniku Tureckej republiky v roku 1923 sa vláda snažila eliminovať vplyv Kurdov v Turecku. Kurdov prestali považovať za samostatný národ. Boli označení ako horskí Turci. Boli im upierané všetky práva národa, keď nemali vlastné kurdské školy, rozhlasové a televízne vysielanie v rodnom jazyku. Kurdi nemohli svoj jazyk používať ani na verejnosti.

Kurdská otázka bola pre Turecko jednou z najpálčivejších politických otázok v 20. storočí. Tureckí Kurdi bojovali od vzniku tureckého štátu za svoje národné práva a nevzdali sa samostatného kurdského štátu dodnes. Ich snahy sa zintenzívnili so vstupom do politiky Abdullahu Ocalana, ktorý je kľúčovou postavou v boji za autonómiu Kurdov v Turecku. V roku 1978 založil Kurdska stranu pracujúcich (KSP).¹⁵ A. Ocalan bol pôvodne marxista – maoista. Neskôr sa priklonil k anarchizmu a libertariánskeho socializmu.¹⁶ Kurdska strana pracujúcich viac ako tridsať rokov bojuje za nezávislý Kurdistan na juhovýchode Turecka. Pod vedením A. Ocalana boli uskutočnené mnohé teroristické akcie, pri ktorých zahynuli tisíce občanov, v dôsledku čoho bola KSP vyhlásená v mnohých štátoch za teroristickú organizáciu (Turecko, USA, niektoré európske štáty). Od začiatku 21. storočia dochádza k liberalizácii postavenia

⁸ PETKOVA, M. (2018): Why is oil-rich Kirkuk so poor?

⁹ WILSON CENTER. (2019): Timeline: the Rise, Spread, and Fall of the Islamic State.

¹⁰ WORLDOMETER. (2019a): Iran Population.

¹¹ MUFID, A. (2011): Mahabad – the first independent Kurdish republic.

¹² THE EDITORS OF ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. (2019): Mahābād.

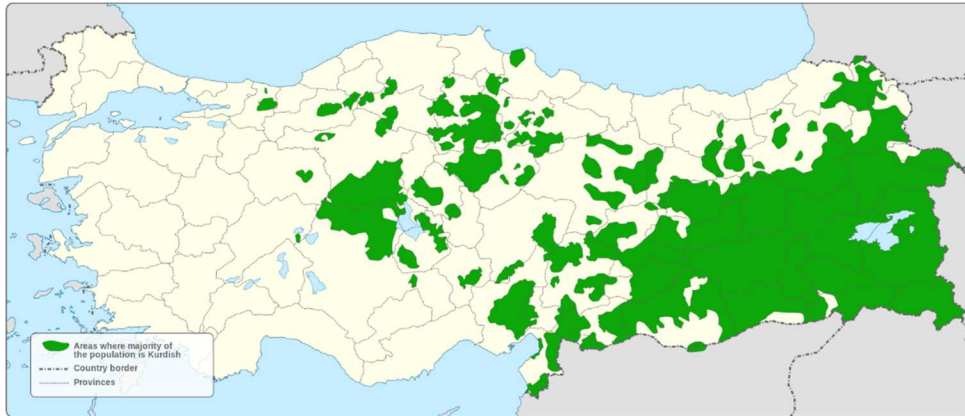
¹³ YUNUCOV, P. (2019): Iran: Pobeda mullokratii.

¹⁴ WORLDOMETER. (2019b): Turkey Population.

¹⁵ THE EDITORS OF ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. (2019): Kurdistan Workers' Party.

¹⁶ LEEZENBERG, M. (2016): The Ambiguities of Democratic Autonomy: The Kurdish movement in Turkey and Rojava. Southeast European and Black Sea Studies.

Kurdov v tureckej spoločnosti pod vplyvom vnútorných požiadaviek kurdskeho obyvateľstva, ale aj pod tlakom medzinárodného spoločenstva, najmä Európskej únie, keď sa Turecko začalo reálne uchádzať o členstvo v EÚ. Liberalizácia sa týkala iba kultúrnych požiadaviek, nie však otázky prípadnej autonómie. V roku 2016 boli opäť práva Kurdov v Turecku obmedzené. Bolo zrušené vysielanie kurdských médií, 11 tisíc kurdských učiteľov bolo prepustených z práce, 24 starostov Kurdov bolo nahradených úradníkmi menovanými vládou.¹⁷

3 Kurdi v Sýrii

Sýria je ďalším štátom Blízkeho Východu, kde je široko zastúpená kurdska menšina. V Sýrii žije v súčasnosti 17, 3 mil. obyvateľov.¹⁸ Na severovýchode Sýrie – v sýrskom Kurdistanu – žije 1,5 – 2 mil. Kurdov. Pôvodne boli Kurdi v Sýrii potláčaný národ. Strana BAAS (Socialistická strana arabskej obrody) sa riadila sekulárnou ideológiou arabskeho nacionalizmu a socializmu,¹⁹ kde nebolo miesto pre národnostné a náboženské menšiny, ani pre Kurdov.

Kurdi nepodporili protivládne povstanie proti Baššarovi al-Asádovi v roku 2011 inšpirované udalosťami v severnej Afrike označované ako Arabská jar.²⁰ Po obsadení časti územia bojovníkmi islamského štátu na severovýchode Sýrie obsadili v rokoch 2012 – 2013 Kurdi veľkú časť severovýchodu Sýrie a kontrolovali asi ¼ územia štátu. V roku 2014 vytvorili Rojavu (v preklade Západ slnka) Autonómnu samosprávu Severnej a Východnej Sýrie. Rojava je jedna zo 4 častí Kurdistanu. Autonómna oblasť Rojava predstavuje experiment vybudovania spoločnosti na princípoch sekularity, demokracie a rodovej rovnosti. Na tomto území nežijú iba Kurdi, ale i iné národy – Arabi, Arméni, Asýrijci, Turkomani – a snažia sa o vytvorenie autonómie.²¹ V sýrskom Kurdistanu má tamojšia vládnuca Demokratická strana (kurdska) 80 % podporu obyvateľstva.²² Centrálna vláda v Damašku odmieta kurdska samosprávu a snaží sa o obnovenie svojho vplyvu v Rojave.

Keď bojovníci Islamského štátu obsadili východnú časť Sýrie a západnú časť Iraku a vytvorili ISIS,²³ v medzinárodnej koalícii bojovali občania 72 krajín (vrátane Slovenska) proti džihádismu.²⁴ Okrem síl medzinárodnej koalície významnú úlohu v porážke islamského

¹⁷ JAM-NEWS. (2019): Kto takiye kurdy i pochemu oni nakhodyatsya pod udarom.

¹⁸ World Population Review. (2019b): Syria Population 2020.

¹⁹ TASR. (2016): Predohrou k súčasnému konfliktu v Sýrii bolo povstanie sunnitov.

²⁰ BBC. (2016).

²¹ THE ECONOMIST. (2019): The Kurds are creating a state of their own in northern Syria.

²² ATANESYAN, G. (2019): Kto takiye kurdy? Feministy, pobediteli IG i razdelenny narod.

²³ NYE, J. S. (2015): Ako bojovať proti Islamskému štátu.

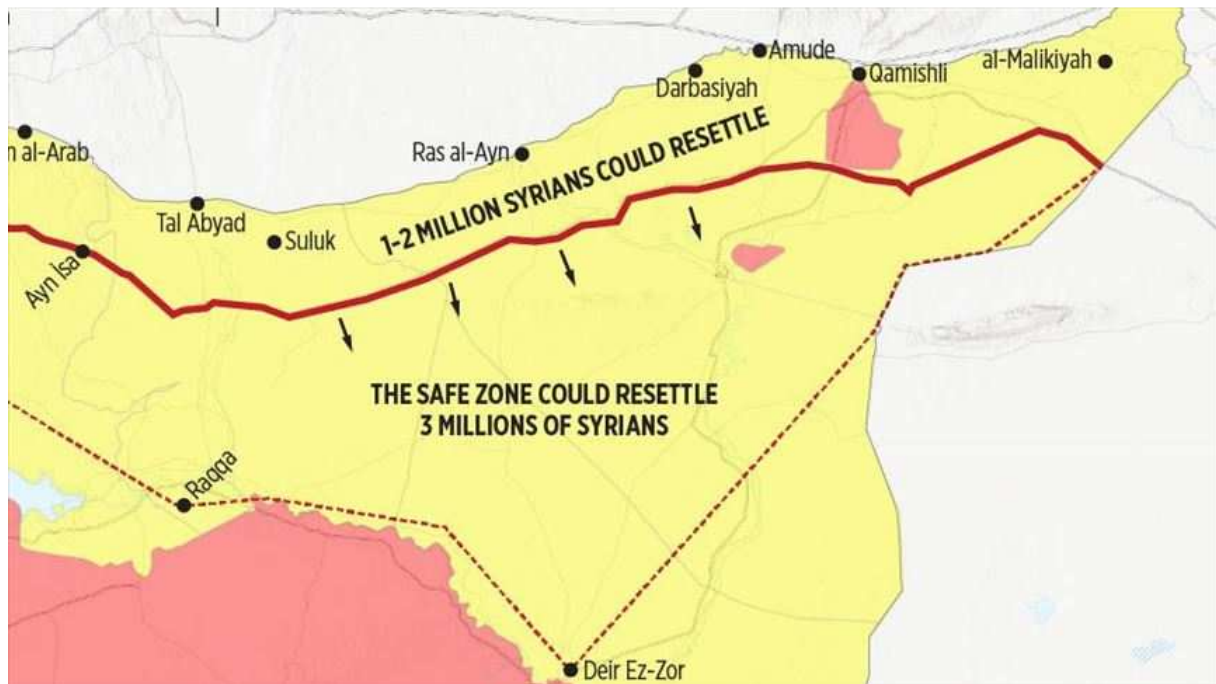
²⁴ STERLING, A. (2017): Oslobodenie Mosul a boj proti Islamskému štátu.

„protoštátu“ (po vyhlásení kalifátu) na území Sýrie a Iraku²⁵ zohralo i nasadeniu YPG (sýrskych kurdských oddielov ľudovej obrany) a irackých vojenských jednotiek Pašmerga.

V boji proti Islamskému štátu boli Kurdi (Pašmerga a YPG) spojencami USA. Americký prezident Donald Trump vyhlásil, že „Kurdi sú dobrí bojovníci.“²⁶ Kurdske jednotky nemali vlastné letectvo ani delostrelectvo, zabezpečovali pozemné operácie proti Islamskému štátu, USA zabezpečovali letecké operácie.²⁷ Islamský štát sa stal pre Kurdov hlavným nepriateľom. Pod vedením USA vznikli Sýrske demokratické sily, ktorých hlavnou súčasťou boli Kurdi. Sýrske demokratické sily dobyli 17. októbra 2018 Rakku, ktorá bola hlavným sídlom džihádistov v Sýrii. Treba poznamenať, že od začiatku konfliktu v Sýrii v roku 2011 bojovali Kurdi predovšetkým za seba. Nespájali sa ani s opozíciou ani s režimom Baššara al-Asada.

4 Turecko a Kurdi v Sýrii

Snaha Kurdov v štátoch Blízkeho východu o vytvorenie nezávislého štátu či aspoň autonómie neustáva v Sýrii ani v Iraku. Najväčším nepriateľom Kurdov v regióne je Turecko. Odtrhnutie časti tureckého územia v prospech autonómie Kurdistanu je pre tureckých predstaviteľov neprijateľné. Turecko kategoricky odmieta vytvorenie nezávislosti na území obývanom Kurdmi na území Sýrie. Turecko považuje sýrskych Kurdov za spojencov Kurdskej strany pracujúcich., ktorí bojujú za nezávislosť Kurdistanu.²⁸

Turecký prezident Regip Erdogan vyzval svetové spoločenstvo, aby uznali Kurdskej strane pracujúcich za rovnaké nebezpečenstvo pre mier ako Islamský štát.²⁹ Označil kurdských bojovníkov za hrozbu pre mier v regióne, hrozbu pre demokraciu, ľudské práva a pre právny štát. Turecko pokladá aktivity Kurdov v Sýrii za pokus o vytvorenie teroristického štátu na južných hraniciach Turecka.

²⁵ WILSON CENTER. (2019): Timeline: the Rise, Spread, and Fall of the Islamic State.

²⁶ YOUTUBE. (2018): Trump says Kurds are 'good fighters'.

²⁷ ATANESYAN, G. (2019): Kto takiye kurdy? Feministy, pobediteli IG i razdelenny narod.

²⁸ Abdullah Öcalan je od roku 1999 v doživotnom väzení na ostrove Imrali.

²⁹ IZVESTIYA. (2019): Erdogan prizval mirovoye soobshchestvo priravnyat' boyevyye formirovaniya kurdiv k IG.

Od 9.10.2019 prebieha tureckej armády v Sýrii pod názvom „Prameň mieru.“³⁰ Operácia tureckej armády v pohraničných oblastiach Sýrie má dva ciele – vytvoriť na hranici so Sýriou 32 km širokú „bezpečnú zónu“ medzi Tureckom a oblasťou kontrolovanou Kurdami, druhým cieľom je presídliť 2 milióny utečencov, ktorí opustili Sýriu a nachádzajú sa v utečeneckých táboroch Turecku.³¹ Letecké útoky tureckej armády zničili mnohé mestá a dediny, v dôsledku čoho muselo byť presídlených 300 tisíc obyvateľov. Kurdske jednotky kontrolujú zajatecké tábory a držia v zajatí 12 000 bojovníkov islamského štátu.³² Po útokoch tureckej armády sa mnohým z nich sa podarilo z táborov utiecť. Útok tureckej armády na severe Sýrie odsúdili USA, Európska únia a mnohé ďalšie štáty. Napriek tomu turecká armáda pokračuje v dosiahnutí svojho cieľa.

Záver

Postavenie Kurdov v regióne, ktorý predstavuje ich historickú vlasť, je zložitý. Ako už bolo uvedené, Kurdi sú najväčší národ, ktorý nemá svoj vlastný nezávislý štát. Väčšina Kurdov žije na území štyroch štátov na Blízkom východe - v Turecku, Iraku, Iráne a Sýrii. Kurdi sa podieľali významnou mierou na porážke Islamského štátu v Iraku a v Sýrii. Boj Kurdov proti Islamskému štátu sa označuje za ich jedinú alternatívu pre uchovanie vlastnej existencie. V boji proti Islamskému štátu sa však aj Irak aj Sýria ukázali ako slabé štáty. Bez Kurdov by nad bojovníkmi Islamského štátu nezmohli. Za dve desaťročia si Kurdi zvýšili svoje národné povedomie. V boji proti Islamskému štátu získali globálnu legitimitu a popularitu.³³

Najväčším nepriateľom Kurdov v regióne je Turecko, ktoré sa najviac obáva vzniku samostatného štátu Kurdistan. Pre Turecko by to znamenalo, že by sa muselo vzdať veľkej časti svojho územia a veľkej časti svojho obyvateľstva, čo by významne oslabilo jeho politický, vojenský i hospodársky vplyv nielen v regióne, ale i vo svete. Turecký prezident Regip Erdogan vyzýva svetové spoločenstvo, aby vyhlásili Oddiely ľudovej samoobranu (YPG) v Sýrii za teroristickú organizáciu. Z obavy pred vplyvom sýrskych Kurdov sa Turecko rozhodlo, že „posunie“ hranicu s územím kontrolovaným sýrskymi Kurdmi o 32 km smerom na juh. V októbri 2019 turecká armáda zaútočila na pozície Kurdov. Napriek tomu, že mnohé štáty svetového spoločenstva odsúdili turecký útok na kurdske pozície v Sýrii, najmä pre dvoch najvýznamnejších svetových hráčov – USA a Rusko je strategické partnerstvo s Tureckom dôležitejšie, ako riešenie otázky mieru na severe Sýrie, ktorú obývajú Kurdi.

Kroky k vzniku samostatného štátu Kurdistanu sa zase oddialil. Pre väčšinu Kurdov je otázka vzniku vlastného štátu otázkou času. Vznik vlastného štátu je v súčasnosti opäť projekt odložený na neurčito. Mnohí analytici však tvrdia, nech „Kurdi svoj štát majú, zaslúžia si ho.“ Treba s nimi súhlasiť.

Použitá literatúra:

1. ATANESYAN, G. (2019): Kto takiye kurdy? Feministy, pobediteli IG i razdelenny narod. Dostupné na internete: <https://www.bbc.com/russian/features-50101258>.
2. BBC. (2016): Syria: The story of the conflict, 11. 3. 2016. Dostupné na internete: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26116868>.
3. BBC. (2019a): Who are the Kurds?, 15. 10. 2019. Dostupné na internete: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-29702440>.
4. BBC. (2019b): Chem Turtsii meshayut siriyskiye kurdy?, 9. 10. 2019. Dostupné na internete: <https://www.bbc.com/russian/features-49978670>.

³⁰ TOPKY (2019): Turecko zasiahlo v rámci operácie Prameň mieru 181 teroristických cieľov, vyhrážka od Trumpa.

³¹ MALIK, K. (2019): Syria's Kurds dreamt of a 'Rojava revolution'. Assad will snuff this out.

³² BBC (2019b).

³³ BELOV, A. (2019): Syndication Bureau: smogut li kurdy perezhit' predatel'stvo Zapada?

5. BELOV, A. (2019): Syndication Bureau: smogut li kurdy perezhit' predatel'stvo Zapada? Dostupné na internete: <https://regnum.ru/news/polit/2805515.html>
6. BEŇ, E. (2019): Kurdsкая avtonomiya: na smenu nadezhdam prishol novyy krizis. Dostupné na internete: <https://newizv.ru/article/general/08-04-2019/kurdsкая-avtonomiya-na-smenu-nadezhdam-prishel-novyy-krizis>.
7. Constituteproject. (2019): Iraq's Constitution of 2005, 25. 11. 2019. Dostupné na internete: https://www.constituteproject.org/constitution/Iraq_2005.pdf?lang=en.
8. Izvestiya. (2019): Erdogan prizval mirovoye soobshchestvo priravnyat' boyevyye formirovaniya kurdov k IG. Dostupné na internete: <https://iz.ru/935873/2019-10-24/erdogan-prizval-mirovoe-soobshchestvo-priravniat-boevye-formirovaniia-kurdov-k-ig>.
9. JAM-NEWS (2019): Kto takiye kurdy i pochemu oni nakhodyatsya pod udarom. Dostupné na internete: <https://jam-news.net/%D0%BA%D1%82%D0%BE-%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%B8%D0%B5-%D0%BA%D1%83%D1%80%D0%B4%D1%8B-%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B5%D0%BC%D1%83-%D0%BE%D0%BD%D0%B8-%D0%BD%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%8F%D1%82%D1%81%D1%8F/?lang=ru>.
10. LEEZENBERG, M. (2016): The Ambiguities of Democratic Autonomy: The Kurdish movement in Turkey and Rojava. *Southeast European and Black Sea Studies*, 16(4), 671-690. <https://doi.org/10.1080/14683857.2016.1246529>
11. MALIK, K. (2019): Syria's Kurds dreamt of a 'Rojava revolution'. Assad will snuff this out, 27. 10. 2019. Dostupné na internete: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/oct/27/syria-kurds-dreamt-of-rojava-revolution-assad-will-snuff-this-out>.
12. Moderní dějiny (2009): Turecko podepsalo v Sevres mírovou smlouvu, 1. 1. 2009. Dostupné na internete: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/256-kalendarium/>.
13. MUFID, A. (2011): Mahabad – the first independent Kurdish republic. In: *The Kurdistan Tribune*, 12. 6. 2011. Dostupné na internete: <https://kurdistantribune.com/mahabad-first-independent-kurdish-republic/>.
14. NYE, J. S. (2015): Ako bojovať proti Islamskému štátu. In: *Hospodárske noviny* 14. 9. 2015. Dostupné online: <https://komentare.hnonline.sk/komentare/542719-ako-bojovat-proti-islamskemu-statu>.
15. PETKOVA, M. (2018): Why is oil-rich Kirkuk so poor?, 24. 10. 2018 Dostupné na internete: <https://www.aljazeera.com/indepth/features/oil-rich-kirkuk-poor-181023230125504.html>.
16. STERLING, A. (2017): Oslobodenie Mosul a boj proti Islamskému štátu, 24. 7. 2017. Dostupné na internete: <https://sk.usembassy.gov/sk/oslobodnie-mosulu-boj-proti-islamskemu-statu/>.
17. TASR. (2016): Predohrou k súčasnému konfliktu v Sýrii bolo povstanie sunnitov, 13. 3. 2016. Dostupné na internete: <https://www.teraz.sk/vojna-v-syrii/predohrou-k-sucasnemu-konfliktu/186661-clanok.html>.
18. *The Economist*. (2019): The Kurds are creating a state of their own in northern Syria, 23. 5. 2019. Dostupné na internete: <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2019/05/23/the-kurds-are-creating-a-state-of-their-own-in-northern-syria>.
19. The Editors of Encyclopaedia Britannica (2019): Kurdistan Workers' Party. In: *Encyclopaedia Britannica*. Dostupné na internete: <https://www.britannica.com/topic/Kurdistan-Workers-Party>.
20. The Editors of Encyclopaedia Britannica. (2019): Kurd. In: *Encyclopaedia Britannica*, 17. 12. 2019. Dostupné na internete: <https://www.britannica.com/topic/Kurd>.

21. The Editors of Encyclopaedia Britannica. (2019): Mahābād. In: Encyclopaedia Britannica. Dostupné na internete: <https://www.britannica.com/place/Mahabad>.
22. Topky. (2019): Turecko zasiahlo v rámci operácie Prameň mieru 181 teroristických cieľov, vyhrážka od Trampa, 10. 10. 2019 Dostupné na internete: <https://www.topky.sk/cl/11/1830041/Turecko-zasiahlo-v-ramci-operacie-Pramen-mieru-181-teroristickych-cielov--vyhradzka-od-Trumpa>.
23. Wilson Center (2019): Timeline: the Rise, Spread, and Fall of the Islamic State, 28.10.2019. Dostupné na internete: <https://www.wilsoncenter.org/article/timeline-the-rise-spread-and-fall-the-islamic-state>.
24. World Population Review (2019a): Iraq Population 2020. Dostupné na internete: <http://worldpopulationreview.com/countries/iraq-population/>.
25. World Population Review (2019b): Syria Population 2020. Dostupné na internete: <http://worldpopulationreview.com/countries/syria-population/>.
26. Worldometer (2019a): Iran Population. Dostupné na internete: <https://www.worldometers.info/world-population/iran-population/>.
27. Worldometer (2019b): Turkey Population. Dostupné na internete: <https://www.worldometers.info/world-population/turkey-population/>.
28. Youtube (2018): Trump says Kurds are 'good fighters'. Dostupné na internete: <https://www.youtube.com/watch?v=z7dG65KGh7Y>.
29. YUNUCOV, P. (2019): Iran: Pobeda mullokratii. Dostupné na internete: <https://www.kontinent.org/article.php?aid=47e2edb7f04f4>.

Kontakt:

Dr. h. c. prof. Ing. Ľudmila Lipková, CSc.

Fakulta medzinárodných vzťahov

Ekonomická univerzita v Bratislave

Dolnozemska cesta 1/b

852 35 Bratislava 5

Slovenská republika

e-mail: ludmila.lipkova@euba.sk

OZBROJENÉ KONFLIKTY Z POHLĀDU MEDZINĀRODNĚHO PRĀVA

ARMED CONFLICTS FROM THE PERSPECTIVE OF INTERNATIONAL LAW

Stanislav Mráz

Fakulta medzinĀrodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemská cesta 1/b,
852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: stanislav.mraz@euba.sk

Súčasnĕ medzinĀrodnĕ humanitĀrne prĀvo rozlišuje konflikty medzinĀrodnĕ a vnútroštĀtne a na ne uplatňuje rĕzne súbory noriem a využíva rĕzne inštitúty. Autor vo svojom príspevku venuje pozornosť klasifikácii týchto konfliktov a zvlĀštnym rysom ich jednotlivých typov a zároveň rieši i otázky zodpovednosti za protiprĀvne konanie či už jednotlivcov alebo štĀtnych orgĀnov.

Kľúčové slová: Ozbroyený konflikt, medzinĀrodnĕ humanitĀrne prĀvo, občianska vojna, kombatanti, medzištĀtny konflikt

Current international humanitarian law distinguishes between international and national conflicts and applies different sets of standards to them and uses different institutes. In his contribution, the author pays attention to the classification of these conflicts and the specific features of their individual types, while also addressing issues of liability for unlawful conduct, whether by individuals or state authorities.

Key words: Armed conflict, international humanitarian law, civil war, combatants, interstate conflict

JEL: K33

Úvod

Na medzinĀrodnej konferencii OSN o ľudských prĀvach, konanej v roku 1968 v TeherĀne, ktorá poukĀzala na vzĀjomnĕ vĀzby medzi ľudskými prĀvami a ozbrojeným konfliktom sa konštatovalo, že „mier je prvou podmienkou dodržiavania ľudských prĀv pričom vojna je ich negáciou“ (rezolúcia VZ OSN č. 2444 zo dňa 19. 12. 1968). Nášmu vzĀjomne prepojenĕmu svetu stále chýba mnoho súčastí pre jeho stabilitu. Následkom toho môžu jednotlivci, skupiny, alebo národy beztrešne páchať závaŹné zločiny proti ľudskosti a uchyl'ovať sa k nezákonnĕmu pouŹitiu sily, aby tak vyriešili rozpory, ktoré sa im zdajú byť neriešiteľné. Súčasný svet akosi nereflektuje na to, že zákon a prĀvo je lepšie ako vojna a že systém medzinĀrodnĕho humanitĀrneho prĀva je zĀmerne porušovaný v prospech niektorých jednotlivcov, štĀtov a organizácií.

1 Jednotlivĕ druhy ozbrojených konfliktov

Ozbroyenĕ konflikty je možné klasifikovať rĕznymi spôsobmi. Pre humanitĀrne prĀvo je relevantná klasifikácia na konflikty medzinĀrodnĕ a konflikty vnútroštĀtne. Existujú dva odlišné názory na to, akĕ kritĕrium toto rozlíšenie vlastne odrĀŹa. Prvý názor sa hlĀsi ku kritĕriu teritoriĀlného rozsahu, pokiaľ konflikt prebieha na území jedného štĀtu, je vnútroštĀtny pokiaľ na území dvoch alebo viacerých štĀtov, je medzinĀrodný. Druhý názor vychĀdza z kritĕria strán v konflikte; ak sú nimi štĀty, má konflikt medzinĀrodný charakter, ak jedna zo strán je neštĀtna

povstalecká skupina¹ ide o konflikt vnútroštátny. Rozlíšenie oboch základných typov ozbrojených konfliktov má v medzinárodnom humanitárnom práve zásadný význam. Na každý typ sa totiž aplikuje iný právny režim. Zatiaľ čo medzinárodné ozbrojené konflikty sú regulované všetkými štyrmi Ženevskými dohovormi z roku 1949, Dodatkovým protokolom I z roku 1977 a všetkými zmluvami haagskeho práva, na vnútroštátne ozbrojené konflikty sa vzťahuje len spoločný článok 3 Ženevských dohovorov, niektoré zmluvy haagskeho práva a v prípade konfliktu vyššej intenzity Dodatkový protokol II z roku 1977.

Dôležitými vojenskými konfliktmi v súčasnosti sú tzv. občianske vojny (vnútroštátne ozbrojené konflikty). Pod týmto označením môžu byť konflikty rôzneho druhu, vzájomne sa líšiace svojou intenzitou, zúčastnenými aktérmi, dôvodmi začatia, cieľmi a pod. Tieto *vnútroštátne ozbrojené konflikty* prebehli za posledné obdobie v mnohých krajinách ako napr. Mozambik, Libanon, Jemen, Nigéria, Angola, Čad, Nikaragua, Afganistan, Juhoslávia, Somálsko a dnes aj v Sýrii. V mnohých týchto krajinách došlo v určitej etape k internacionalizácii na základe cudzej intervencie alebo zásahu jednotiek OSN a tak ich režim nebol jednoznačný.

Medzinárodné humanitárne právo dlhú dobu nemalo zjednotený názor na vnútroštátny ozbrojený konflikt. Spoločný článok 3 Ženevských dohovorov hovorí o „ozbrojenom konflikte, ktorý nemá medzinárodný charakter a vznikne na území niektorej z Vysokých zmluvných strán“, avšak ďalej ho nešpecifikuje. Z článku nevyplýva ani to, medzi kým alebo medzi akými stranami sa má alebo môže konflikt odohrávať, a tiež ani to, či záleží alebo nezáleží na intenzite bojov, na vojenskej organizácii jednej alebo druhej strany.

Definícia obsahuje tri znaky, ktoré spolu musia byť prítomné. Jedná sa o intenzitu bojov, ich dlhé trvanie a organizovanosť strán v konflikte. Týmito znakmi sa vnútroštátne ozbrojené konflikty odlišujú od vnútorných nepokojov a napätí. Pod týmito rozumieme „situácie, v ktorých bez toho, že by sa jednalo o ozbrojený konflikt v pravom slova zmysle, dochádza na území určitého štátu k stretnutiam, ktoré sa vyznačujú určitým stupňom závažnosti a trvania a sú spojené s prejavmi násilia.“²

V podstate je možné konštatovať, že vnútroštátny ozbrojený konflikt je „konflikt vojenského typu, ktorý vykazuje určitú intenzitu a má kolektívny ráz, pretože sa dotýka života celej spoločnosti vo vnútri štátu.“³ Nevyžaduje sa výkon teritoriálnej kontroly zo strany neštátnej povstaleckej skupiny ani jej formálne uznanie za bojujúcu stranu. Vnútroštátne ozbrojené konflikty sa ďalej vnútorne delia podľa bojujúcich strán, intenzity a právneho režimu. Podľa bojujúcich strán sa rozlišujú konflikty vertikálne, pri ktorých jednou z bojujúcich strán je legálna vláda a druhou povstalcami, a konflikty horizontálne, v ktorých proti sebe bojujú iba ozbrojené skupiny neštátneho charakteru. Podľa svojej intenzity sa vnútroštátne konflikty delia na konflikty vyššej intenzity, v ktorých neštátna povstalecká skupina kontroluje časť územia štátu a konflikty nižšej intenzity, kedy ku teritoriálnej kontrole nedochádza. Podľa právneho režimu je možné rozlišovať konflikty upravené spoločným článkom 3 Ženevských dohovorov či už horizontálnych alebo vertikálnych majúcich spravidla menšiu intenzitu a konfliktmi podliehajúcimi navyše Dodatkovému protokolu II z roku 1977, ktoré vždy sú vertikálne a majú vyššiu intenzitu.

Na rozhraní medzi vnútroštátnymi a medzinárodnými ozbrojenými konfliktami sa nachádzajú *zmedzinárodnené ozbrojené konflikty*. Ide o konflikty, ktoré majú pôvodne vnútroštátny charakter, avšak v určitom momente dochádza k ich faktickej alebo právnej internacionalizácii, v dôsledku ktorej sa na ne následne aplikujú normy vytvorené pre medzinárodné ozbrojené konflikty, prípadne tu platí zmiešaný právny režim. V širšom slova

¹ ZAGVELD, L.: *Accountability of Armed Opposition Groups in International Law*. Cambridge University Press, 2002, s. 136.

² MOREILLON, J.: *Le Comité international et la protection des détenus politiques*. Geneve: CICR 1973, s. 303.

³ KOLB, R.: *Ius in bello. Le droit international des conflits armés*. Bruxelles: Bruylant, 2003, s. 81, par. 161.

zmysle, je možné rozlišovať internacionalizáciu subjektívnu, ku ktorej dochádza z vôle všetkých strán konfliktu a internacionalizáciu objektívnu, ktorá je dôsledkom fakticky premeny podoby ozbrojeného konfliktu.

Konflikty s cudzou intervenciou sú také ozbrojené konflikty, pri ktorých „jeden alebo viacero štátov zasahujú svojimi ozbrojenými silami v prospech niektorej z bojujúcich strán vnútroštátneho konfliktu⁴ alebo „dva prípadne viacero štátov zasahujú svojimi ozbrojenými silami každý v prospech inej strany.“⁵ I keď k zásahom do vnútorných záležitostí iných štátov dochádzalo už aj v minulosti, po rozpade bipolárneho sveta výrazne vzrástol ich počet. Angažovanosť tretích krajín v občianskych vojnách pokračuje ako potvrdili udalosti v bývalej Juhoslávii, v Demokratickej republike Kongo, Líbyi, Jemene, Sýrii.

Pramene medzinárodného humanitárneho práva konflikty s cudzou intervenciou zvlášť neupravujú. Koncom minulého storočia sa spočiatku pozornosť zameriavala na legálnosť intervencie ako takej, t. j. na aspekty *ius ad bellum*, a až neskôr sa presunula k aspektom *ius in bello*, teda k právnemu režimu, ktorý sa na dané konflikty aplikuje. V tomto smere sa postupne sformovali tri hlavné prístupy. Prvý trvá na zachovaní režimu vnútroštátnych ozbrojených konfliktov, ďalší presadzuje úplnú právnú internacionalizáciu konfliktu a tretí sa prikláňa k zmiešanému režimu. Najväčšiu podporu získal tretí prístup, ktorý konflikt s cudzou intervenciou pre účely právnej kvalifikácie rozkladá na zväzok bilaterálnych konfliktov, a síce konflikt medzi vládou a povstalcami, ktorý sa riadi režimom vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu, konflikt medzi vládou a cudzím štátom zasahujúcim na strane povstalcov, pre ktorý platí režim ozbrojeného medzinárodného konfliktu, konflikt medzi povstalcami a cudzím štátom zasahujúcim na strane vlády, ktorý má opäť vnútroštátny charakter a konflikt medzi dvomi cudzími štátmi zasahujúcim na rôznych stranách konfliktu, ktorý má medzinárodnú povahu. Názorne to vidíme na konflikte prebiehajúcim v Sýrii.

Tento prístup podporil v roku 1986 i Medzinárodný súdny dvor pri rozhodovaní v prípade „Vojenskej a polovojskej činnosti v Nikaragui a proti nej,“⁶ ktorý v súlade s ním rozlíšil v rámci konfliktu v Nikaragui vnútroštátny konflikt medzi vládou a jednotkami *contras* a medzinárodný konflikt medzi Nikaraguou a USA. Výhodou tohto postupu je to, že odráža reálnu situáciu na bojisku a dovoľuje zohľadniť ako cudziu intervenciu tak i účasť neštátnych aktérov.

Zdá sa, že doposiaľ stále dominuje zmiešaný prístup ku konfliktu s cudzou intervenciou. Zostáva otázkou, či tento trend bude zosilňovať a vyústi napr. do úplnej internacionalizácie daného typu konfliktov alebo naopak, zoslabne a opäť sa presadí zmiešaný prístup. Ďalšie nejasnosti sa týkajú vymedzenia samotného pojmu „cudzia intervencia,“ ktorý býva niekedy zužovaný len na otvorené zapojenie vojsk cudzieho štátu (Kosovo 1999, Afganistan 2001) zatiaľ čo inokedy býva pod neho zaraďované i vysielanie vojenských poradcov, ak sa bezprostredne zúčastňuje vojenských operácií na základe poverenia svojho štátu, alebo podpora paravojenských alebo teroristických skupín konajúcich na území štátu podporovaných iným štátom.

Ozbrojené konflikty spravidla nemajú statický charakter a v priebehu vývoja medzinárodného spoločenstva prechádzajú rôznym vývojom. Tieto faktické premeny kladú pred medzinárodné humanitárne právo stále nové výzvy, s ktorými sa musí vyrovnávať. V súčasnosti vyvolávajú najväčšie ťažkosti nové konflikty a to *konflikty zvnútroštátné* a *konflikty spojené s bojom proti terorizmu*. Tieto konflikty vykazujú určité samostatné rysy, ktorými sa odlišujú od klasických medzinárodných i vnútroštátnych ozbrojených konfliktov a z toho dôvodu je niekedy ťažké ich zaradiť do tradične zaužívaného delenia.

⁴ VERRI, P.: Dictionnaire du droit international des conflits armés. Geneva: CICR, 1988, s. 37.

⁵ Tamtiež.

⁶ ICJ, Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua, Nicaragua v. United States of America, Judgement, 27. 6. 1986, ICJ Reports 1986, par. 219.

Ako nové druhy konfliktov sa súhrnne označujú dva zvláštne typy vnútroštátnych ozbrojených konfliktov, ktoré sa objavili po ukončení studenej vojny. Jedná sa o *konflikty identitárne a anarchické*. Identitárne ozbrojené konflikty sú ozbrojené stretnutia pri ktorých proti sebe bojujú veľké skupiny, vytvorené na základe spoločnej identity, t. j. združujúce osoby rovnakej rasy, národnosti alebo náboženstva. Sprewádza ich využívanie extrémnych prostriedkov, ako sú napríklad etnické čistky alebo akcie genocídneho typu, ktorých konečným cieľom je odstránenie nepriateľskej skupiny, vrátane nebojujúcich zložiek. Anarchické ozbrojené konflikty sa odohrávajú v prostredí rozpadajúcich sa štátov, teda územných celkov, ktoré stratili atribút štátnosti – vládu. Rozpadajúci sa štát so sebou prináša stav anarchie, v ktorom sa presadzujú najrôznejšie skupiny operujúce na teritoriálne obmedzenej časti štátneho územia. Tieto skupiny nemajú zodpovedné vedenie ani jasný program a väčšinou nesledujú politické ciele a snažia sa chaotickú situáciu využiť pre upevnenie vlastného postavenia, prípadne obohatenia.

Tieto konflikty vytvárajú dva hlavné problémy. Prvý sa dotýka aplikovateľnosti medzinárodného humanitárneho práva, keď pri nízkom stupni organizovanosti bojujúcich strán a relatívne malej intenzite bojov sa javí ako sporné. Druhý problém súvisí s aplikáciou medzinárodného humanitárneho práva a vynucovaním jeho dodržiavania. V situácii, keď sa civilné obyvateľstvo stáva cieľom bojujúcich strán a ideálnymi obeťami, musia byť dôvody porušovania noriem chápané inak ako v tradičných občianskych vojnách a odlišne musia byť koncipované taktiež kontrolné sankčné mechanizmy.

Koncepcia *zvnútroštátnených ozbrojených konfliktov* nie je zatiaľ dostatočne rozpracovaná. Ide pritom o logický doplnok paralelný s ozbrojenými zmedzinárodnenými konfliktami. Rovnako ako vnútroštátny konflikt môže dosiahnuť internacionalizáciu zásahom vonkajšieho aktéra, tak sa i konflikt medzinárodný môže „zvnútorňiť“ tým, že sa takýto aktér stiahne. Spravidla k tomu dochádza pri konfliktoch, ktoré začali ako medzinárodné stretnutia, a po výraznom víťazstve jedného štátu a zmene vlády v druhom, tieto súboje končia a nahradiť ich občianska vojna v druhom štáte. Do tejto sa zapoja aj vojská prvého štátu, ktoré ale naďalej zotrúvajú na území druhého štátu s jeho súhlasom, poprípade na pozvanie jeho vlády, ktorú predtým sám dosadil. Priamym príkladom je situácia v Iraku a Afganistane.

Zvnútroštátnené ozbrojené konflikty by mali byť podriadené režimu konfliktov vnútroštátnych. Je avšak sporné, od kedy sa tak má stať a akú váhu je potrebné pripočítať súhlasu, resp. pozvaniu novej vlády. V prvom bode je možné uvažovať o okamžiku formálneho vytvorenia novej vlády, okamžiku prvých slobodných volieb alebo od okamžiku, kedy reálnu moc v krajine získava frakcia blízka cudziemu štátu. S druhým bodom je možné sa vyrovnáť tak, že cudzí štát zostáva okupantom a ním dosadená vláda je bábková, ktorá nemá právo konať v mene okupovaného štátu, alebo tak, že táto vláda je od svojho potvrdenia v slobodných voľbách legitímnym zástupcom štátu, ktorý môže na svojom území strpieť prítomnosť a aktivity cudzích vojsk bez toho, aby sa tým obnovil vojnový stav.

Boj proti terorizmu sa zaraďuje medzi priority väčšiny štátov sveta. Jedná sa o zložitú problematiku. Svoju pozornosť by som chcel zamerať na dva aspekty týkajúce sa medzinárodného humanitárneho práva. Prvým je koncept transnacionálneho ozbrojeného konfliktu, ako sa niekedy označuje vojnový stav medzi určitým štátom a teroristickou skupinou operujúcou z územia iného štátu, napr. medzi USA a Al-Káidou. Zatiaľ čo v minulosti bol terorizmus chápaný ako záležitosť vnútornej bezpečnosti, nárast jeho aktivít a globálne pôsobenie jeho síl viedli k tomu, že dnes ho niektoré štátne považujú za vec vonkajšej obrany, ktorá logicky spúšťa aplikovateľnosť noriem medzinárodného humanitárneho práva. Objavujú sa pritom názory, že transnacionálne konflikty sa svojou povahou líšia ako od konfliktov medzinárodných a tiež aj vnútroštátnych a mali by sa stať novou samostatnou kategóriou konfliktov, v rámci ktorých by sa aplikovali iba niektoré pravidlá medzinárodného humanitárneho práva. Druhým aspektom je koncepcia vojny proti terorizmu, s ktorou prišla po

teroristických útokoch zo dňa 11. 9. 2001 administratíva amerického prezidenta G. W. Busha. Jednalo sa o všeobecné označenie pre všetky opatrenia prijímané v rámci boja proti teroristickým organizáciám, ktorým sa následne pokúšali niektorí dodať i právnu dimenziu.⁷ Vojna proti terorizmu podľa nich predstavovala komplexný ozbrojený konflikt zvláštneho typu, ktorý síce podlieha medzinárodnému humanitárnemu právu, ale normy tohto práva by bolo potrebné prispôbiť jeho zvláštnej povahe (napr. bojovníci USA by všetci boli legálni kombatanți, zatiaľ čo teroristi, a tí ktorí ich podporujú by boli nelegálni kombatanți)⁸. Táto koncepcia sa veľmi podobá transnacionálnemu ozbrojenému konfliktu, avšak na rozdiel od neho nebol prezentovaný ako podnet de lege ferenda, ale de lege lata. Z tohto hľadiska nemala a nemá v medzinárodnom humanitárnom práve akúkoľvek oporu, lebo z pohľadu tohto práva síce vojna proti terorizmu zahŕňa niektoré ozbrojené konflikty podliehajúce jeho úprave (vojna v Afganistane, Iraku) avšak mnohé realizované akcie v jeho rámci takými konfliktami nie sú a preto podliehajú bežnej mierovej úprave.

Právo ozbrojených konfliktov ako odvetvie medzinárodného práva je *podriadené normám medzinárodného práva a sankciám za ich porušenie*. V súlade s medzinárodnou zodpovednosťou, štát musí nahradiť škody, ktoré spôsobil porušením práva ozbrojených konfliktov. Medzinárodná konferencia o ochrane vojnových obetí (Ženeva, 30. 8. – 1. 9. 1993) potvrdila, že štáty, ktoré porušili medzinárodné humanitárne právo, musia nahradiť všetky odôvodnené škody.

Valné zhromaždenie OSN vo veci konfliktu v bývalej Juhoslávii uviedlo, že štáty budú zodpovedať za porušenia ľudských práv, ktorých sa dopustili ich predstavitelia ako na vlastnom území tak aj na území iných štátov. Rozsah tejto zodpovednosti v rámci ozbrojených konfliktov má svoje špecifiká, ktoré sa líšia v závislosti od toho, či je konkrétny konflikt medzinárodným alebo nie.

Princíp zodpovednosti bojujúcich štátov za konanie ich orgánov sa nachádza v článku 3 Haagskej konvencie IV z r.1907⁹ a mutatis mutandis v článku 91 Dodatkového protokolu I¹⁰ o zodpovednosti za porušenia tohto dokumentu a Ženevských konvencií. Tento princíp vo vzťahu vojnových zajatcov a civilného obyvateľstva je upravený aj v Ženevských konvenciách (3 čl. 12 a 4 čl. 29), kde sa uvádza, že štát, pod nadvládou ktorého sa nachádzajú vyššie uvedené osoby, rovnako ako aj jeho predstavitelia, zodpovedá za zaobchádzanie s týmito osobami.

Stricto sensu tieto ustanovenia sa vzťahujú len na niektoré dokumenty a kategórie osôb. Napríklad sa v nich nespomínajú ani Haagske konvencie ani Dodatkový protokol II. To však neznamená, že porušiteľ nebude zodpovedať za porušenia týchto dokumentov : nakoľko zodpovednosť vyplýva z medzinárodného práva, môže vzniknúť v dôsledku porušenia akejkoľvek normy práva ozbrojených konfliktov. Mohlo by sa zdať zbytočným podobné duplicitné sankcionovanie za porušenie medzinárodných dokumentov, avšak vzhľadom na to, že na zodpovednosť strán konfliktu sa vzťahuje všeobecné medzinárodné právo, nie je to tak. V prípade vojnového konfliktu a vylúčenia protiprávnosti konania, ktoré sú upravené v Haagskom ustanovení, Ženevských konvenciách z r. 1949 a Dodatkovom protokole I., kritéria, na základe ktorých sa stanovujú porušenia práva ozbrojených konfliktov sú zaradené do špeciálnych noriem.

Porušenia práva ozbrojených konfliktov majú za následok medzinárodnú zodpovednosť bojujúceho štátu, pokiaľ bude obvinený z jeho porušenia. Princíp zodpovednosti štátu za

⁷ YOO, J. C. – HO, J. C.: The status of terrorist. Virginia Journal of International Law, 2003, Vol. 44, No. 1, s. 207-228.

⁸ DORMAN, K.:The legal situation of “unlawful/unprivileged combatants“. International Revue of the Red Cross. March 2003, Vol.85, No. 849, s. 45-74.

⁹ Obsah článku 3 Haag.konvencie, Dokumenty ke studiu medzinárodného práva, Dr.Antonín Hobza, Praha 1931, s. 385.

¹⁰ Obsah článku 91, Ženevskej konvencie a Dodatkové protokoly, Bratislava 1992, s.232 a nasl.

činnosť vlastných orgánov bol kodifikovaný v článku 5 Projektu článkov Komisie medzinárodného práva o zodpovednosti štátov. V zmysle tohto článku z porušenia práva ozbrojených konfliktov bude obvinený štát, ktorého vojaci porušili právo ozbrojených konfliktov.

Komisia medzinárodného práva poznamenala, že postavenie orgánu – porušiteľa v štruktúre štátnych orgánov nevyplýva na spôsobilosť štátu zodpovedať za porušenie. Vzhľadom na to hodnosť vojaka, ktorý porušil právo, nemá význam.

Avšak za činnosť štátneho orgánu zodpovedá štát, len pokiaľ k porušeniu došlo počas vykonávania funkcie.¹¹ Na to, aby existovala zodpovednosť sa nevyžaduje súlad činnosti orgánu štátu so štátnym právom a internými predpismi, ktoré upravujú jeho postavenie a pôsobnosť : štát bude obvinený aj v prípade konania *ultra vires*, a to len za podmienky, ak konanie bude súvisieť s právomocami a bude v pôsobnosti štátneho orgánu.¹²

Na to, aby štát zodpovedal za činy svojich funkcionárov, ktorí zjavne prekročili svoje právomoci, sa vyžaduje, aby ich konanie súviselo s funkciami, ktoré táto osoba vykonávala. To v praxi znamená, že ak funkcionár štátu spraví niečo, čo nesúvisí s funkciou štátneho orgánu, resp. je nad rámec jeho právomoci, aj keď na to použije štátne prostriedky, za svoje konanie bude zodpovedať ako fyzická osoba a nie ako funkcionár reprezentujúci štát.

Z vyššie uvedených princípov vyplýva, že vražda vojnového zajatca vojakom, ktorý ho mal chrániť, je konaním *ultra vires*, a z tohto porušenia bude obvinený štát, v ozbrojených silách ktorého slúžil vojak. V prípade, keby ten istý vojak zavraždil príslušníčku nepriateľského štátu, ktorá odmietla jeho „priazeň“, za toto porušenie by zodpovedal sám ako fyzická osoba.

Na rozdiel od vyššie uvedeného, v prípade vojny sa v rámci práva ozbrojených konfliktov nerobí rozdiel medzi konaním počas plnenia funkcie alebo mimo nej. Vojna predstavuje extrémnu situáciu, ktorá vzniká na základe vôle štátov a umožňuje robiť úkony, ktoré sú zakázané v čase mieru. V tejto situácii zmäkčenie niektorých zákazov je sprevádzané rastúcou povinnosťou nahrádzať škody vznikajúce v dôsledku porušenia noriem a zákazov práva ozbrojených konfliktov.

Pri kontrolách vo vojskách a udržiavaní vojenskej disciplíny štát musí aplikovať „vyšší štandard“ ochranných opatrení, nakoľko je zodpovedný za každý prípad porušenia disciplíny, ku ktorému dôjde v jeho vojskách, bez ohľadu na príčiny a dôsledky týchto porušení. Štát prakticky hrá rolu poisťovne: s výnimkou zriedkavých prípadov, keď sa podarí odvolať na okolnosti oslobodzujúce od zodpovednosti, štát musí zodpovedať za konanie svojich ozbrojených síl ako celok.

Úprava zodpovednosti štátu za konanie vlastných príslušníkov ozbrojených síl sa odchyľuje od úpravy v rámci všeobecného práva a figuruje v článkoch 3 Haagskej konvencie IV z r. 1907 a 91 Dodatkového protokolu I. Táto zodpovednosť sa podobá na absolútnu zodpovednosť za škodu, spôsobenú na majetku alebo (...) domácich zvieratách podľa civilného práva (s výnimkou nepredvídaných prípadov, okolností *vis major*, konania tretích osôb alebo obetí), avšak nie je objektívnou. Aj keď vo vyššie uvedených článkoch 3 a 91 sa hovorí o zodpovednosti za „všetky činy“, ktorých sa dopustili ozbrojené sily, nevyvoláva to pochybnosť o tom, že v rámci *ius in bello* sa táto zodpovednosť vzťahuje len na konanie, „ktoré porušuje právo ozbrojených konfliktov“. Podľa môjho názoru článok 3 Haagskej konvencie, „má za cieľ len stanoviť rozsah zodpovednosti bojujúcich štátov za porušenie ustanovení o zákonoch a obyčajoch vojny“. Vzhľadom na to, nie je potrebné rozširovať účinnosť ustanovení, ktoré aj bez toho majú veľkú sféru aplikácie.

V rámci *ius contra bellum* platí, že ten, kto protiprávne koná, musí nahradiť škodu, ktorá vznikla aj v dôsledku dovolených aktov vojny.

¹¹ Projekt článkov Komisie medzinárodného práva o zodpovednosti štátov, článok 5.

¹² Projekt článkov Komisie medzinárodného práva o zodpovednosti štátov, článok 10.

Avšak v tomto prípade vzniká otázka, či sa vzťahuje výraz „všetky činy“ na porušenia práva ozbrojených konfliktov, ktoré zriedkakedy, dokonca v hypotetických prípadoch, zohľadňujúc okolnosti vylučujúce protiprávnosť, sa stávajú dovolenými. Komisia medzinárodného práva poznamenala, že je očividný rozdiel medzi dovoleným a zakázaným správaním. Zakázané správanie je stále nedovoleným, pokiaľ má nezákonný charakter, tak aj v prípadoch výnimočných situácií.

Konanie, ktoré nie je dovoleným, aj po zohľadnení okolností vylučujúcich protiprávnosť, sa nezmení na dovolené ani v dôsledku začatia vojny. Tieto konania by mali byť zahrnuté vo výraze „všetky konania“, z toho vyplýva, že štát má povinnosť nahradiť škodu a straty, ktoré v dôsledku jeho konania znášala protistrana.

Záver

Vojna bola, je aj zostáva barbarstvom, násilím páchaným na ľuďoch, prírode, majetku, je synonymom deštrukcie. Pozná len víťazov a porazených a tí potom diktujú podmienky vrátane morálnych ospravedlnení a odsúdení. V dnešnej mediokratickej spoločnosti narástli do obrovských rozmerov možnosti ovplyvňovať verejnú mienku a to aj ohľadom vojnového násillia, vojnových konfliktov a humanitárnych dezinformácií. Je zarážajúce, že humanitárne právo a uplatňovanie ľudských práv je posvätné v istých prípadoch pričom v iných sa naň zabúda. Taktiež je tragédiou, ak človek dnešnej modernej spoločnosti schvaľuje ciele indviduálne zabíjanie, bombardovanie a pozemnú okupáciu štátu bez mandátu OSN. Štáty a tiež jednotlivci si musia byť vedomí toho, že ponesú zodpovednosť za svoje protiprávne konanie a zločiny ktorých sa dopustia.

Použitá literatúra:

1. BÍLKOVÁ, V. (2007): *Úprava vnitrostátných ozbrojených konfliktů v mezinárodním humanitárním právu*. Praha : Karolinum.
2. BRAECKMAN, C. (1994): *Rwanda, histoire d'un génocide*. Paris, Fayard.
3. CRAWFORD, J.: *The International Law Commission's Articles on State Responsibility, Introduction*.
4. *Text and Commentaries (2002)*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. DAVID, E. (1993): *Droit des organisations internationales*. Presses de l'Universite de Bruxelles.
6. DAVID, E. (2000): *Principy prava vooruženných konfliktov*, Moskva.
7. HROZBA, A. (1946): *Pohled do mezinárodního práva válečního*, Praha.
8. HROZBA, A. (1935): *Úvod do mezinárodního práva válečního*, Praha.
9. HROZBA, A. (1931): *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva*, Praha.
10. KOLB, R. (2003): *Ius in bello. Le droit international des conflits armés*. Bruxelles: Bruylant.
11. MACCORMICK, N. (2008): *Institutions of Law. An Essay in Legal Theory*. Oxford: Oxford University Press, 2008
12. MRÁZ, S. (2007): *Medzinárodné právo verejné*, Banská Bystrica.
13. MOREILLON, J. (1973): *Le Comité international et la protection des détenus politiques*. Geneve: CICR.
14. PARRY, Cl. (1956): *Some Considerations upon the Protection of Individual in International Law.- RCADI, II,T.90*
15. SANDOZ, Y. (1981): *Les dommages illicites dans les conflicts armés et leur réparation dans le cadre du droit international humanitaire*. – RICR, 1981
16. VERRI, P. (1992): *Dictionary of the International Law of Armed Conflict*. Geneva: ICRC.

17. ZEGVELD, L.: *Accountability of Armed Opposition Groups in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002
18. CORN, G., JENSEN, E. T. (2009): *Transnational Armed Conflict: A „Principled“ Approach to the Regulation of Counter_Terror Combat Operations*. *Israel Law Review*, 2009, vol. 42.
19. DÖRMANN, K. (2003): The legal situation of „unlawful, unprivileged combatants“. In: *International Review of the Red Cross*, 2003, vol. 85, No 849.
20. YOO, J. – HO, J. C. (2003): *The status of terrorist*. *Virginia Journal of International Law*, 2003, vol. 44, No. 1.

Kontakt:

prof. JUDr. Stanislav Mráz, CSc.

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/b
852 35 Bratislava 5
Slovenská republika
e-mail: stanislav.mraz@euba.sk

KURDSKÁ AUTONÓMIA AKO SPÔSOB RIEŠENIA BLÍZKOVÝCHODNEJ OTÁZKY

KURDISH AUTONOMY AS A SOLUTION TO THE MIDDLE EAST CRISIS

Jakub Szabó

Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: jakub.szabo@euba.sk

Turecké ozbrojené sily podnikajú 9. októbra 2019 inváziu do kurdskej časti Sýrie, známej ako Rojava. Nečakané stiahnutie podpory USA sýrskym Kurdom bolo prekvapením pre medzinárodných pozorovateľov. Daný akt oživuje záujem verejnosti o kurdskej otázku. V tomto príspevku sa zameriavame na postavenie Kurdov v regióne Blízkeho východu. Po načrtnutí historického vývoja územia Kurdistanu, sa prostredníctvom komparácie postavenia Kurdov v štyroch národných štátoch ich pôsobenia, snažíme zistiť do akej miery je otázka mierového riešenia kurdskej autonómie v súčasných reáliách pravdepodobná a aké prekážky stoja v ceste k nezávislosti Kurdov. V závere príspevku usudzujeme, že mierové riešenie blízkovýchodnej otázky prostredníctvom kurdskej autonómie je v súčasnosti v nedohľadne, pričom definujeme päť prekážok nezávislosti Kurdistanu.

Kľúčové slová: Kurdi, Kurdistan, Irak, Turecko, Irán, Sýria

On October 9th the Turkish armed forces launches an offensive on the Kurdish-controlled north-east Syrian region, Rojava. Unexpected withdrawal of U.S. forces from Syria surprised the international observers. The Kurdish question came again under the scrutiny of public. The aim of this paper is to examine a position of Kurds in the Middle East region. Following the description of historical development in Kurdistan, we compare the Kurdish activity in all four national states so we can assess the possibility of peaceful Kurdish autonomy regarding current conditions. In the final part we conclude that peaceful solution to the Middle East crisis by establishing independent Kurdistan is not in sight. We define five obstacles standing in way to Kurdish autonomy.

Key words: Kurds, Kurdistan, Iraq, Turkey, Iran, Syria

JEL: F51, N45

Úvod

Jedným z hlavných cieľov Organizácie spojených národov je „rozvíjať medzi národmi priateľské vzťahy založené na úcte k zásade rovnoprávnosti a sebaurčenia národov.“¹ Počnúc Leninom a prezidentom Wilsonom, skrze Ligu národov a národnooslobodzovacie hnutia, až po chartu OSN je koncept práva národov na sebaurčenie kľúčovým faktorom v prípade delimitácie možností malých národov v medziach reálpolitiky. Nearabský národ Kurdov, rozparcelovaný medzi Irán, Irak, Turecko a Sýriu, predstavuje v súčasnosti najväčšie etnikum na svete bez vlastného štátu. Odhady kurdskej populácie sú etablované na úrovni okolo 35 miliónov obyvateľov. Približne polovica tohto národa, 16 miliónov Kurdov, sa nachádza na území Turecka, 7 miliónov v Iraku, 8 miliónov v Iráne a 2 milióny na severe Sýrie. Ďalšie dva milióny možno nájsť v diaspórach v Európe, Libanone a post-sovietskych krajinách.² Hoc ide v prípade

¹ UNITED NATIONS. (2019): UN Charter.

² GURSES, M. – ROMANO, D. (2014): Conflict, Democratization, and the Kurds in the Middle East, s. 253.

Kurdov o obyvateľstvo prevažne moslimského vierovyznania z vetvy Sunni, Kurdi predstavujú nearabskú súčasť Blízkeho východu hovoriacu kurdčinou, ktorá patrí v rámci indoeurópskej jazykovej rodiny do iránskej vetvy, pričom najznámejšie dialekty sú Kurmanji a Sorani.³

V našom príspevku sa zameriame na otázku Kurdov a Kurdistanu, pričom sa pokúsime vymedziť postavenie Kurdov na základe komparácie ich vzťahov s krajinami regiónu. Na príklade vývoja vzťahov s Irakom, Tureckom, Iránom a Sýriou poukážeme na fakt, že otázka mierového riešenia kurdskej otázky prostredníctvom autonómie je nevyhnutná pre akékoľvek zmysluplné riešenie blízkovýchodnej otázky a stability regiónu. Na druhej strane zdôrazňujeme zložitosť dosiahnutia tohto cieľa v reáliách súčasného vývoja. Vymedzujeme determinanty neúspechu kurdskeho národnooslobodzovacieho hnutia a definujeme možnosti jeho vývoja, pričom si uvedomujeme, že mierové riešenie ozbrojeného konfliktu na Blízkom východe v podobe vytvorenia autonómneho regiónu Kurdistan je v dnešných geopolitických podmienkach iluzórne.

1 Kurdi v premenách času

Kurdský folklór považuje obyvateľov historického Kurdistanu za potomkov starovekých Médov z hornatej oblasti severozápadu Iránu, ktorí začali dominovať regiónu okolo 7. storočia p. n. l.⁴ Mnoho autonómnych kurdských emirátov začalo vznikať v dôsledku fragmentácie Abbasidského kalifátu počas 10. storočia, avšak v dôsledku mocenského vákuu po porážke Byzantskej ríše a rastu vplyvu Seldžukov (turecké kmene z kazašských stepí), bola možnosť ich sebarealizácie značne limitovaná.⁵ V bitke pri Čaldirane v roku 1514 prichádza k porážke Safíovskej ríše a integrácii kurdských území do Osmanskej ríše. Kooperácia medzi kalifom a Kurdami fungovala na báze decentralizácie so značnou mierou autonómie, pričom historické územie Kurdistanu predstavovalo nárazníkovú zónu medzi Osmanmi a Perzskou ríšou, čo ultimátne znemožňovalo národnú unifikáciu.⁶ Národné povedomie, ktoré začalo rásť ku koncu 19. storočia medzi kurdskou inteligenciou, bolo prerušené prvou svetovou vojnou (WWI), avšak už krátko po jej skončení prichádza k prvým kurdským revoltám, ako dôsledku rozpadu Osmanskej ríše. Povstania medzi rokmi 1918 a 1922 v Iráne, Iraku a Turecku, mali za cieľ predostrieť kurdskej otázke na mierovej konferencii vo Versailles. Medzinárodný konsenzus víťazných mocností s príslubom vytvorenia Kurdskeho štátu bol dosiahnutý podpísaním dohody zo Sèvres v roku 1920, v prípade ktorej avšak nikdy neprišlo k implementácii. Dohoda zo Sèvres bola v roku 1923 nahradená dohodou z Lausanne, ktorá kurdskej otázke opomínala aj napriek nárokovanejmu právu národov na sebaurčenie. Dohoda z Lausanne bola prvou krivdou západných mocností voči kurdskému etniku.⁷ Kurdské etnikum je po WWI opätovne fragmentované. Na základe rozhodnutia víťazných mocností sa Kurdistan ocitá rozdelený medzi novovzniknuté štáty Iraku a Sýrie, v tej dobe pod mandátnou správou Británie a Francúzska, a v novovytvorenej Tureckej republike a v Iráne. Tieto autoritatívne politické zväzky s obmedzenou mierou suverenity nenachádzajú zhovievavosť voči minoritám, čo podnietilo Kurdov využívať násilie ako prostriedok národnooslobodzovacieho boja. Počas tohto obdobia prichádza k viacerým revoltám.⁸ Mnoho faktorov prispelo k nevytvoreniu Kurdskej federácie v medzivojnovom období, pričom viaceré z nich sú relevantné do súčasnosti, ako napr.: (1) Kirkukské ropné polia v okolí Mosulu, (2) protichodné prísluby

³ GUNES, G. (2019): *The Kurds in a New Middle East*, s. 3.

⁴ O'SHEA, M. (2004): *Trapped between the Map and the Reality*, s. 56-57.

⁵ GUNES, G. (2019): *The Kurds in a New Middle East*, s. 4.

⁶ YADIRGI, V. (2017): *The Political Economy of the Kurds of Turkey*, s. 26.

⁷ O'SHEA, M. (2004): *Trapped between the Map and the Reality*, s. 108-109.

⁸ Napríklad rebélie vedené Sa'ídom (1925), Araratom (1928 – 1931), a Dersim (1936 – 1937).

západných mocností, (3) absencia unifikovaného vedenia na strane Kurdov a ich kmeňové tradície, (4) kemalizácia Anatólie a (5) vytvorenie nezávislého Arménska.⁹

2 Postavenie Kurdov v regióne po druhej svetovej vojne

Počas celej svojej histórie bolo územie Kurdistanu rozdelené medzi silné štátne zväzky a ríše, ktoré pôsobili na Iránskej náhornej plošine (Mezopotámia a Perzia) a v historickej oblasti Anatólie (Byzantská ríša, Osmanská ríša a Turecko). Miestne kmene, ktoré sa periodicky združovali do emirátov, nikdy nedosiahli dostatočnú silu na vytvorenie koherentnej politickej entity, schopnej čeliť veľkým útvarom na oboch stranách.¹⁰ Heterogenita a relatívna presila regionálnych mocností pretrvali ako prvotné determinanty neúspechu Kurdov aj v nedávnej minulosti. Kurdska menšina sa začala fragmentovať do novodobých národných štátov, kde môžeme pozorovať rôzne formy vývoja.

Obrázok č. 1 Mapa historického Kurdistanu

Prameň: YILDIZ, K. (2004): The Kurds in Iraq.

2.1 Kurdsko-iracké vzťahy

Asimilačné snahy voči rurálnemu kurdskému obyvateľstvu v kombinácii s neplnením záväzkov Británie, ako mandátneho správcu Iraku, začali podnecovať kurdský nacionalizmus v Iraku. Dôležitým aspektom sa stalo vytváranie politických zoskupení bojujúcich za autonómiu Kurdistanu v Iraku. V roku 1945 prichádza k založeniu *Kurdskej demokratickej strany v Iraku* (KDP). KDP, ako primárna sila kurdskeho nacionalizmu v Iraku, pôsobila na čele s mullahom Mustafom Barzaním v prvopočiatoch najmä z exilu. Strana kombinovala pan-kurdský nacionalizmus na kmeňovom princípe s ľavicovými, často až komunistickými myšlienkami založenými na triednom boji.¹¹ V nadväznosti na neočakávanú Irackú revolúciu v 1958, prichádza k rastu nádeje zo strany kurdskeho povstalcov, čo podnietilo návrat predstaviteľov KDP do krajiny. Kurdi sa zo strany centrálnej vlády nestretávajú s pochopením a Barzani ako myšlienkový vodca KDP organizuje národnooslobodzovacie boje počas 60. rokov, kde sa jeho milíciám darí okupovať sever Iraku. Keď v roku 1963 prichádza v Iraku

⁹ Ibid, s. 125-126.

¹⁰ EPPEK, M. (2016): A People Without a State, s. 9.

¹¹ Ibid, s. 141-142.

k nástupu sekulárneho režimu, tlak na Kurdov sa iba zvyšuje. Strana Ba'ath implementuje „arabizáciu“ Kurdov, čoho dôsledkom je tvrdý vojenský postup voči predstaviteľom KDP.¹²

V marci roku 1970 uzatvára KDP dohodu o autonómii Kurdistanu s irackou vládou. Hoci neprišlo k jej realizácii, evidujeme posun v autonomistických snahách, keďže sa jednalo o prvé oficiálne diskusie týkajúce sa kurdskej autonómie v Iraku. Saddam Hussein prináša v roku 1974 vlastný návrh kurdskej autonómie, zákon o autonómii v oblasti Kurdistanu (zákon č. 33 z roku 1974), ktorého podoba kurdskej autonómie bola značne limitovaná, čo iba ďalej prehĺbilo rozdiely medzi predstaviteľmi irackej centrálnej vlády a KDP.¹³

Významným obdobím z hľadiska útlaku kurdskeho obyvateľstva zo strany ba'athistického režimu v Iraku boli 70. a 80. roky. Násilné vysídľovanie Kurdov z Kirkukskej oblasti a používanie chemických zbraní na vraždenie kurdských civilistov v oblasti Halabja predstavovali snahy o definitívne potlačenie kurdskeho odporu.¹⁴ Kľúčovým a nezanedbateľným faktorom vo vytrvalosti Kurdov bola aj podpora zo strany USA a Iránu, primárne však najmä z mocenských dôvodov ako protiváha voči Saddamovi Husseinovi. Po utilitárnom stiahnutí podpory kurdským povstalcem zo strany Iránu, ako prevencie voči stretom na hraniciach, je Barzani nútený kapitulovať. Nútené vyst'ahovanie Kurdov, arbitrárne vytváranie arabskej majority v kurdských oblastiach a povinná sekularizácia začali byť bežnou politickou praxou v Husseinovom Iraku. Po de facto kapitulácii KDP v Iraku (1975), vzniká v Damasku *Patriotická únia Kurdistanu* (PUK) pod vedením Jalala Talabaniho, ako ideologická protiváha voči dovtedy hegemonistickému pôsobeniu KDP v autonomistických snahách.¹⁵

Účelová dohoda medzi Iránom a Irakom ohľadom stiahnutia podpory irackým Kurdom bola účinná iba do začatia ozbrojeného konfliktu medzi týmito krajinami. Snahou o zásadné ukončenie kurdskej otázky, ako prevencie spojeného kurdsko-iránskeho útoku zo strany ekonomicky zdecimovaného Iraku bola Husseinova „kampaň Anfal“ (1988). Na základe vydania dekrétu č. 160 z 29. 3. 1987 S. Hussein vymenoval svojho bratranca Ali Hassan al-Majida (neskôr známeho ako „Chemický Ali“), vedením severnej vetvy strany Ba'ath, čo mu dávalo v princípe neobmedzenú moc nad semi-autonómnou oblasťou Kurdistanu. Chemické zbrane zhadzované z helikoptér irackých leteckých síl mali za následok 4000 – 7000 kurdských obetí a presídlenie dvoch-tretín Kurdov z Iraku.¹⁶

V nadväznosti na „kampaň Anfal“ sa zdala byť otázka Kurdov v Iraku vyriešená. Po irackej anexii Kuvajtu a vojne v zálive, v ktorej utrpel režim S. Husseina porážku, prichádza v roku 1991 k nečakanému kurdskému povstaniu v súvislosti s anticipovaným pádom ba'athistického režimu v Iraku. Navzdory s predvídanou pomocou Spojených štátov, sa západné mocnosti rozhodli pre udržanie Husseinovho režimu, pričom vyjadrili preferenciu územnej integrity Iraku nad právom kurdskeho národu na sebaurčenie. Obzvlášť krvavá odpoveď revolučných gárd (okolo 200 tisíc obetí, 100 tisíc väzňov, milión utečencov do Iránu a Turecka) znamenala ďalšie sklamanie Kurdov z postupu západných mocností.¹⁷ Hoci bola kurdska pozícia v Iraku zdecimovaná, po stiahnutí sa irackých síl zo severu Iraku v októbri 1991, sa kurdske politické strany združené pod jednotný front zaviazali vytvoriť po voľbách v roku 1992 samosprávnú *Kurdsku regionálnu vládu* (KRG), ktorá síce bola centrálnou vládou vyhlásená za ilegálnu, avšak Bagdad nepodnikol priame kroky voči jej pôsobeniu. Od tej doby môžeme hovoriť o vytvorení kvázi-autonómie irackých Kurdov.

¹² YILDIZ, K. (2004): The Kurds in Iraq, s. 16-17.

¹³ YILDIZ, K. (2004): The Kurds in Iraq, s. 19-21.

¹⁴ GUNES, G. (2019): The Kurds in a New Middle East, s. 11.

¹⁵ EPPPEL, M. (2016): A People Without a State, s. 143.

¹⁶ YILDIZ, K. (2004): The Kurds in Iraq, s. 25-30.

¹⁷ Ibid, s. 34-40.

Dlhoročné tenzie medzi KDP a PUK vyústili po voľbách k nárastu konfliktov a kvázi vnútro-kurdskej občianskej vojne (1994 – 1998). Barzani s Talabanim podpisujú v septembri 1998 vo Washingtone spoločnú dohodu a ukončujú stranické rozbroje.¹⁸ Kvázi-kurdský štát na severe Iraku funguje relatívne samostatne od vytvorenia bezletových zón Spojenými štátmi a ich podpore medzi dvomi vojnami v zálive (1991, 2003). Kurdi zo severného Iraku sa aktívne podieľali na zvrhnutí Husseinovho režimu v roku 2003, pričom racionálne vyhodnotili situáciu a nevyhlásili nezávislosť Kurdistanu, čo by mohlo ultimátne slúžiť ako *casus belli* z tureckej strany.¹⁹

2.2 Kurdsko-turecké vzťahy

Líder oslobodzovacieho hnutia a zakladateľ moderného Turecka Mustafa Kemal Atatürk, dokázal dostať kurdských lídrov na svoju stranu počas tureckej vojny za nezávislosť (1919 – 1922). Na ruinách Osmanskej ríše sa podarilo Atatürkovi vybudovať sekulárny a relatívne moderný štát, v ktorom mali mať Kurdi garantovanú svoju autonómiu. Hoci sa Kurdi v nadväznosti na dohodu zo Sèvres prioritne usilovali o vytvorenie vlastného štátu na východe Anatólie, kmeňový antagonizmus v kombinácii s absenciou lídra tomu odporoval a organizovanej Atatürkovej armáde nemohli efektívne čeliť. S rastúcou mierou pravdepodobnosti víťazstva tureckých síl, rástla aj neochota centrálnej vlády v Ankare robiť ústupky voči Kurdom a začala ich podmienky klásť na perifériu záujmu. V následnosti na *Ekonomický kongres v Izmiře* (17. február – 4. marec 1923), prichádza k zedefinovaniu tureckého postupu voči Kurdom v podobe stavania prekážok kurdskej teritoriálnej jednoty a „poturčovania“ východnej Anatólie.²⁰

V nadväznosti na útlak Kurdov a začiatok „poturčovania“ v oblasti kultúry, školstva a občianskych práv eskaluje situácia až do vypuknutia revolty 1925 vedenej Seyh Mahmed Saidom, ktorá bola relatívne rýchlo potlačená. Jej následkom bol začiatok deportácii „problémových osôb“ na západ Turecka (odhad 500 tisíc deportovaných). Podobné pokusy sociálneho inžinierstva boli prítomné v Turecku počas celých 20. a 30. rokov (zákon o vysídlení z roku 1934 č. 2510). Odpor odbojových hnutí voči centrálnej vláde pokračoval aj v roku 1929 povstaním Ararat, resp. Dersimským povstaním (1936 – 1938).²¹ Z druhej svetovej vojny vyviazlo Turecko s menšími stratami ako z tej predchádzajúcej a v roku 1950 usporadúva prvé demokratické voľby, v ktorých republikáni s kemalistickou tradíciou prehrávajú. Demokratická strana z pozície hegemóna počas 60. rokov štátnu politiku voči Kurdom nemení, avšak môžeme evidovať postupné uvoľňovanie napr. v prípade inkorporovania kurdských politikov do volebného procesu. Po zvrhnutí vlády vojenským prevratom 27. mája 1960 a dosadením „vlády intelektuálov“, ustáva zmierovací postup voči kurdskému etniku.²² Spoločenské a politické utlačanie Kurdov bolo sprevádzané aj snahami o ekonomickú rovnosť a nevyhnutnosť pozemkovej reformy. Formovanie kurdskeho národnooslobodzovacieho hnutia v Iraku v kombinácii s nárastom ľavicovej ideológie medzi kurdským obyvateľstvom vyústilo v roku 1978 k vytvoreniu *Strany kurdských pracujúcich* (PKK).

PKK sa definuje ako pro-kurdská, revolučná strana postavená na leninsko-marxistických základoch, ktorej hlavným cieľom je ochrana robotníkov a roľníkov Kurdistanu.²³ Nacionalizmus s ľavicovými prvkami PKK pramení najmä so sekulárneho charakteru kemalistického Turecka. Radikalizmus strany môžeme datovať po vojenskom puči

¹⁸ MCDOWALL, D. (2005): A Modern History of Kurds, s. 385-392.

¹⁹ GUNTER, M. (2004): The Kurds in Iraq, s. 108-109.

²⁰ YADIRGI, V. (2017): The Political Economy of the Kurds of Turkey, s. 151-166.

²¹ Ibid, s. 179-185.

²² Ibid, s. 199-204.

²³ Ó, KEMAL. (2006): Turkey's Kurds, s. 86.

12. septembra 1980, po ktorom bol prijatý úplný zákaz kurdskeho jazyka.²⁴ Skupina mladých radikálov s ľavicovými ideálmi začala dominovať kurdskému autonomistickému hnutiu, ktorej sila spočívala v organizovanom guerilla vedenom spôsobe boja v kurdskej časti Turecka s centrálnou vládou, o sile 15 tisíc bojovníkov podporovanej približne 50 tisíc kurdskými civilistami. De facto občianska vojna medzi PKK a Ankarou počas 80. a 90. rokov si vyžiadala vyše 40 tisíc obetí.²⁵ Začiatok občianskej vojny avšak nasledovala až po vyčistení kurdskeho politického priestoru. V zmysle sovietskeho výkladu marxizmu bolo pre PKK nevyhnutné v prvom rade ukončiť vnútornú fragmentáciu kurdskeho hnutia odporu, likvidáciou politickej opozície ako v tureckom Kurdistane, tak aj v rámci PKK.²⁶ Hlavou kurdskeho odporu voči Ankare sa stáva Abdullah Ocalan, ktorý vedie kurdské guerilla hnutie a ozbrojenú rebélu voči Ankare od polovice 80. rokov (1984). Centrom odboja sa stáva juhovýchodná hranica Anatólie, hornatá hranica Turecka s Irakom. Paradoxne, boli to práve irackí Kurdi, kto pomáhal tureckej armáde v odrazení PKK pri potenciálnom ústupe z hôr na sever Iraku. Dôvodom bola najmä kontrola severného Iraku a turecko-irackej hranice, ako aj personálne a ideologické animozity medzi PKK a KDP (respektíve PUK).²⁷ Strety medzi Ankarou a PKK v hornatej časti juhovýchodu Turecka pokračovali aj v najbližších rokoch, pričom neprichádzalo k ameliorácii situácie. Ankara, ako súčasť Severoatlantickej aliancie (NATO), systematicky označuje v spojení so západnými spojencami PKK ako teroristickú organizáciu.

15. januára 1999 prichádza v kenskom Nairobi k únosu Abdullaha Ocalana tureckou tajnou službou v spolupráci s americkou CIA, ktorého cieľom malo byť morálne rozloženie PKK prostredníctvom poníženia Kurdov a odsúdenia ich lídra na doživotie.²⁸ Do určitej miery bola stratégia Turecka úspešná, keďže prichádza k utíchnutiu bojov a akceptovaniu Ocalanovho zvratu v zmysľaní. Ocalan po svojom zatknutí začal nečakane vyzývať k spolupráci Kurdov s Ankarou, na zabezpečenie mieru v Turecku. Politická elita v Turecku označila zatknutie lídra Kurdov za neoficiálne víťazstvo, pričom implicitne akceptovala isté ústupky v kultúre, vzdelávaní a politických právach Kurdov. Jadro PKK zostalo aktívne do súčasnosti, hoci časom prichádza k menšiemu štiepeniu síl. Až do roku 2015 sa darí udržiavať kvázi-prímérie medzi centrálnou vládou a povstalcami, ktoré býva prerušované menšími konfliktmi.²⁹

2.3 Kurdsko-iránske vzťahy

Krátko po skončení druhej svetovej vojny, 22. 1. 1946 prichádza v Iráne k secesionistickým tendenciám a vyhláseniu kurdskej republiky Mahabad, podporovanej Sovietskym zväzom, ktorý v tom čase okupoval sever krajiny. Mahabad mal krátku životnosť a už v decembri prichádza k potlačeniu secesionistov.³⁰ *Demokratická strana iránskeho Kurdistanu* (KDPI), blízky spolupracovník irackého KDP a primárny aktér založenia Mahabadu, je iránskou vládou zakázaná. Podpora Mohammeda Mossadegha na premiéra zo strany iránskych Kurdov, ktorý presadzoval hodnoty práva národov na sebaurčenie, anti-imperializmu a národného upovedomia sa skončila neslávne zvrhnutím jeho vlády v puči podporovanom CIA (1953), kde môžeme opätovne evidovať antagonistické záujmy USA a Kurdov. Obdobie medzi návratom iránskeho šacha a začiatkom islamskej revolúcie bolo sprevádzané miernym zvyšovaním napätia medzi kurdskými autonomistami a centrálnou vládou, ako napr. povstanie v Urmijehu (1964). Nevýhodné pre KDPI bolo v tom čase aj spojenectvo medzi Teheránom a irackým KDP.³¹ Islamská revolúcia v Iráne (1979) a zvrhnutie

²⁴ BALCI, A. (2017): The PKK-Kurdistan Worker's Party's Regional Politics, s. 63.

²⁵ MARCUS, A. (2007): Blood and Relief, s. 1-2.

²⁶ Ibid, s. 39-41.

²⁷ Ibid, s. 205-206.

²⁸ Ibid, s. 279-282.

²⁹ Pozri: OCALAN, A. (2009): War and Peace in Kurdistan.

³⁰ RIEGL, M. (2013): Proměny Politické Mapy Po Roce 1945, s. 44.

³¹ YILDIZ, K. – TAYSI, T. (2007): The Kurds in Iran, s. 19-21.

represívneho režimu Mohammada Rezu Pahlavího bola udalosť až na pár výnimiek podporovaná iránskymi Kurdami. Ich etnikum v historickej oblasti Perzie bolo systematicky v spolupráci s Tureckom a Irakom, ktorí mali záujem o destabilizáciu iránskej vlády podporovanej USA. Po páde režimu Kurdi prichádzajú s predstretím 8. bodového programu autonómie iránskeho Kurdistanu ajatolláhovi Chomejnímu, čo sa nestretlo s odozvou a to aj napriek tomu, že iránska ústava (1979) hovorí o rovnakých právach všetkých etnických menšín. Postupom času sa kurdskí autonomisti dostávajú do nemilosti aj Islamského režimu a začínajú ozbrojený odpor, v ktorom vydržali až do úplného potlačenia rebélie v roku 1984, čoho následkom bolo systematické vyvražďovanie kurdskej politickej elity a praktické vyčistenie 2000 km² priestoru obývaného Kurdami.³² Navyše, v zápale iránsko-irackej vojny boli irackými chemickými zbraňami zasiahnutí aj Kurdi žijúci v pohraničnej oblasti týchto dvoch krajín. Ku koncu vojny prichádza k opätovnému začiatku rokovaní medzi predstaviteľmi KDPI a Teheránom, počas ktorých je zavraždený líder Kurdov Ghassemloua za veľmi zvláštnych okolností, pričom jeho nástupcu Sharafkandiho stretáva o tri roky rovnaký osud.³³

Hoci prichádza v 90. rokoch k štandardizácii vzťahov s Teheránom, očakávané zmeny reforiem prezidenta Khatamiho a z nich plynúce samosprávne ústupky voči Kurdom neboli naplnené, najmä z dôvodu komplexnosti iránskeho politického systému. Od polovice 90. rokov evidujeme uvoľnenie tlaku kurdskej menšiny na centrálnu vládu v Teheráne zo strany KDPI a hnutia Komala, ktoré definovali svoj postup na postupnom odmietnutí ozbrojeného odporu. Do popredia politickej podpory sa dostávajú strany, ktorých korene siahajú mimo Iránu, avšak presadzujúce násilie ako zbraň v národnooslobodzovacom hnutí. Najznámejším takým hnutím je *Strana za slobodný život Kurdistanu* (PJAK), ktorej organizačné štruktúry spolupracujú s tureckým PKK. Strana začala ozbrojené povstania v roku 2004, prostredníctvom ktorých plánuje oživiť záujem o autonómiu iránskych Kurdov. V súčasnosti rozdeľuje Kurdov práve otázka postojov voči centrálnej vlády. Hnutia ako KDPI a Komala označujú ozbrojené rebélie za obsolétne a vyzývajú k rokovaniam s Teheránom. Revolúcia podľa nich už nepríde z pohorí, ale z miest, narážajúc na nevyhnutnosť civilizovaného dialógu. Na druhej strane PJAK, považuje násilie stále za nevyhnutné.³⁴

V prípade iránskych Kurdov je dôležité poukázať aj na isté odlišnosti zvyšku obyvateľov historického Kurdistanu. Kurdskí spolubojovníci v okolitých krajinách sú vo všeobecnosti pokladaní za národ s inou historickou skúsenosťou. Daný fakt súvisí najmä s pôsobením iránskych Kurdov v historickej Perzii a ostatných Kurdov v Osmanskej ríši. Dôležitou prekážkou v rámci Iránu je aj ideologicko-religiózný spor iránskych Kurdov a Iráncov. Kurdské etnikum je poväčšine moslimského vierovyznania, avšak z vetvy sunni, pričom obyvatelia Iránskej islamskej republiky sú najmä šiiti.³⁵

2.4 Kurdsko-sýrske vzťahy

Po rozpade Osmanskej ríše sa historické územie Levante, ktorého časť je aj Sýria, dostáva pod mandátnu správu Francúzska na základe rozhodnutia Ligy národov. Väčšina sýrskych Kurdov sa ocitá v samosprávnom štáte Aleppo. Na začiatku 20. rokov vidíme ambivalentnosť Kurdov vo vzťahu k Turecku a Francúzsku. Etnickí Kurdi, ktorých hlavným cieľom bola autonómia, vyjadrujú podporu raz francúzskym, raz tureckým silám, pričom prichádza k triešteniu ich síl a ultimatívne k oslabeniu odporu.³⁶ Do nezávislosti Sýrie v roku 1946 existuje unifikovaný postup irackých a sýrskych Kurdov, najmä prostredníctvom hnutia *Khoybun*. Z kultúrno-religiózne diverzity Sýrie vyplynula podpora prevažne sunnitských

³² GUNES, G. (2019): *The Kurds in a New Middle East*, s. 9.

³³ YILDIZ, K. – TAYSI, T. (2007): *The Kurds in Iran*, s. 27-28.

³⁴ *Ibid.*, s. 100-110.

³⁵ *Ibid.*, s. 60-62.

³⁶ ALLSOPP, H. (2014): *The Kurds of Syria*, s. 52-53.

Kurdov aj zo strany kresťanov a šiitov. Po vyhlásení nezávislosti Sýrie a nečakanej prehre arabských krajín vo vojne s Izraelom sa krajina ocitá v zvláštnej situácii. Francúzmi riadená sýrska armáda tvorená najmä lojálnymi Kurdmi sa po stiahnutí francúzskych vojsk a následnom politickom vákuu rozhoduje podniknúť pokus o vojenský prevrat 11. apríla 1949, po ktorom sa predsedom vlády stáva Kurd Muhsen al-Barazi. V krátkom časovom slede nasledovali tri zvrhnutia vlády, avšak každý z Kurdov, ktorí sa ocitli pri moci, prejavoval snahu v povznesení sa nad výlučne Kurdsú otázku. Ešte aj dominantná sýrsko-libanonská komunistická strana vedená etnickým Kurdom Khalidom Bahdashom navrhovala pan-regionálne riešenia.³⁷

Založením *Demokratickej strany Kurdov v Sýrii* (KDPS) v roku 1957 síce vzniká sýrska politická sila s cieľom autonómie Kurdov na príklade KDP, KDPI a PKK, avšak už v polovici 60. rokov prichádza k jej triešteniu na ideologických rozporoch. Mnoho Kurdov prišlo do KDPS z komunistickej strany a ich ideologické smerovanie bolo pochopiteľne viac vľavo. Tí vytvorili v rámci KDPS ľavý blok „Çep“, ako opozíciu pravému bloku „Rast“. Ideologické spory, záujmy kurdských strán z Iraku, Iránu a Turecka, ako aj pôsobenie sýrskej tajnej služby pôsobili ako kľúčové faktory roztrieštenosti kurdských síl v Sýrii počas nasledujúcich desaťročí.³⁸ Podobné represie voči Kurdom, ako sa diali aj v okolitých krajinách, začali eskalovať počas vytvorenia Zjednotenej arabskej republiky (1958) pod kuratelou egyptského prezidenta Násira. Pan-arabské ideologické prúdy ba'athizmu a násirizmu vniesli do politického boja odpor voči akémukoľvek autonomizmu a secessionizmu na arabskej pôde. Po neúspechu Zjednotenej arabskej republiky a nárastu odporu voči násirizmu sa k moci dostáva strana Ba'ath na čele s Hafizom al-Assadom a neskôr jeho synom Basharom. S násirizmom spájal tento režim v prvom rade odpor voči menšinám, primárne Kurdom a židom (Kurdistan je Židovstan). Anti-kurdské represálie sa spájali s deportáciami, nútenou „arabizáciou“ a umelým vytváraním „arabského pásu“ na historickom území sýrskeho Kurdistanu (Rojava), pričom Assadov režim využíval na konzultácie pre podobné akty sociálneho inžinierstva bývalých nacistických príslušníkov SS a sovietskej tajnej služby. Na druhej strane sýrsky režim v snahe destabilizovať susedné Turecko dlhodobo podporoval PKK. V nadväznosti s vypuknutím Arabskej jari sa ich role neskôr vymenili.³⁹

Dlhé roky boli kurdske autonomistické tendencie v Sýrii vnímané ako marginálne z pohľadu kurdskeho národnooslobodzovacieho boja, najmä v porovnaní s Irakom a Tureckom. Do centra kurdskej otázky sa dostali v súvislosti s vypuknutím Arabskej jari a nasledovnými proti-assadovskými protestmi v roku 2011. Sýrska vetva PKK, *Strana demokratickej únie* (PYD), prostredníctvom svojich milícií YPG a YPJ v sýrskej občianskej vojne začala naberať na sile, pričom vytvorila kľúčovú bariéru voči snahám Ankary zasahovať do vývoja sýrskej občianskej vojny. Turecko sa prostredníctvom svojich zástupcov⁴⁰ snažilo fragmentovať spojené kurdske snahy. Podporou proti-assadovskej koalície *Slobodná sýrska armáda* (FSA) vystupovalo voči PYD. Kurdske ozbrojené milície YPG a YPJ viedli v počiatku občianskej vojny ťažké boje ako s FSA, tak aj so silami centrálnej vlády Bashara Assada. Paradoxom je, že práve Damask dlhodobo podporoval spojenca sýrskych Kurdov, PKK v Turecku.⁴¹

V júli 2012 Assadov režim pod tlakom sťahuje svoje jednotky zo severovýchodnej časti Sýrie, historického kurdskeho územia Rojava, čoho následkom bolo vytvorenie kvázi-autonómneho kurdskeho územia na hraniciach s Tureckom.⁴² V dôsledku sýrskej občianskej vojny silnejú oddiely moslimských fundamentalistov z *Islamskeho štátu v Iraku*

³⁷ SCHMIDINGER, T. (2018): Rojava, s. 48-50.

³⁸ Ibid, s. 52.

³⁹ Ibid, s. 60-64.

⁴⁰ Ako napr. Kurdská národná rada a Sýrska národná koalícia.

⁴¹ GUNTER, M. (2014): Out of Nowhere, s. 106-107.

⁴² Ibid, s. 111.

a Levante (ISIS) , ktorí po územných ziskoch 29. júna 2014 vyhlasujú islamský Kalifát. Jednotky ISIS v nasledujúcich týždňoch eskalovali ofenzívu voči pozíciám Kurdov, najmä v rojavskej Kobanê. YPG s podporou USA, dobrovoľných oddielov PKK a neskôr aj FSA odráža útoky islamských radikálov a významnou mierou pomáha v eradikácii ISIS.⁴³ Hoci bola podpora USA pri udržaní Kurdov kľúčová, problematickou sa stala najmä pre amerického spojencu v NATO, Turecko. YPG je Ankarou považovaná za odnož teroristickej skupiny PKK. V snahe zabráneniu tenzií v aliancii bolo potrebné vytvoriť *Sýrske demokratické sily* (SDF) na sprostredkovanie pomoci Kurdom. SDF združovali všetky sily vystupujúce proti ISIS, v ktorých si avšak Kurdi udržali vedúcu pozíciu.⁴⁴

Vytvorenie autonómneho regiónu Rojava, napojeného na PKK, bolo v Ankare dlhodobo vnímané ako bezpečnostné riziko. Po de facto porážke Islamského štátu začína turecký prezident Erdoğan tlačiť na svojho amerického spojencu, aby stiahol svoju podporu sýrskym Kurdom. 6. októbra 2019 prichádza americký prezident D. Trump s vyhlásením o stiahnutí 1000 vojakov USA zo severovýchodu Sýrie, čoho následkom bolo spustenie tureckej ofenzívy voči Kurdom (9.10.2019). Kurdský spojenc USA, pod zámienkou izolacionizmu, opúšťa pozície a necháva Rojavu napospas druhej najväčšej armáde NATO. Oficiálny dôvod Ankary, vytvorenie 20 míľovej „bezpečnostnej zóny“ pozdĺž turecko-sýrskych hraníc pre potreby realokácie 3,6 miliónov utečencov v Turecku, opätovne zakladá predpoklad o zrade západných spojencov na Kurdoch.⁴⁵

3 Možnosti kurdskej autonómie

Medzi secesiou Islandu od Dánska v roku 1944 a rozpadom sovietskeho bloku, evidujeme iba tri úspešné secesionistické pokusy (Singapur, Bangladéš a Eritrea).⁴⁶ Ak k zoznamu pridáme aj Južný Sudán a Kosovo (technicky nejde o prípad secesie), stále nemôžeme hovoriť o veľkej pravdepodobnosti úspechu v prípade secesionistických snáh, preto nastáva otázka, do akej miery je zmysluplné realisticky reflektovať nároky kurdskej menšiny na určitú formu samosprávy. Na príklade predchádzajúcej časti, v ktorej sme popisovali postavenie kurdskej menšiny na Blízkom východe je zrejmé, že bez mierového riešenia otázky kurdskej autonómie nie je možné sprostredkovať mier v regióne. Na základe predostretých poznatkov konštatujeme nemožnosť etablovania nezávislého Kurdistanu v súčasných podmienkach regionálneho vývoja na Blízkom východe. V medziach nemožnosti pan-kurdskej autonómie identifikujeme prekážky riešenia kurdskej otázky v súčasnosti.

1) Regionálna geopolitika

Ako najväčšiu prekážku unifikácie kurdských síl vnímame externé vplyvy vychádzajúce zo spomínaných regionálnych mocností. Ako sme si vysvetlili, uvedené krajiny poväčšine neuznávajú autonomistické snahy Kurdov, na druhej strane neváhajú využívať podporu Kurdov ako nástroj na destabilizáciu regionálnych konkurentov. Príkladom môže byť podpora KDP zo strany Iránu v prípade snahy destabilizovať pozíciu S. Husseina, pričom evidujeme tvrdý postup Teheránu voči domácejmu odporu ich sesterskej organizácii KDPI. Podobné tendencie vnímame aj pri financovaní KDPI Tureckom, alebo podpore PKK zo strany Assadovho režimu.

2) Postoj západných mocností

Utilitárny prístup západných mocností, menovite Spojených štátov, voči kurdským separatistickým tendenciám bol zjavný vo veľa prípadoch. Neimplementácia dohody zo Sèvres s príslubom vytvorenia Kurdistanu, zvrhnutie pro-kurdskeho predsedu vlády Iránu

⁴³ SCHMIDINGER, T. (2018): Rojava, s. 104-119.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ BARKEY, H. (2019): Dashing Kurdish Hopes Will Not Bring Erdogan Peace.

⁴⁶ GUNTER, M. (2004): The Kurds in Iraq, s. 106.

Mossadegha v prevrate podporovanom CIA (1953), uprednostnenie územnej celistvosti a udržania režimu S. Husseina pred podporou demokratických kurdských síl v povstaní voči Bagdadu, dlhodobá podpora Ankary v boji proti separatistickým tendenciám PKK, sprostredkovanie spravodajských informácií CIA pre potreby únosu kurdského lídra Ocalana v kenskom Nairobi a v neposlednom rade stiahnutie podpory sýrskym Kurdom po dobytí Islamského štátu a umožnenie tureckej ofenzívy v kurdskej Rojave. Zájmy mocností v zmysle reálpolitiky, nemôžeme považovať za spoľahlivé čo sa týka podpory práva národov na sebaurčenie.

3) Vnútro-kurdské animozity

Kurdské odbojové hnutie takisto nie je homogénny monolit. Zájmy kurdských strán v jednotlivých krajinách, ako aj výstrednosť ich lídrov definujeme ako kľúčové prekážky unifikácie kurdských síl. Kvázi-občianska vojna v Iraku medzi KDP a PUK, stranícke čistky na Stalinský spôsob v prvopočiatoch PKK, fragmentácia KDPS na ľavý „Çep“ a pravý „Rast“, alebo rozkoly v Iráne medzi KDPI a PJAK sú všetko príklady animozít v radoch kurdského etnika. Ešte väčšie rozkoly môžeme vidieť naprieč štátmi, v ktorých Kurdi pôsobia. Jednotný postup Ankary a KDP pri udržaní turecko-irackej hranici je toho príkladom. Iracká frakcia kurdských síl v záujme regionálnej zvrchovanosti vystúpila voči kurdským odbojovým silám PKK a nedovolila im ústup z hôr juhovýchodnej Anatólie.

4) Historický rozmer

Historické územie Kurdistanu nebolo nikdy pod jednotným a zvrchovaným štátnym dozorom. Zatiaľ čo iránski Kurdi boli súčasťou historickej Perzie, západní Kurdi pôsobili v decentralizovanom systéme Osmanskej ríše. Vytvorením nesúrodých národných štátov v nadväznosti na Sykes-Picotovu dohodu (1916), bola kurdská pozícia ešte viac fragmentovaná, čoho následkom sú snahy o autonómiu v rámci daných národných štátov, nie vytvorenie Kurdskej federácie. Aj napriek zjavnej arbitrárnosti národných štátov Blízkeho východu v ich súčasných hraniciach je snaha o vytvorenie unifikovaného kurdského štátu do veľkej miery nepredstaviteľná.

5) Absencia lídra a kmeňové väzby

Ocalan, Barzani, Talabani alebo Ghassemlou sú všetko výnimoční lídri, ktorí sa nemalou mierou zapríčinili o zviditeľnenie kurdskej otázky, avšak ani jeden z nich nemal presah na kurdské etnikum nad rámec krajiny svojho pôsobenia. Absencia lídra zjednotiteľa, je dôležitým faktorom stojacim v ceste nezávislého Kurdistanu. Pertinentnou súčasťou tohto faktora neúspechu kurdskej autonómie sú aj osobné animozity medzi lídrami kurdských národnooslobodzovacích hnutí, ktorí často aj napriek deklarovanej ochote spolupracovať uprednostňujú vlastné ambície pred záujmami kurdskej minority v regióne. Súvisiacim faktorom je príľnutie na kmeňových väzbách islamskej Ummah, ktorá je z pohľadu moslimských Kurdov základom spoločnosti, ktorý nadradujú nad pôsobenie národného štátu, či už v prípade súčasných národných štátov regiónu, alebo potenciálnej Kurdskej federácie.

Záver

V nadväznosti na začiatok ofenzívy tureckých ozbrojených síl v historickom regióne kurdskej Rojavy, je evidentné vzbudenie záujmu verejnosti o kurdskú otázku. V tomto príspevku sme reflektovali súčasnú pozíciu Kurdov v regióne Blízkeho východu a možnosti kurdskej autonómie. Na základe komparácie vývoja kurdskej minority v Iraku, Turecku, Iráne a Sýrii sme prišli k záveru, že vyriešenie kurdskej otázky je nevyhnutné pre riešenie krízy na Blízkom východe. Na druhej strane sme nútení konštatovať nemožnosť dosiahnutia kurdskej autonómie v rámci súčasných reálií regiónu. Identifikujeme päť kľúčových prekážok kurdskej

nezávislosti: (1) Regionálnu geopolitiku, (2) Postoj západných mocností, (3) Vnútro-kurdské animozity, (4) Historický rozmer a v neposlednom rade (5) Absencia lídra v kombinácii s kmeňovými väzbami.

Použitá literatúra:

1. ALLSOPP, H. (2014): *The Kurds of Syria*. New York & London: I.B. TAURIS, 2014. ISBN 978-1-78453-393-9.
2. BALCI, A. (2017): *The PKK-Kurdistan Worker's Party's Regional Politics*. Palgrave Macmillan, 2017. ISBN 978-3-319-42218-3.
3. BARKEY, H. (2019): Dashing Kurdish Hopes Will Not Bring Erdogan Peace. *Foreign Affairs*. [online]. In: *United Nations*, 2019. [Citované 1. 11. 2019.] Dostupné na internete: <https://www.foreignaffairs.com/articles/turkey/2019-10-16/dashing-kurdish-hopes-will-not-bring-erdogan-peace>.
4. GUNES, G. (2019): *The Kurds in a New Middle East*. Palgrave Macmillan, 2019. ISBN 978-3-030-00538-2.
5. GUNTER, M. (2004): The Kurds in Iraq. In: *Middle East Policy*, 2004, roč. 11, č. 1, s. 106-131.
6. GUNTER, M. (2014): *Out of Nowhere*. London: Hurst&Company, 2014. ISBN 978-1-84904-435-6.
7. GURSES, M. – ROMANO, D. (2014): *Conflict, Democratization, and the Kurds in the Middle East*. Palgrave Macmillan, 2014. ISBN 978-1-349-48887-2.
8. EPPEL, M. (2016): *A People Without a State*. University of Texas Press, 2016. ISBN 978-1-4773-0911-7.
9. KEMAL, Ö. (2006): *Turkey's Kurds*. New York & London: Routledge, 2016. ISBN 0-415-36687-9.
10. MARCUS, A. (2007): *Blood and Relief*. New York University Press, 2007. ISBN-13: 978-0-8147-5711-6.
11. MCDOWALL, D. (2005): *A Modern History of Kurds*. London: I.B. Tauris, 2005. ISBN 978-1-85043-416-0.
12. O'SHEA, M. (2004): *Trapped between the Map and the Reality*. New York & London: Routledge, 2004. ISBN 0-203-57781-7.
13. OCALAN, A. (2009): War and Peace in Kurdistan. [online]. In: *United Nations*, 2009. [Citované 30. 10. 2019.] Dostupné na internete: <http://www.freedom-for-ocalan.com/english/download/Ocalan-War-and-Peace-in-Kurdistan.pdf>.
14. RIEGL, M. (2013): *Proměny Politické Mapy Po Roce 1945*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-41.
15. SCHMIDINGER, T. (2018): *Rojava*. Pluto Press, 2018. ISBN 978-0-7453-3773-9.
16. UNITED NATIONS. (2019): UN Charter. [online]. In: *United Nations*, 2019. [Citované 25. 10. 2019.] Dostupné na internete: <https://www.un.org/en/sections/un-charter/un-charter-full-text/>.
17. YADIRGI, V. (2017): *The Political Economy of the Kurds of Turkey*. Cambridge University Press, 2017. ISBN 978-1-316-63249-9.
18. YILDIZ, K. (2004): *The Kurds in Iraq*. London: Pluto Press, 2004. ISBN 0-7453-2229-8.
19. YILDIZ, K. – TAYSI, T. (2007): *The Kurds in Iran*. London: Pluto Press, 2007. ISBN 978-0-7453-2669-6.

Kontakt:

Ing. Jakub Szabó

Fakulta medzinárodných vzťahov

Ekonomická univerzita v Bratislave

Dolnozemska' cesta 1/b
852 35 Bratislava 5
Slovenska' republika
e-mail: jakub.szabo@euba.sk

O CHÁPANÍ NOVÝCH VOJEN V 21. STOROČÍ

OF UNDERSTANDING NEW WARS IN 21ST CENTURY

František Škvrnda, st.

Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: frantisek.skvrnda@euba.sk

Clausewitzovská teória vojen a súčasnosť. Rôzne chápanie súčasných vojen. Zložitá terminológia, spojená s podobami vojen – regulárne a neregulárne vojny. Asymetrická vojna. Spravodlivosť vojen. O chápaní nových vojen. Podmienenosť nových vojen medzinárodnou politikou po rozpade bipolarity a globalizáciou. Základné znaky nových vojen. Následky nových vojen.

Kľúčové slová: vojna, asymetrické vojny, súčasné vojny, nové vojny

Clausewitz' theory of war and the present. Different understanding of contemporary wars. Complex terminology associated with forms of wars - regular and irregular wars. Asymmetric warfare. Justice of wars. The understanding of new wars. The conditionality of new wars by international policy after the breakdown of bipolarity and globalization. Basic features of the new wars. Consequences of new wars.

Key words: war, asymmetric wars, current wars, new wars

JEL: H56, Z00.

Úvod

Fenomén vojny, s ktorým sa aj dnes stretávame na mnohých miestach, je predmetom stáleho záujmu teoretického výskumu, keď sa poukazuje na protirečivý fakt, že vlastne sprevádzajú ľudstvo od začiatkov jeho dejín. Zvýšený záujem o vojny má aj mediálna (mediálno-politická) sféra, kde sa objavuje ich veľmi voľná, široká interpretácia, ktorá neraz slúži na manipuláciu verejnosti. Okrem tradičného chápania vojny, ktoré je spojené s používaním ozbrojeného násillia za účelom dosiahnutia politických cieľov, sa za ňu považuje mnoho iných a rozdielnych javov a procesov v rôznych oblastiach života súčasnej spoločnosti. Okrem toho sa uvažuje o moderných a súčasných vojnách, pričom do popredia v posledných rokoch v teoretickom výskume vystúpili témy nových a hybridných vojen.

Cieľom príspevku je stručne charakterizovať v kontexte súčasného teoretického chápania vojen novú vojnu ako špecifický typ (podobu) vojny. Pozornosť z hľadiska teórie bezpečnosti ale aj sociologicko-politologických aspektov budeme venovať obsahu a základným znakom nových vojen.

1 O vybraných obsahových a terminologických otázkach súčasného chápania vojen

Otázky vojny a mieru patria k základným otázkam medzinárodných vzťahov. R. Aron sa vyjadril, že dejiny medzinárodných vzťahov sú v tieni vojen. V teórii medzinárodných vzťahov ako aj v teórii bezpečnosti sa stále prijíma ako základné, východiskové chápanie vojen klasická clausewitzovská definícia „vojna je len pokračovaním politiky inými prostriedkami.“¹ O platnosti a význame tejto definície, ako aj ďalších prvkov širšej clausewitzovskej teórie vojny

¹ VOM KRIEGE (1832). Hinterlassenes Werk des Generals Carl von Clausewitz (hrsg. von M. von Clausewitz). Bd 1., s. 18.

pre súčasnosť, sa stále diskutuje. Poukazuje sa na to, že súčasné vojny sú zložitejšie a „obsahovo bohatšie“ ako v minulosti, čo je zapríčinené pôsobením nových faktorov spojených s technickým pokrokom, ale aj ekonomickým a sociálnym vývojom ľudstva. Diskusie na tému aktuálnosti clausewitzovskej teórie vojny vyvolali už pred desaťročiami najprv otázky svetovej raketovo-jadrovej vojny a potom záver o nemožnosti víťazstva v nej. V 80. rokoch minulého storočia k tomuto záveru nezávisle na sebe dospeli ako v západnej teórii bezpečnosti tak aj v marxisticko-leninskom učení o vojne a armáde vo vtedajšom socialistickom tábore (bez Číny, v ktorej sa ešte len postupne prekonávali prvky maoistickej ideológie, ktorá mala zvláštny pohľad aj na otázky vojny).

Komplikácie pri chápaní vojen v súčasnej teórii bezpečnosti vznikajú už v súvislosti s tým, že v nich okrem rozdielov v realistickej/neorealistickej, liberálnej/neoliberálnej a kritickej/novej línii, existuje niekoľko relatívne samostatných oblastí teórie bezpečnosti². Z nich ide o skúmanie vojen najmä v strategických štúdiách³, ktoré sa považujú v širšom chápaní aj za špecifickú súčasť teórie medzinárodných vzťahov. Ich rozvoj sa začal ešte v období bipolarity v diametrálne odlišnej bezpečnostnej situácii ako je súčasná.

Ponecháme bokom rozsiahle špeciálne a detailné odborné diskusie o podstate a charaktere vojny v „clausewitzovskom“ rámci (od roku 1961 existuje v Nemecku spolok *Die Clausewitz-Gesellschaft e.V.* v súčasnosti so zhruba tisíc členmi, ktorý uskutočňuje rôzne akcie nielen k historickým, ale aj aktuálnym témam). Uvedieme len, že v súvislosti s veľmi vágnym pojmom moderná vojna (ide však väčšinou o vojensko-odborné, resp. vojensko-technické chápanie problému, lebo za prvú modernú vojnu z hľadiska použitia vojenských technológií sa spravidla považuje prvá svetová vojna, ale niektoré zdroje za takú označujú už občiansku vojnu v USA v 19. storočí) J. Angstrom⁴ poukázal na to, že existujú rôzne argumenty svedčiacie o tom, že došlo k zásadnej zmene charakteru vojny. Hlavná otázka spočíva v tom, v čom sú tieto vojny skutočne nové.

Ďalšia zložitosť pri analýze vojen v súčasnosti súvisí s tým, že terminológia, ktorá vznikla pri skúmaní ich vývoja a podôb, je veľmi pestrá. Viaceré pojmy, ale najmä prívlastky (obrazného často až reklamno-marketingového charakteru) spájané s vojnami v súčasnosti nemajú jasné hranice, navzájom sa prelínajú, ale niekedy aj vylučujú. Komplikácie spôsobuje aj mediálno-politické označovanie rôznych „nevojenských“ konfliktov za vojny. Často sa používajú pojmy obchodná vojna, ropná vojna, vojna o zdroje a pod. Zjednodušene povedané, dnes sa bežne hovorí nielen v mediálno-politickej oblasti, ale aj v teórii o rôznych vojnách, čo vyžaduje precizovať terminológiu podôb či druhov (typy) vojen, na čo však neexistuje jednotný názor. Z tohto dôvodu sa nebudeme zaoberať touto otázkou ani v našom príspevku, ale vidíme potrebu jej rozpracovávania.

Zostaneme pri všeobecnom konštatovaní, že okrem súčasných, moderných a nových vojen sa vymedzuje ako základná podoba vojny regulárna vojna, ktorá vzniká medzi štátmi. Poukazuje sa však aj na existenciu neregulárnych vojen, v ktorých pôsobia aj nešťátne subjekty – majú najmä podobu guerilly a partizánskej vojny.⁵

Zvýšená pozornosť sa už dávnejšie venuje aj asymetrickej vojne.⁶ Záujem o ňu najmä v americkej teórii stúpol v súvislosti s vojnou USA vo Vietname, ale fenomén má podľa

² LASICOVÁ, J. – UŠIAK, J. (2012): Bezpečnosť ako kategória, s. 68-115.

³ COLLINS, A. (Ed.) (2019): Contemporary Security Studies.

⁴ ANGSTROM, J. (2005): Introduction Debating the nature of modern war. In DUYVESTEYN I. - ANGSTROM J. (Eds.) (2005) : Rethinking the Nature of War. s. 1.

⁵ FREUDENBERG, D. (2008): Theorie des Irregulären: Partisanen, Guerillas und Terroristen im modernen Kleinkrieg; SMITH, S. D. and GEIER, C. R. (Eds) (2019): Partisans, Guerillas, and Irregulars Historical Archaeology of Asymmetric Warfare.

⁶ WASSERMANN, F. (2015): Asymmetrische Kriege: Eine politiktheoretische Untersuchung zur Kriegführung im 21. Jahrhundert.

mnohých zdrojov oveľa staršie historické korene⁷. Téma asymetrickej vojny (konfliktu) zahŕňa v súčasnosti tak široký a rôznorodý okruh problémov, že neexistuje jej jednotné ucelené chápanie. Za jej základný znak sa považuje, že ide o vojnu, v ktorej sa bojujúce strany výrazne odlišujú či z hľadiska veľkosti síl, popr. ich charakteru, alebo používanej taktiky a stratégie.

Neskôr pribudol ďalší špecifický pojem – vojna (konflikt) nízkej intenzity.⁸ Používal sa najmä vo vzťahu k vojnám a konfliktom v Treťom svete,⁹ ktoré sa často charakterizovali aj ako zástupné vojny medzi kapitalizmom a socializmom, resp. medzi USA a ZSSR.

V súvislosti s rastom hrozby terorizmu a obzvlášť po 11. septembri 2001 sa pojem asymetrickej vojny začal uplatňovať často vo vzťahu k boju s terorizmom.¹⁰ Poznamenáme, že propagandistický pojem administratívy G. Busha ml. globálna vojna s terorizmom skončil v realite veľmi neslávne. Diskusie na tému asymetrickej vojny, popr. hrozieb stále pokračujú, pričom sa poukazuje aj na ich nové aspekty, resp. narastanie ich zložitosti.¹¹

Pojmom, ktorý sa vo vzťahu k vojne začal používať v posledných rokoch, je hybridná vojna. Vzhľadom na rozsah príspevku sa touto otázkou nebudeme zaoberať. Zdôrazníme, že pojem vznikol v USA. Z množstva autorov, ktorí sa k téme vyjadrujú, sa za tvorca, či skôr mediálno-politického propagátora rámca jej súčasnej interpretácie najmä v spojení s vojnami USA v Iraku a Afganistane spravidla považuje F. Hoffman.¹² Pri rozpracovaní problematiky niektorí autori¹³ poukazujú tiež na to, že ide o starší historický fenomén.

Ďalšími podobami vojen, na ktoré sa v súčasnosti často, ale voľne a nejednoznačne poukazuje, sú informačná vojna a vojny v „kyberpriestore“. V súvislosti s nimi sa analyzuje aj prelínanie jednotlivých podôb súčasných vojen.¹⁴

V neposlednom rade patrí k analýze vojen aj otázka jej spravodlivosti, ktorá má korene až v staroveku¹⁵. V súvislosti s ňou sa poukazuje na dve kritéria: *ius ad bellum* (právo na vojnu, spravodlivý dôvod vedenia vojny) a *ius in bello* (právo vo vojne – primeranosť spôsobu vedenia vojny). Okrem právnej stránky má tento pojem aj výrazný morálny rozmer. Nové podnety na skúmanie spravodlivosti vojny, najmä v súvislosti s už spomínanou vojnou USA vo Vietname podal M. Walzer.¹⁶

Po rozpade bipolarity v medzinárodných vzťahoch prišiel s radikálnou reinterpretáciou vojen M. van Creveld,¹⁷ ktorá vyvolala rozsiahlu a protirečivú diskusiu. V súvislosti so súčasnými vojnami uvažuje o clausewitzovskej teórii vojny A. Echevaria II, ktorý obrazne uviedol, že vojna je menlivejšia ako chameleón.¹⁸ V diskusiách o význame clausewitzovskej teórie vojen sa pokračuje aj v kontexte 21. storočia.¹⁹

⁷ HEUSER, B. (2013): *Rebellen Partisanen Guerilleros. Asymmetrische Kriege von der Antike bis heute.*

⁸ WADDEL, R. (2013): *The Army and Low Intensity Conflict.*

⁹ WARE, L. B. et al. (2012): *Low-Intensity Conflict in the Third World.*

¹⁰ STEPANOVA, E. A. (2008): *Terrorism in Asymmetrical Conflict: Ideological and Structural Aspects.* SIPRI Research Report, No. 23.

¹¹ LEMLER, K. (2017): *Sicherheitskonzepte in asymmetrischen Konflikten*; MARTINOVIC, M. A. (2016): *The Challenges of Asymmetric Warfare. Enhancing Compliance with International Humanitarian Law by Organized Armed Groups.*

¹² Uvádza sa najmä článok HOFFMAN, F. (2009): *Hybrid Warfare and Challenges.* In JFQ: *Joint Force Quarterly.* 52, 2009, s. 34-48.

¹³ MURRAY, W. (Ed.) (2012): *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents From The Ancient World To The Present.*

¹⁴ SCHRÖFL, J. – RAJAEI, B. M. – MUHR D. (Eds.) (2011): *Hybrid and Cyber War as Consequences of the Asymmetry: A Comprehensive Approach Answering Hybrid Actors and Activities in Cyberspace - Political, Social and Military Responses.*

¹⁵ VELEK, J. (2014): *Kapitoly z teorie spravodlivej války.*

¹⁶ WALZER, M. (1977): *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations.*

¹⁷ CREVELD van, M. (1991): *The Transformation of War: The Most Radical Reinterpretation of Armed Conflict Since Clausewitz.*

¹⁸ ECHEVARIA II, A. (2007): *Clausewitz and Contemporary War,* s. 61-83.

¹⁹ STRACHAN, H. - HERBERG-ROTHER, A. (Eds.) (2007): *Clausewitz in the Twenty-First Century.*

S odlišným pohľadom na vojny v súvislosti s globalizáciou a v spojení s rizikovou spoločnosťou prišiel U. Beck.²⁰ V podmienkach globálneho veku sa aj vojny stávajú fenoménom, ktorý možno definovať a interpretovať rozdielne. Vede to však k tomu, že v týchto podmienkach vzrastá neurčitosť, nejasnosť, latentnosť ich vnímania a zvyšuje sa potenciál „strašenia nimi“, najmä vzhľadom na to, že sa nevie, aký môže byť ich priebeh, následky apod.

Doplníme, že rozsiahla a pestrá diskusia na tému súčasných vojen je aj v ruskej teórii bezpečnosti, resp. vojen. Okrem všeobecných teoretických prác, ktoré majú niekedy až kolosálny rozsah (trojdielna práca A. I. Vladimirova má vyše 2 800 strán),²¹ ruskí autori problémy vojny skúmajú aj v spojení s vojenskostrategickou problematikou.²² Veľká pozornosť sa venuje aj informačným vojnám,²³ ktorými sa Rusko cíti značne ohrozené.

2 O chápaní nových vojen

Vo vývoji súčasnej bezpečnostnej terminológie, ktorá sa dotýka vojen, sa do popredia pozornosti po rozpade bipolarity dostal fenomén nových vojen. Pojem nereflektoval len historicky sa meniacu dimenziu vojen, ale predovšetkým kvalitatívne zmeny, prejavujúce sa po rozpade bipolarity v medzinárodných vzťahoch, ktoré sa prelínajú aj s pôsobením globalizácie. Abstraktne možno uviesť, že pojem nové vojny predstavuje do určitej miery súhrnné označenie vojen, ktoré vznikajú po rozpade bipolarity v medzinárodných vzťahoch a skončení studenej vojny s dôrazom na ich nové prvky a znaky. Ide o snahu uskutočniť teoretickú reflexiu problému súčasnej vojny, ktorá sa bude odlišovať od pohľadu používaného v teórii bezpečnosti blízkej tradičným teóriám medzinárodných vzťahov. V pojme sa zvyrazňuje aj narastanie „neštandardnosti“ súčasných vojen.

Nové vojny sa spravidla zaraďujú aj medzi asymetrické vojny. Obsahujú však aj prvky ďalších súčasných vojen, najmä v informačnej oblasti. Ide aj o ekonomické oblasti, lebo neraz k ich hlavným úlohám patrí boj o zdroje, suroviny.

Za tvorcú koncepcie novej vojny sa spravidla považuje M. Kaldorová, ktorá sa zaoberala predtým otázkami globalizácie a kriticky sa vyjadrovala ku kapitalizmu (k vojnám a jadrovému zbrojeniu).²⁴ Základy koncepcie nových vojen sformovala na konci 90. rokov minulého storočia v diele *Nové a staré vojny – organizované násilie v globálnej ére*, ktoré vyšla už v treťom vydaní.²⁵ Už v úvode práce zvyraznila, že nové vojny zahŕňajú spojenie štátnych a neštátnych aktérov a väčšina násilia v nich je namierená proti civilistom.²⁶ Poukazuje aj na to, že nové vojny majú charakter asymetrických vojen a od občianskych vojen sa odlišujú prelínaním vnútornej a vonkajšej dimenzie a hoci sú spravidla obmedzené územím štátu, zahŕňajú nespočetné množstvo nadnárodných spojení. Pri hodnotení vývoja nových vojen sa ukazuje na to, že vlna konfliktov, ktoré vznikli začiatkom 21. storočia, pokračuje až do súčasnosti. Ako aktuálne príklady nových vojen sa používajú najmä rozsiahle a zdlhavé ozbrojené konflikty v Sýrii, na Ukrajine a v Jemene.

Nové vojny M. Kaldorová začala skúmať v súvislosti s meniacim sa charakterom násilia v globálnej ére a analyzuje ich na základe vojen v Bosne a Hercegovine, Iraku (po roku 2003) a Afganistane. Poukazuje na to, že ide o „zmes“ tradičných vojen, organizovanej zločinnosti a

²⁰ BECK, U. (2007): *Weltrisikogesellschaft: Auf der Suche nach der verlorenen Sicherheit*.

²¹ GULIN, V. P. (1997): O novej koncepcii vojny. In *Vojennaja mysl'*, č. 2, 1997, s. 13-17; VLADIMIROV, A. I. (2018): *Osnovy obščej teoriji vojny (Komplet iz 3 knig)*.

²² KOKOŠIN, A. A. – VESELOV, V. A. – LISS, A. V. – FISENKO, I. S. (2015): *Sovremennye vojny i voennoe iskusstvo*.

²³ PANARIN, I. (2006): *Informacionnaja vojna i geopolitika*.

²⁴ KALDOR, M. (1982), "Warfare and Capitalism". In *New Left Review* (ed.): *Exterminism and Cold War* (1982), s. 261-287.

²⁵ KALDOR, M. (2012): *New and Old Wars. Organized Violence in a Global Era*.

²⁶ KALDOR, M., tiež tam, s. VI.

masívneho porušovania ľudských práv, do ktorých sú zapájaní globálni aj lokálni aktéri. Tieto vojny sú podmienené nielen medzinárodnou politikou (často súvisia s mocenským vákuom, ktoré vzniklo po rozpade bipolarity), ale aj charakterom globálnej ekonomiky.

V súvislosti s M. Kaldorovou, ktorá je aj politickou aktivistkou (v 80. rokoch minulého storočia pôsobila v protijadrovej študijnej skupine Labouristickej strany *Labour party Defence Study Group* a bola zakladajúcou členkou hnutia *European Nuclear Disarmament*, požadujúceho bezjadrovú Európu od Poľska po Portugalsko a i.) poukážeme aj na širšie súvislosti teórie nových vojen. Jednou z reakcií medzinárodného spoločenstva na tieto vojny sú kontroverzné humanitárne intervencie. M. Kaldorová v roku 1999 podporila z humanitárnych dôvodov bombardovanie „malej“ Juhoslávie. Táto a ďalšie podobné nasledovné akcie sa však hneď stali aj predmetom kritiky. K najostrejším kritikom nového vojnového humanizmu najmä v súvislosti s bombardovaním „malej“ Juhoslávie sa stal N. Chomsky.²⁷ Neskôr však aj M. Kaldorová stratila vieru v prospešnosť takýchto „humanitárnych“ zásahov. V rozhovore s *The Guardian* 1. apríla nazvanom „Medzinárodné spoločenstvo robí všade hrozný chaos,“²⁸ čo jej jedna z jej myšlienok uvedených v publikácii o ľudskej bezpečnosti,²⁹ už k týmto intervenciám zaujala síce kriticky postoj, ale stále vidí ich potrebu. Zdôraznila, že hoci niektoré jej úvahy v tejto oblasti majú utopický charakter, treba hľadať cesty ako zabrániť novým vojnám, čo je však mimoriadne náročná záležitosť. Už vo svojom predchádzajúcom diele považovala za možnú odpoveď na riešenie problému vojen v súčasnom svete vytvorenie globálnej občianskej spoločnosti,³⁰ ktorá je príliš abstraktnou a vzdialenou perspektívou.

K autorom, ktorí systematicky rozpracovávajú teoretickú charakteristiku nových vojen patrí P. Mello.³¹ Analyzuje ich v spojení s koncepciou M. Kaldorovej a uvádza, že s poklesom počtu medzinárodných konfliktov (vojen medzi štátmi) po rozpade bipolarity narástol počet „vnútorných“ vojen, z ktorých sa stala dominantná forma konfliktu súčasnosti. Zvýrazňuje, že v týchto vojnách dochádza k erózii štátneho monopolu na používanie násilia a objavujú sa nové aspekty vojnovkej ekonomiky. Tiež poukazuje na to, že predstavujú aj určitú podobu asymetrických vojen a nemožno ich vždy objasniť ani v rámci občianskych vojen. Prejavujú sa v nich problémy identity najmä v súvislosti so separatistickými hnutiami a vznikom nových národných štátov najmä v Európe a Ázii. Zdôrazňuje, že časť týchto vojen súvisí aj s terorizmom. Vymedzuje aj štyri znaky nových vojen.³² Prvým znakom je erózia štátneho monopolu na použitie sily, ku ktorej dochádza v kontexte všeobecného oslabenia štátnych štruktúr. Za druhý znak považuje nový spôsob financovania týchto vojen bojujúcimi stranami. Za tretí znak označuje ciele a základné motívy vedenia týchto vojen, čo tiež súvisí aj s ich ekonomickou stránkou. Ako štvrtý znak vidí spôsob vedenia vojny, v ktorom sa výrazne prejavuje rast surovosti násilia.

Ďalším autorom, ktorý koncepčne pracuje s fenoménom nových vojen, je H. Münkler, ktorý však uplatňuje trochu odlišný prístup ako M. Kaldorová a P. Mello,³³ ale jeho závery nie sú v protiklade s ich hodnoteniami. Problém skúma v historickom kontexte vývoja vojen v Európe od čias Tridsaťročnej vojny (H. Münkler napísal niekoľko diel o dejinách vojen). Poukazuje aj na dôsledky zoštátnenia vojen (násilia), ktoré však v nových vojnách prestávajú platiť (pôsobiť). V súvislosti s novými vojnami zvýrazňuje tiež ich ekonomické aspekty a vidí

²⁷ CHOMSKY, N. (1999): *The New Military Humanism: Lessons from Kosovo*.

²⁸ THE INTERNATIONAL (2008) 'The international community makes a terrible mess wherever it goes' In *The Guardian*. 1 Apr 2008.

²⁹ KALDOR, M. (2007): *Human security: reflections on globalization and intervention*.

³⁰ KALDOR, Mary (2003): *Global civil society: an answer to war*.

³¹ MELLO, P. A. (2010): *In search of new wars: The debate about a transformation of war*. In *European Journal of International Relations*, č. 2, s. 297-309.

³² MELLO, A. P. (2017): 'New' and 'Old' Wars. In *The SAGE Encyclopedia of War*. s. 1209-1211.

³³ MÜNKLER, H. (2004): *Die neuen Kriege*.

aj spojenie časti týchto vojen s terorizmom. Poukazuje však aj dilemu Západu v súvislosti s vojenskými intervenciami, ktoré majú často kontroverzný charakter a dôsledky.

Problém nových vojen H. Münkler objasňuje v širšom – tiež historickom – kontexte vývoja násilia v 20. a 21. storočí.³⁴ Uskutočňuje historickú analýzu dvoch svetových vojen a ich dôsledkov, pričom prvú svetovú vojnu označuje aj za koniec buržoáznej spoločnosti. Poukazuje tiež na súvislosti nových vojen s asymetrickými vojnami a zvyrazňuje ich dimenziu ako vojny „obrazov“, v ktorej pôsobia médiá. Prvky a znaky nových vojen objasňuje aj v širšom morálnom (morálno-politickom) kontexte so vznikom posthrdinskej spoločnosti a zmenami vojenskej etiky, pričom vidí aj spojenie medzi systémom boja a etikou vojen.

Nové vojny teda predstavujú zložitejšie, najmä „viacvrstevnejší“ fenomén ako vojny staré. Vojna je vždy tragédiou aj keď sa z právnej stránky dá dokázať právo na ňu i primeranosť spôsobu jej vedenia vojny. Nové vojny sa však v tomto rámci nevedú a o to je ich pôsobenie krutejšie a tragickejšie.

Hoci ich územný rozsah je spravidla menší ako v prípade starých vojen, prinášajú so sebou tiež veľký (nesmierny) sociálno-ekonomický a morálny rozvrat, pričom dochádza k nebyvalému rozširovaniu sociálnopatologických fenoménov vo vojnách i po nich a pôsobeniu ich negatívnych dôsledkov. Tento rozvrat sa neraz kumuluje na menší priestor ako v starých vojnách medzi štátmi, čo je spojené s mimoriadne ťažkými dôsledkami pre civilné obyvateľstvo. voči ktorému sa spravidla postupuje oveľa surovejšie ako v minulosti. To všetko môže mať najmä lokálne horšie, tragickejšie dopady ako v minulosti. Dôležitým prvkom nových vojen je preto aj skúmanie ich následkov, ktoré však vyžaduje samostatnú analýzu.

Z ekonomického hľadiska ešte doplníme fenomén, ktorý sa výraznejšie objavuje tiež v posledných rokoch – v 21. storočí. Ide o privatizáciu a komercializáciu v bezpečnostnej oblasti a pôsobenie súkromných (žoldnierskych) armád a súkromných vojenských a bezpečnostných spoločností, ktoré si však vzhľadom na nové podmienky vedenia vojen zasluhuje tiež samostatný rozbor.

Záver

Základnou otázkou, ktorú si teoretici skúmajúci súčasné vojny, kladú, je v čom sú vlastne nové. Ako „terminus technicus“ sa však používa aj pojem nové vojny. Poukazuje sa v ňom, najmä na to, že okrem objektívneho, prirodzeného vývoja technickej, politickej a morálnej stránky vojen, ktorý sa prejavuje aj v súčasnosti, sa v nových vojnách nachádzajú aj zmeny kvalitatívneho charakteru.

Do popredia vystupujú najmä zmeny pozície a roly štátu v nich, ako aj ich ekonomickej stránky. Okrem politických a ekonomických zmien sa však v nových vojnách neprihliada na ich spravodlivosť, ani ďalšie právne či morálne aspekty. Vystupuje v nich množstvo neštátnych aktérov, ktorí sú veľmi rozdielni, pričom časť z nich pri svojom pôsobení neváha siahnuť ku krutým, nehumánnym postupom, ktoré najčastejšie dopadajú na civilné obyvateľstvo. Nesmierne ťaživé následky nových vojen pre civilné obyvateľstvo stavajú pred medzinárodné spoločenstvo veľmi nástojčivo hľadanie úloh ako dosiahnuť v týchto vojnách aspoň ukončenie bojov. Prekonávanie následkov nových vojen potom vyžaduje nielen veľké ekonomické náklady, ale aj riešenie príčin, kvôli ktorým vznikli, čo má široké a zložité politické, právne, morálne, sociálne i kultúrne súvislosti.

Použitá literatúra:

1. BECK, U.: Weltrisikogesellschaft: Auf der Suche nach der verlorenen Sicherheit. Frankfurt/M.: Suhrkamp, 2007. 439 s. ISBN 978-3518414255.

³⁴ MÜNKLER, H. (2015): Kriegssplitter: Die Evolution der Gewalt im 20. und 21. Jahrhundert. Berlin: Rowohlt.

2. COLLINS, A. (Ed.) (2019): *Contemporary Security Studies*. 5th ed. Oxford: Oxford University Press, 2019. 560 s. ISBN 978-0198804109.
3. CREVELD van, M. (1991): *The Transformation of War: The Most Radical Reinterpretation of Armed Conflict Since Clausewitz*. New York : Free Press, 1991. 272 s. ISBN 978-0029331552
4. DUYVESTYEN I. - ANGSTROM J. (Eds.) (2005): *Rethinking the Nature of War*. London: Routledge, 2005. 256 s. ISBN 978-0415354622.
5. ECHEVARIA II, A. (2007): *Clausewitz and Contemporary War*. Oxford: Oxford University Press, 2007. 218 s. ISBN 978-0199231911.
6. FREUDENBERG, D. (2008): *Theorie des Irregulären: Partisanen, Guerillas und Terroristen im modernen Kleinkrieg*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften. 496 s. ISBN 978-3531157375.
7. GULIN, V. P. (1997): O novoj koncepcii vojny. In *Vojennaja mysl'*, No. 2/1997, s. 13-17. ISSN 0236-2058.
8. HEUSER, B. (2013): *Rebellen Partisanen Guerilleros. Asymmetrische Kriege von der Antike bis heute*. Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 2013. 308 s. ISBN 978-3506776051.
9. HOFFMAN, F. (2009): Hybrid warfare and challenges (PDF). JFQ: Joint Force Quarterly, Issue 52, 1st quarter 2009, s. 34–48.
10. CHOMSKY, N. (1999): *The New Military Humanism: Lessons from Kosovo*. London: Pluto Press, 1999. 280 s. ISBN 978-0745316338.
11. KALDOR, M. (1982), "Warfare and Capitalism" In New Left Review (ed.): *Exterminism and Cold War*, Norfolk : Thetford Press Ltd., 1982. s. 261-287. ISBN 978-0860910510.
12. KALDOR, M. (2003): *Global civil society: an answer to war*. 200 s. Cambridge : Polity Press. ISBN 9780745627588
13. KALDOR, M. (2007): *Human security: reflections on globalization and intervention*. Cambridge : Polity Press. 240 s. ISBN 978-0745638546
14. KALDOR, M. (2012): *New and Old Wars. Organized Violence in a Global Era*. 3rd ed. Cambridge: Polity Press. 224 s ISBN 978-0745655635.
15. KOKOŠIN, A. A. – VESELOV, V. A. – LISS, A. V. – FISENKO, I. S. (2015): *Sovremennyye vojny i voennoe iskusstvo*. Moskva: Lenand, 2015. 153 s. ISBN 978-5-9710-2008-0
16. LASICOVÁ, J. – UŠIAK, J. (2012): *Bezpečnosť ako kategória*. Bratislava: Veda, 2012. 340 s. ISBN 978 – 8022412841.
17. LEMLER, K. (2017): *Sicherheitskonzepte in asymmetrischen Konflikten*. Baden-Baden: Tectum Verlag, 2017. 754 s. ISBN 978-3828867086.
18. MARTINOVIC, M. A. (2016): *The Challenges of Asymmetric Warfare. Enhancing Compliance with International Humanitarian Law by Organized Armed Groups*. Hamburg: Anchor Academic Publishing, 2016. 160 s. ISBN 978-3960670612.
19. MELLO, P. A. (2010): In search of new wars: The debate about a transformation of war. In *European Journal of International Relations*. 2010, č. 2, roč. 16, s. 297-309. ISSN 1354-0661.
20. MELLO, A. P. (2017): 'New' and 'Old' Wars. In Joseph, P. (Ed.) (2017): *The SAGE Encyclopedia of War: Social Science Perspectives*, Four volume set. Thousand Oaks: Sage, 2017. 2104 s. ISBN 978-1483359892.
21. MURRAY, W. (2012): *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents From The Ancient World To The Present*. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. 334 s. ISBN 978-1107643338

22. MÜNKLER, H. (2002): *Die neuen Kriege*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 2002. 288 s. ISBN 978-3499616532
23. MÜNKLER, H. (2015): *Kriegssplitter: Die Evolution der Gewalt im 20. und 21. Jahrhundert*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 2015. 400 s. ISBN 978-3499630972
24. PANARIN, I. (2006): *Informacionnaja vojna i geopolitika*. Moskva: Pokolenije, 2006. 560 s. ISBN 5976300014.
25. SCHRÖFL, J. – RAJAE, B. M. – MUHR D. (Eds.) (2011): *Hybrid and Cyber War as Consequences of the Asymmetry: A Comprehensive Approach Answering Hybrid Actors and Activities in Cyberspace- Political, Social and Military Responses*. Bern: Peter Lang, 2011. 316 s. ISBN 978-3631602850.
26. SMITH, S. D. and GEIER, C. R. (Eds.) (2019): *Partisans, Guerillas, and Irregulars Historical Archaeology of Asymmetric Warfare*. Tuscaloosa: The University of Alabama Press, 2019. 272 s. ISBN 978-0817320201.
27. STEPANOVA, E. A. (2008): *Terrorism in Asymmetrical Conflict: Ideological and Structural Aspects*. SIPRI Research Report No. 23. 186 s. ISBN 978-0199533565.
28. STRACHAN, H. – HERBERG-ROTHER, A. (Eds.) (2007): *Clausewitz in the Twenty-First Century*. Oxford : Oxford University Press, 2007. 319 s. ISBN 978-0199232024.
29. THE INTERNATIONAL (2008) 'The international community makes a terrible mess wherever it goes' In *The Guardian*. 1 Apr 2008.
30. VELEK, J. (2014): *Kapitoly z teorie spravedlivé války*. Praha: Filosofia, 2014. 354 s. ISBN: 9788070074251.
31. VLADIMIROV, A. I. (2018): *Osnovy obščej teoriji vojny (Komplet iz 3 knig)*. 2. izd. Moskva: Sinergija. 2018. 2856 s. ISBN 978-5425703581; 978-5425703582; 978-5425703583.
32. VOM KRIEGE (1832). *Hinterlassenes Werk des Generals Carl von Clausewitz* (hrsg. von M. von Clausewitz). Bd 1.,: Ferdinand Dümmler, 1832.
33. WADDEL, R. (2013): *The Army and Low Intensity Conflict*. London: Fortis, 2013. 322 s. ISBN 978-1937592325.
34. WALZER, M. (1977): *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*. New York: Basic Books, 1977. 400 s. ISBN 071391162X.
35. WARE, L. B. et al. (2012): *Low-Intensity Conflict in the Third World*. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2012. 190 s. ISBN 978-1478356042.
36. WASSERMANN, F. (2015): *Asymmetrische Kriege: Eine politiktheoretische Untersuchung zur Kriegführung im 21. Jahrhundert*. Frankfurt/M.: Campus Verlag, 2015. 357 s. ISBN 978-3593503141.

Kontakt:

doc. PhDr. František Škvrnda, CSc.

Fakulta medzinárodných vzťahov

Ekonomická univerzita v Bratislave

Dolnozemska cesta 1/b

852 35 Bratislava 5

Slovenská republika

e-mail: frantisek.skvrnda@euba.sk

PÔSOBENIE MEDZINÁRODNÝCH ORGANIZÁCIÍ V OBČIANSKEJ VOJNE V SOMÁLSKU

OPERATIONS OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN SOMALI CIVIL WAR

Natália Zagoršková^a – Andrej Zrak^b

^a Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: natalia.zagorsekova@euba.sk

^b Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: andrej.zrak@euba.sk

Príspevok sa zameriava na občiansku vojnu prebiehajúcu v Somálsku od roku 1991 až do súčasnosti. Cieľom príspevku je popísať a porovnať pôsobenie mierových misií medzinárodných organizácií v tomto konflikte. Príspevok stručne opisuje príčiny a priebeh občianskej vojny a zameriava sa na pôsobenie misií UNOSOM a AMISOM v Somálsku. Pôsobenie oboch misií prinieslo čiastočné zlepšenie situácie, konflikt však naďalej pretrváva, aj vďaka pokračujúcim vnútropolitickým sporom.

Kľúčové slová: Somálsko, Organizácia Spojených národov, Africká únia

The paper focuses on the civil war in Somalia since 1991 until now. The aim of the paper is to describe and compare the effects of international peacekeeping missions in this conflict. The paper briefly describes the causes and course of the civil war and focuses on the operation of UNOSOM and AMISOM missions in Somalia. Both missions brought a partial improvement in the situation, but the conflict persists, also due to ongoing internal political disputes.

Key words: Somalia, United Nations Organization, African Union

JEL: F53, F59

Úvod

Príspevok „Pôsobenie medzinárodných organizácií v občianskej vojne v Somálsku“ sa venuje dlhotrvajúcemu vnútornému konfliktu v tejto východoafrickej krajine s dôrazom na aktivity medzinárodného spoločenstva v snahe tento konflikt vyriešiť. Cieľom príspevku je popísať a porovnať pôsobenie mierových misií Organizácie Spojených národov a Africkej únie v občianskej vojne v Somálsku.

V prvej časti príspevku popisujeme príčiny vzniku občianskej vojny v Somálsku v roku 1991 a jej stručný vývoj a strany konfliktu až do súčasnosti. Druhá kapitola je venovaná pôsobeniu mierových misií OSN v Somálsku v 90. rokoch. V tretej kapitole sa venujeme pôsobeniu misie Africkej únie v Somálsku až po súčasnú situáciu.

Pri spracovaní príspevku sme vychádzali najmä z oficiálnych dokumentov a zdrojov medzinárodných organizácií, predovšetkým z rezolúcií Bezpečnostnej rady OSN. Čerpali sme tiež z vedeckých článkov venovaných téme občianskej vojny v Somálsku.

1 Občianska vojna v Somálsku

Za začiatok občianskej vojny v Somálsku sa považuje rok 1991 a pád režimu prezidenta Siada Barreho, príčiny tohto konfliktu však súvisia s históriou dnešného Somálska počas kolonializmu a po získaní nezávislosti v roku 1960. Počas kolonializmu bolo Somálsko

rozdelené medzi Veľkú Britániu, Francúzsko, Taliansko a Etiópiu, Somálčania dodnes považujú časti Kene a Etiópie za súčasť Somálska. Rozdelenie pretrváva aj v rámci dnešného územia Somálska, bývalé britské územie Somaliland na severe sa totiž snaží o získanie nezávislosti.

Už počas demokratického režimu po získaní nezávislosti sa v Somálsku prejavila ďalšia z príčin občianskeho konfliktu, a to boj o zdroje medzi jednotlivými klanmi. Tradičné spory medzi klanmi o vodu, dobytok a pastviny sa zmenili na spory o politickú moc a miesta v štátnej správe, ktoré boli rozdeľované podľa klanovej príslušnosti.

Dôležitým faktorom občianskej vojny bol nepochybne aj režim generála Siada Barreho v rokoch 1969 – 1991. Vojenská diktatúra využívala hrubú silu a kolektívnu vinu na potlačenie opozície, čoho prejavom boli najmä útoky polície a armády na civilistov z klanu Majerteen, ktorého členovia sa neúspešne pokúsili o prevrat v roku 1978.¹

Prebiehajúcu občiansku vojnu v Somálsku je možné rozdeliť do niekoľkých fáz. Najintenzívnejšia fáza konfliktu prebiehala v rokoch 1991 – 1992, kedy dochádzalo k bojom medzi klanmi najmä na juhu Somálska, na severe krajiny vyhlásil nezávislosť Somaliland a množstvo Somálčanov utieklo do zahraničia alebo bolo vnútorne vysídlených. Roky 1992 – 1995 sú spojené s intervenciou USA a OSN, ktorých vojaci sa po neúspechoch z krajiny postupne stiahli. Následne boje pokračovali na lokálnej úrovni a ďalšie časti krajiny vyhlásili nezávislosť. V roku 2000 vznikla po rokovaniach v Džibutsku tzv. Dočasná národná vláda, ktorá však nebola uznávaná väčšinou bojujúcich skupín. Po dohode s veliteľmi niektorých bojujúcich strán vznikla v roku 2004 Dočasná federálna vláda sídliaca v Keni. V Somálsku zatiaľ získaval moc Zväz islamských súdov ako opozícia proti Dočasnej federálnej vláde. Na podporu vlády proti islamským súdom zaútočili na Somálsko v roku 2006 etiópske jednotky. Napriek dobytíu Mogadišu jednotkami Dočasnej federálnej vlády boj pokračoval, a to proti teroristickej skupine Al Shabab.² Jednotky Misie Africkej únie v Somálsku, centrálnej vlády a Etiópie pokračujú v boji proti Al-Shabab a ďalším nepokojom v centrálnej časti Somálska.³

2 Pôsobenie OSN

Napriek nepokojom, ktoré nastali po zvrhnutí prezidenta Siada Barreho, OSN aj naďalej pokračovala s humanitárnou pomocou Somálsku. Nestabilná bezpečnostná situácia v krajine v nasledujúcich mesiacoch však organizáciu donútila niekoľkokrát svojich humanitárnych pracovníkov dočasne stiahnuť. Táto situácia viedla k tomu, že sa generálny tajomník Javier Pérez de Cuellar v spolupráci s Organizáciou africkej jednoty (OAJ), Ligou arabských štátov (LAŠ) a Organizáciou islamskej spolupráce (OIS) začal aktívne zaoberať politickými aspektami krízy a na konci roka 1991 informoval Bezpečnostnú radu OSN o svojom úmysle začať s iniciatívou na nastolenie mieru v Somálsku.

Napriek tomu, že boje v Mogadišu pokračovali aj v januári roku 1992, OSN vyslala misiu vedenú Jamesom O. C. Jonahom, zástupcom generálneho tajomníka pre politické záležitosti, ktorá mala ukončiť všetky násilnosti a zabezpečiť prístup medzinárodnej pomoci k civilnému obyvateľstvu uprostred konfliktu. Počas tejto návštevy vyjadrili podporu ukončeniu paľby všetky bojujúce frakcie s výnimkou generála Aidida. Aj ten však súhlasil s tým, že by OSN mala hrať úlohu pri národnom zmierovaní.

Výsledkom tejto návštevy bola rezolúcia 733 (1992) Bezpečnostnej rady, ktorá naliehala na bojujúce strany aby ukončili boje a rozhodla, že všetky štáty majú neodkladne implementovať úplné embargo na dovoz zbraní a vojenského vybavenia do Somálska. Rada tiež požiadala generálneho tajomníka, aby zvýšil množstvo humanitárnej pomoci pre dotknuté

¹ ELMI, A. A. – BARISE, A. (2006): The Somali Conflict: Root causes, obstacles, and peace-building strategies.

² PIKE, J. (2018): Somalia Civil War.

³ MALLEY, R. (2019): Somalia.

obyvateľstvo, a aby kontaktoval zúčastnené strany a vyzval ich k ukončeniu strelby a politickému riešeniu konfliktu.⁴

Vo februári 1992 pozval nový generálny tajomník OSN Boutros Boutros-Ghali zástupcov OAJ, LAŠ a OIS, a aj zástupcov znepriateľených strán somálskeho konfliktu – prezidenta Ali Mahdiho a generála Aidida, aby sa zúčastnili rozhovorov v sídle OSN v New Yorku. Tie boli úspešné a obe strany súhlasili s okamžitým pokojom zbraní a tiež s návštevou vysokých predstaviteľov OSN a troch angažovaných regionálnych organizácií v Mogadišu, aby uzavreli dohodu, ktorá mala zabrániť ďalším násilnostiam. Tú sa podarilo uzavrieť na začiatku marca a okrem pokoja zbraní zahŕňala aj akceptáciu vojenskej ochrany pod OSN pre humanitárne konvoje a tiež vyslanie dvadsiatich vojenských pozorovateľov na obe strany Mogadiša, aby kontrolovali dodržiavanie dohodnutých podmienok. Vytvorenie tejto jednotky bolo schválené rezolúciou 746 (1992) Bezpečnostnej rady a okrem kontrolnej úlohy mala tiež vytvoriť plán na zabezpečenie dodávok humanitárnej pomoci do krajiny.⁵ Jednotka bola do Somálska vyslaná na konci marca 1992 a po konzultáciách obe strany konfliktu podpísali ešte v tom istom mesiaci dohodu o monitorovaní pokoja zbraní a prípravách pre efektívnu distribúciu humanitárnej pomoci.⁶

2.1 UNOSOM I

Na odporúčanie generálneho tajomníka vydala bezpečnostná rada OSN na konci apríla 1992 rezolúciu 751 (1992), ktorou rozhodla o vytvorení Operácie OSN v Somálsku (United Nations Operation in Somalia – UNOSOM). Zároveň požiadala generálneho tajomníka, aby v spolupráci s OAJ, LAŠ a OIS pokračoval v diskusii so zúčastnenými stranami v konflikte a dosiahli národné uzmierenie a jednotu. Rezolúcia tiež žiadala medzinárodné spoločenstvo, aby poskytlo finančnú a inú podporu pre akčný plán núdzovej humanitárnej pomoci pre Somálsko.⁷

Pôvodný návrh operácie, s ktorým súhlasili obe strany konfliktu, počítal s päťdesiatimi neozbrojenými vojenskými pozorovateľmi OSN, ktorí mali dohliadať na dodržiavanie prímeria v Mogadišu a na bezpečné dodávky humanitárnej pomoci do zvyšku krajiny. Rezolúcia 751 tiež hovorila o potrebe vytvoriť bezpečnostnú jednotku, ktorá mala byť vyslaná do Somálska v čo najkratšom čase. V auguste 1992 tak to krajiny vyrazilo 500 členov vojenského personálu OSN, ktorých poskytol Pakistan.

Od mája do júla 1992, špeciálny predstaviteľ generálneho tajomníka pozoroval situáciu v Somálsku. Počas svojho pozorovania konzultoval s miestnymi lídrami a staršími a na základe jeho správy informoval generálny tajomník bezpečnostnú radu o zúfalej situácii v krajine, ktorá bezodkladne potrebovala humanitárnu pomoc, program zotavenia a vybudovanie inštitúcií. Z tejto správy usúdil, že OSN musí rozšíriť svoje rady v Somálsku, pokiaľ má dôjsť k efektívnemu dodržaniu prímeria a uzmiereniu v krajine. Následne správu prezentoval pred Bezpečnostnou radou, ktorá ju zobrala na vedomie a rezolúciou 775 (1992) schválila navýšenie personálu misie. V septembri 1992 tak mala prítomnosť OSN v Somálsku zahŕňať 4219 členov personálu všetkých jednotiek.⁸

Z pohľadu humanitárnej pomoci bol pre Somálsko vypracovaný program, ktorého prioritami bolo zabránenie hladomoru a neakceptovateľne vysokej miere úmrtnosti v krajine. Cieľom bolo zabezpečiť okamžité dodávky potravín najmä do najkritickejších oblastí, poskytovanie základnej zdravotnej starostlivosti, poskytnutie pitnej vody a prístup k hygiene, poskytnutie prístreškov a oblečenia a rozdeľovanie osiva, náradia a vakcín pre zvieratá, aby si

⁴ Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 733 (1992).

⁵ Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 746 (1992).

⁶ United Nations (2003): UNITED NATIONS OPERATION IN SOMALIA I.

⁷ Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 751 (1992).

⁸ Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 775 (1992).

domáci dokázali zabezpečiť potravu. Tiež bol vytvorený program pre návrat utečencov späť do krajiny a budovanie občianskej spoločnosti v krajine. Z pôvodne požadovaných 83 miliónov dolárov šlo na program nakoniec vyše 67 miliónov. V decembri sa v Addis Ababa konalo stretnutie zástupcov OSN a Somálska ohľadom implementácie tohto programu, na ktorom zúčastnení prehodnotili jeho efektívnosť a prekážky, ktoré stáli v ceste. Domáci tiež mohli adresovať ďalšie pripomienky, ktoré dovtedy v programe neboli zahrnuté. Dohodli sa, že je potrebné, aby program pokračoval a ďalšie stretnutie sa malo odohrať v marci 1993, na ktorom sa bude rokovať a potrebách pre daný rok.

Z pohľadu bezpečnosti však bola situácia v krajine stále kritická. Somálsku stále chýbala centrálna vláda, s ktorou by bolo možné vyjednávať. Navyše, niektorí vojenský vodcovia nesúhlasili s vyslaním jednotiek OSN, aby strážili humanitárne konvoje smerujúce do najkritickejších oblastí. Na jednotky UNOSOM bolo v Mogadišu strieľané a lietadlám a lodiam s humanitárnou pomocou bolo zakázané v niektorých miestach krajiny pristávať. Výsledkom bolo, že potrebná pomoc sa síce zhromaždila, ale nebolo možné ju dopraviť k ľuďom, ktorí ju potrebovali.

Na základe správy generálneho tajomníka prijala Bezpečnostná rada v decembri 1992 rezolúciu 794 (1992), v ktorej v súlade s Kapitoulou VII Charty OSN autorizovala generálneho tajomníka a zúčastnené krajiny, aby zabezpečili jednotné velenie vojenských jednotiek, ktoré budú v Somálsku nasadené.⁹ Bola tak vytvorená Jednotná zvláštna jednotka (Unified Task Force, UNITAF), pod vedením Spojených štátov a ich operácie *Restore hope*. Jej cieľom bolo vytvorenie podmienok, ktoré v krajine zabezpečia bezpečné prostredie na poskytovanie humanitárnej pomoci. Okrem USA poskytlo svoje jednotky ďalších 23 štátov. Vzhľadom na to, že už do januára nasledujúceho roku sa jednotke podarilo zabezpečiť najdôležitejšie miesta v krajine, generálny tajomník prišiel s návrhom pretransformovať UNITAF na pokračujúcu mierovú misiu UNOSOM II.

V tom istom čase sa generálny tajomník stretol v Addis Abeba so zástupcami domácich síl a regionálnych medzinárodných organizácií a spolu vyjednali mierovú zmluvu, ktorá mala priniesť koniec násilia a rekonštrukciu krajiny.¹⁰

2.2 UNOSOM II

V marci 1993 prijala Bezpečnostná rada OSN v súlade s Kapitoulou VII Charty rezolúciu 814 (1993). Tá autorizovala misiu UNISOM II aby pokračovala v práci UNISOM I a UNITAF. Cieľom misie bolo udržať mier, dosiahnuť odzbrojenie bojujúcich strán, sprostredkovať hospodársku revitalizáciu krajiny a pomôcť vybudovať inštitúcie a občiansku spoločnosť, v ktorej budú zastúpení všetci občania Somálska.¹¹

Krátko po prevzatí velenia od UNITAF spravilo vedenie misie niekoľko rozhodnutí týkajúcich sa svojho pôsobenia v krajine. Prvým bolo odstavenie generála Aidida mimo vyjednávania, keďže ho videlo ako vojnového zločinca a prekážku pri dosahovaní mieru. Samotný generál videl pôsobenie OSN v krajine veľmi negatívne a šíril propagandu proti pôsobeniu cudzích vojsk v Somálsku, s ktorými sa jeho jednotky dostávali so konfliktu. Ten vyvrcholil potom, čo začiatkom júna 1993 skupina Somálčanov, maskovaná v dave žien a detí, zaútočila na pakistanské jednotky v rámci UNISOM II. Výsledkom bolo 24 mŕtvych pakistanských vojakov a stovky mŕtvych Somálčanov.

Spojené štáty reagovali leteckým útokom na Aididovu základňu, generála sa im však dostať nepodarilo. Po vypísaní odmeny 25 tisíc dolárov za jeho dolapenie Aidid sľúbil odmenu za zajatie alebo zabitie admirála Howea, ktorý stál na čele vojenských operácií UNISOM II. Boje v Mogadišu sa nevyvíjali v prospech mierových jednotiek a Pakistanci do polovice júna

⁹ Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 794 (1992).

¹⁰ United Nations (2003): UNITED NATIONS OPERATION IN SOMALIA I.

¹¹ Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 814 (1993).

stratili kontrolu nad južnou časťou mesta a pribúdali obeť aj na strane amerických a talianskych jednotiek.

Do konca leta sa z hlavného mesta Somálska stala bezletová zóna pre všetky okrem vojenských strojov, keďže jednotky generála Aidida zostreľovali prilietajúce helikoptéry. Humanitárna pomoc tak mohla byť do mesta dovážaná len cez prístav a dodávky boli prísne strážené.

Boje pokračovali aj v ďalšom období a prinášali stále viac obetí na oboch stranách. Výsledkom bolo, že na jar 1994 americký prezident Bill Clinton vyhlásil, že stiahne americké jednotky z krajiny a nasledovali ho aj európske štáty.

Celkovo sa do misie zapojilo 28 tisíc vojakov, najviac z USA. Práve tí mali najväčšie problémy s domácimi. Naopak, dobre s nimi vychádzali najmä Nigérijci, Bangladéšania a Malajzijci, avšak ich počty by nestačili na udržanie kontroly nad Mogadišu. Najviac zodpovednosti mali Taliani a Pakistanci. Prví menovaní kontrolovali severné Mogadišu a udržiavali dobré vzťahy s oboma stranami konfliktu. Pakistanci sa zase snažili udržiavať poriadok v južnej časti mesta, kde bolo najviac stúpcov generála Aidida. Pakistanci aj Taliani sa snažili vyhýbať ozbrojenému riešeniu konfliktov, najmä preto, že na to neboli dostatočne vybavení, a akceptovali domácu kultúru. Mohli byť dokonalými *peacekeeperskými* jednotkami, keby bolo aký mier udržiavať.

Mimo hlavného mesta bola situácia lepšia. Zatiaľ čo v Mogadišu bojovali jednotky OSN s jednotkami generála Aidida, v iných častiach krajiny prebrali humanitárnu iniciatívu mimovládne organizácie. Tie dokázali výrazne pomôcť v oblasti vyriešenia hladomoru v krajine aj bez pomoci OSN a vojenských jednotiek. Avšak, to spôsobilo ďalší problém, ktorým bola migrácia do oblastí, kde tieto organizácie pôsobili a v okolí miest sa vytvárali veľké utečenecké tábory. Navyše, ľudia nemali motiváciu vrátiť sa späť domov a niektoré časti krajiny sa vyľudnili.

OSN stiahla svoje jednotky zo Somálska na konci marca 1995 s tým, že strany konfliktu sa aj naďalej budú snažiť o jeho mierové urovnanie. Somálčania však tieto výzvy ignorovali a generál Aidid bral stiahnutie misie UNOSOM II, ktorej symbolom sa stala najmä bitka o Mogadišu, ako svoje víťazstvo a vyhlásil sa za prezidenta krajiny.

Celkovo sa pôsobenie misií UNOSOM I a II nedá považovať za úplný úspech alebo neúspech. Mierovým jednotkám sa síce nepodarilo udržať mier v Somálsku (najmä v hlavnom meste), ale v častiach krajiny sa situácia zlepšila – na poliach sa opäť začali pestovať plodiny a boli vytvorené rôzne regionálne rady, ktoré sa snažili o civilizované riadenie územia, na ktorom pôsobili. Celkovo však Somálsko bolo stále považované za tzv. *failed state* s malými vyhliadkami na zlepšenie tohto stavu.¹²

3 Misia Africkej únie v Somálsku (AMISOM)

Na základe rezolúcie 1744 (2007) Bezpečnostnej rady OSN získala vo februári 2007 mandát Misia Africkej únie v Somálsku (AMISOM - *African Union Mission to Somalia*), ktorej úlohou bolo stabilizovať situáciu, vytvoriť podmienky pre humanitárnu pomoc a podporovať dočasné inštitúcie.¹³ Pôvodný mandát bol určený na 6-mesačnú mierovú misiu, postupne sa však rezolúciami predlžoval a dopĺňal. Aktuálne je mandát AMISOM určený rezolúciou 2372 (2017)¹⁴ a určuje misii tri hlavné ciele: postupne odovzdať zodpovednosť za bezpečnosť somálskym bezpečnostným zložkám, znížiť hrozbu spojenú s činnosťou Al-Shabab a ďalších skupín a pomáhať somálskym bezpečnostným zložkám pri ochrane politického procesu na

¹² DANIEL, D. C. F. – HAYES, B. C. (1995): Beyond traditional peacekeeping, s. 267-281.

¹³ Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 1744 (2007).

¹⁴ Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 2372 (2017).

všetkých úrovniach. Misia AMISOM má od Bezpečnostnej rady OSN mandát do konca mája 2020.¹⁵

Mierová misia AMISOM má tri hlavné zložky (vojenskú, civilnú a policajnú) doplnené podpornou činnosťou v rámci humanitárnej pomoci. Najväčšia zložka je vojenská, ktorá súvisí s hlavnými cieľmi misie. Pre účely misie je stred a juh Somálska rozdelený do šiestich geografických sektorov rozdelených medzi armády piatich zúčastnených štátov. Na vojenskej zložke misie AMISOM sa podieľajú štáty Burundi, Džibutsko, Etiópia, Keňa a Uganda.¹⁶ Policajná zložka AMISOM bola zriadená za účelom vytvorenia somálskych policajných zložiek a podieľajú sa na nej štáty Ghana, Keňa, Nigéria, Sierra Leone, Uganda a Zambia.¹⁷ Úlohou civilnej zložky AMISOM je koordinácia relevantných strán v rámci misie v piatich oblastiach: podpora misie, politické procesy, stabilizácia a obnova, ľudské práva a reforma bezpečnostného sektora.¹⁸ Na čele misie je od roku 2015 Mozambičan Francisco Madeira, a to v pozícii špeciálneho vyslanca Africkej únie pre Somálsko.¹⁹

Počas trvania misie AMISOM sa podarilo jednotkám zúčastnených krajín získať kontrolu nad hlavným mestom Mogadišu a ďalšími veľkými a strategicky dôležitými centrami a vytvoriť podmienky pre somálskych predstaviteľov na začatie riešenia vnútorných problémov. Jednotky AMISOM boli úspešnejšie v boji proti Al-Shabab ako pri riešení vnútorných sporov v rámci Somálska, aj útoky teroristov však pokračujú. Okrem problémov s nedostatočným financovaním misie znemožňuje výraznejší úspech misie aj samotná vnútropolitická situácia v Somálsku.²⁰

Záver

Pôsobenie misie Africkej únie v Somálsku malo rovnako ako pôsobenie armád USA a európskych štátov svoje problémy. Američania a Európania boli Somálčanmi vnímaní negatívne najmä v súvislosti s koloniálnou históriou, historické konflikty však majú Somálčania aj so susednými štátmi, najmä Etiópiou. V oboch prípadoch misie pomohli zlepšiť situáciu v častiach Somálska, avšak občianska vojna naďalej pokračuje.

Napriek snahe misií o vytvorenie bezpečného a stabilného štátu pod vedením centrálnej vlády a prostredia pre demokratický systém v Somálsku pretrvávajú spory medzi jednotlivými časťami krajiny, politickými predstaviteľmi a klanmi. Dôvody vzniku občianskej vojny zo začiatku 90. rokov sú teda v Somálsku stále prítomné.

Napriek intervencii medzinárodného spoločenstva je Somálsko najďalej rozdelené, nestabilné a obyvateľstvo je ohrozované terorizmom a bojom o moc. Občianska vojna v Somálsku je zložitá svojimi príčinami, priebehom a mnohostrannosťou opozičných blokov. Príspevok sa sústreďuje najmä na mierové misie a preto je v opise tohto zložitého konfliktu iba veľmi stručný.

Použitá literatúra:

1. AMISOM – African Union Mission in Somalia (2015): Appointment of Francisco Madeira as the New Special Representative of The African Union for Somalia and Head of the AU Mission in Somalia. [online]. In: *AMISOM*, 7. 10. 2015. [Citované 15. 12. 2019.] Dostupné na internete: <https://amisom-au.org/2015/10/appointment-of->

¹⁵ Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 2472 (2019).

¹⁶ AMISOM – African Union Mission in Somalia (2019): AMISOM Military Component.

¹⁷ AMISOM – African Union Mission in Somalia (2019): AMISOM Police.

¹⁸ AMISOM – African Union Mission in Somalia (2019): AMISOM Civilian Component.

¹⁹ AMISOM – African Union Mission in Somalia (2015): Appointment of Francisco Madeira as the New Special Representative of The African Union for Somalia and Head of the AU Mission in Somalia.

²⁰ WILLIAMS, P. D. (2018): Assessing the Effectiveness of the African Union Mission in Somalia (AMISOM).

- francisco-madeira-as-the-new-special-representative-of-the-african-union-for-somalia-and-head-of-the-au-mission-in-somalia/.
2. AMISOM – African Union Mission in Somalia (2019): AMISOM Civilian Component. [online]. In: *AMISOM*, 2019. [Citované 15. 12. 2019.] Dostupné na internete: <http://amisom-au.org/mission-profile/amisom-civilian-component/>.
 3. AMISOM – African Union Mission in Somalia (2019): AMISOM Military Component. [online]. In: *AMISOM*, 2019. [Citované 15. 12. 2019.] Dostupné na internete: <https://amisom-au.org/mission-profile/military-component/>.
 4. AMISOM – African Union Mission in Somalia (2019): AMISOM Police. [online]. In: *AMISOM*, 2019. [Citované 15. 12. 2019.] Dostupné na internete: <http://amisom-au.org/mission-profile/amisom-police/>.
 5. DANIEL, D. C. F. – HAYES, B. C. (1995): *Beyond traditional peacekeeping*, New York: Palgrave Macmillan, 1995. ISBN 978-1-349-23857-6.
 6. ELMI, A. A. – BARISE, A. (2006): The Somali Conflict: Root causes, obstacles, and peace-building strategies. In: *African Security Review*, 2006, roč. 15, č. 1, s. 32-54.
 7. MALLEY, R. (2019): Somalia. [online]. In: *International Crisis Group*, november 2019. [Citované 15. 12. 2019.] Dostupné na internete: <https://www.crisisgroup.org/crisiswatch#somalia>.
 8. PIKE, J. (2018): Somalia Civil War. [online]. In: *Global Security*, 9. 12. 2018. [Citované 15. 12. 2019.] Dostupné na internete: <https://www.globalsecurity.org/military/world/war/somalia.htm>.
 9. Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 1744 (2007).
 10. Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 2372 (2017).
 11. Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 2472 (2019).
 12. Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 733 (1992).
 13. Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 746 (1992).
 14. Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 751 (1992).
 15. Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 775 (1992).
 16. Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 794 (1992).
 17. Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 814 (1993).
 18. UNITED NATIONS (2003): UNITED NATIONS OPERATION IN SOMALIA I. [online]. In: *Completed Peacekeeping Operations*. [Citované 30. 11. 2019.] Dostupné na internete: <https://peacekeeping.un.org/mission/past/unosom1backgr2.html>.
 19. WILLIAMS, P. D. (2018): *Assessing the Effectiveness of the African Union Mission in Somalia (AMISOM)*. Norwegian Institute of International Affairs.

Kontakty:

Ing. Natália Zagoršková, PhD.

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/b
852 35 Bratislava 5
Slovenská republika
e-mail: natalia.zagorsekova@euba.sk

Ing. Andrej Zrak

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/b

852 35 Bratislava 5
Slovenská republika
e-mail: andrej.zrak@euba.sk

Názov/Title: Negatívne dôsledky ozbrojených konfliktov a ich možné riešenia/ Negative consequences of armed conflicts and their possible solutions

Zborník vedeckých prác/Volume of Scientific Papers

Zostavovatelia zborníka/editors: Ing. Zuzana Beňová
Mgr. Eva Vlková
Ing. Andrej Zrak
Rozsah/Range: 108 strán/pages
Formát/Format: Vydané vo forme elektronického zborníka/Published in an electronic form
Vydavateľ/Publisher: Vydavateľstvo EKONÓM
Rok vydania/Year: 2019

ISBN 978-80-225-4653-9